

איפה אנחנו חיים!?

יונה הדרי

איפה אנחנו חיים ! ?

יונה הדרי

איפה אנחנו חיים?!
שמאל, ימין — עימות רעיוני
יונה הדרי

המחקר תחת הכותרת "איפה אנו חיים?!" שמאל, ימין — עימות רעיוני", בעריכתה של ד"ר יונה הדרי, הוא הפרויקט העשירי של מרכז אריאל למחקרי מדיניות בסוגיות יסוד של מדינת ישראל. פרקי המחקר ראו אור במלואם מעל דפי נתיב, כתב העת של המרכז, בשנים: 2004-2000.

מק"ט: 37-1163

© כל הזכויות שמורות למחברת

נדפס בישראל 2007

הוצאת ספרים אחיאסף בע"מ

ת.ד. 8414 נתניה 42504

טל. (09)8851390

Achiasaf Publishing House Ltd.

www.achiasaf.co.il

info@achiasaf.co.il

ספר זה מוקדש באהבה לנכדי יונתן וליה — עלם חמד ועלמת חן

”אור וחושך, חיים ומוות, שמאל וימין, אחים הם זה לזה, כותב השליח פיליפוס. 'אי אפשר לנתקם זה מזה. ומטעם זה אין הטובים טובים ואין הרעים רעים...'”

קארל חלסטרה ון לון, פרי התאוה

תוכן העניינים

מבוא

- 13 הקדמת המערכת: מרכז אריאל והשמאל הישראלי
- 15 דברי הסבר ותודות — יונה הדרי
- מערכת מרכז אריאל למחקרי מדיניות: סוגיות לדיון —
- 17 תהליך שלום או אכיפה אסטרטגית

פרק א'

- 33 יגאל עילם: שבע תועבות בלבם
- 47 מרטין שרמן: שבע תועבות בלבו
- יגאל עילם משיב למרטין שרמן: האידאה של המדינה היהודית במשמעותה האורתודוקסית, ולא השלום, היא שכופה עלינו
- 74 חלוקה וצמצום מידות
- 87 יונה הדרי: הערת ביניים — 'אני ואמיתותי עוד'

פרק ב'

- 91 זאב צחור: מרכז אריאל — ימין רדיקלי בכסות כמור-מחקרית
- 97 שמואל כץ: זאב צחור — לא כסות ולא מחקר
- 103 אריה סתיו: הערות בשולי תשובתו של שמואל כץ לזאב צחור
- זאב צחור משיב לשמואל כץ ולאריה סתיו: שיח החרשים העקר
- 105 הזה הוליד יאוש
- 107 יונה הדרי: על עובדה והערכה והשיבוש שביניהן

פרק ג'

- 111 משה ליסק: האומנם קרס הזרם המרכזי של הציונות? אריה סתיו: תוקפנות הערבים עומדת ביחס ישר לתבוסתנות היהודים
- 143 משה ליסק משיב לאריה סתיו: "פוליטיקה של מוות"
- 154 יונה הדרי: על עובדות ואידיאולוגיה
- 163

פרק ד'

- 167 משה הלברטל: יונה פוליטית עם תמונת עולם נצית
- 183 הלל ויס: פונדמנטליזם נאור – לקראת הבית השלישי
- משה הלברטל משיב להלל ויס: אובדנה של מדינת ישראל,
חס וחלילה, יבוא לה אם לא נבצע את הפעולה המכאיבה של
- 198 חלוקת הארץ לשתי מדינות
- 202 יונה הדרי: 'היאכלו שניים יחדיו?'

פרק ה'

- אניטה שפירא: הידברות והורדת המתח וחיפוש דרכים לדו־קיום –
- 207 הם הכרח
- 216 עזרה זהר: 'לו היטלר רק היה מקיים את דברתו'
- אניטה שפירא משיבה לעזרה זהר: שלום הוא שלום הוא שלום –
- 224 יהא קר ככל שיהא
- 227 יונה הדרי: רעיון עיוועים?

פרק ו'

- 233 יוסף גורני: בין שמאל לשמאלנות ובין לאומיות ללאומנות
- שלמה שרן: "הלנצח תאכל חרב?" פרט לנצח ישראל אינני מכיר
- 243 שום נצח
- יוסף גורני משיב לשלמה שרן: השמאלנות – מדינה לכל אזרחיה;
- 250 הלאומנות – חברה דו־לאומית
- 254 יונה הדרי: נפלאו דרכיהם של תעתועי הלשון

פרק ז'

- 259 דוד אוחנה: מדינת ישראל לא חייבת להתקיים בכל תנאי
- יוסף בן־שלמה: מהו הערך הראשון במעלה – מושג המדינה או
- 275 מושג הארץ?
- דוד אוחנה משיב ליוסף בן־שלמה: הצלחת הציונות נבעה דווקא בגלל
- 285 אי־קבלת א"י השלמה!
- 293 יונה הדרי: הערות ענייניות לשני תיאולוגים

פרק ח'

- 303 יחיעם ויץ: הימין והשמאל הרדיקליים הם "אש זרה"
- 315 אריה סתיו: מכל מלמדי השכלתי
- 323 יחיעם ויץ משיב לאריה סתיו: למה הוא חותר?
- 326 יונה הדרי: והקורה עדיין לא ניטלה מבין עיניהם

פרק ט'

- 335 יאיר הירשפלד: חמשת עמודי התווך להבטחת קיומה של ישראל
מור אלטשולר: הסכם אוסלו נכשל, שהרי ההסכם, שנועד למנוע
348 הרג והרס, הוליך למותם של אלפי אנשים, יהודים וערבים
356 יאיר הירשפלד משיב למור אלטשולר: ציונות של מוות
362 יונה הדרי: "האיש משם" והאשה מכאן

פרק י'

- 369 גיורא פורמן: "אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי"
רפי הרלב: האירועים השוטפים מצביעים על כוונתם של הפלשתינים
389 להמשיך את הסכסוך
402 גיורא פורמן משיב לרפי הרלב: על חשיבותה של ו' החיבור
408 יונה הדרי: על החזון והמציאות ועל הקשר ביניהם

פרק י"א

- אריה סתיו — הערת סיום: השמאל הישראלי — מן הדיסוננס
415 הקונגליטיבי אל הכשל המוסרי ושמא, להיפך?

פרק י"ב

- 421 יונה הדרי — הערת סיום: האומנם שיח חירשים?

441 פרטי המשתתפים

445 ביבליוגרפיה נבחרת

451 מפתח שמות

הקדמת המערכת: מרכז אריאל והשמאל הישראלי

כ וטנציאל האיום האסטרטגי על ישראל, המציב את מדינת היהודים על סף הסיכון הקיומי, גובה מחיר גבוה הן ברמת הפרט והן במישור הציבורי. אחד ממנגנוני ההגנה, שבאמצעותם נרתע הפרט מן ההתמודדות עם המצב, הוא בניית עולם וירטואלי הנעדר זיקה אל הממשות הגשמית. דמותו הטרגי-קומית של שמעון פרס, הנמלט מן המציאות אל מחוזות האוטופיה של "מזרח תיכון חדש", היא מאפיין מובהק של תופעה זו. תגובה הפוכה מזו עלולה להיות הסתגרות ופיתוח פרנויות על-ידי הפרזה לא מודעת של רמת הסיכון, עיוורון סלקטיבי והחמצת חלון של הזדמנות היסטורית.

הנה כי כן, כדי שלא ליפול בפח הדיסוננס הקוגניטיבי, חייב הפרט — מרכז מחקר לא כל שכן — להעמיד את עקרונותיו, קל וחומר את מסקנותיו, לבחינה חוזרת. אחת הדרכים לכך היא קבלת היזון חוזר מיריב אידיאולוגי, קשה ונחרץ ככל שיהיה. במקרה של "מרכז אריאל למחקרי מדיניות", היריב האידיאולוגי הטבעי הוא השמאל הישראלי על פלגותיו — החל בשמאלן האנטי או הפוסט-ציוני וכלה ביוצאי האקטיביזם הציוני נוסח מפא"י ואחדות העבודה ההיסטוריים.

על בסיס הנחת העבודה שלעיל, קיבל המרכז את הצעתה של ד"ר יונה הדרי, לערוך מחקר שעיקרו: הצגת הנחות היסוד של מרכז אריאל בפני קבוצת אנשי שמאל. שורה של הנחות היסוד המתבססות על מחקרי המרכז (וראו להלן: "תהליך השלום או אכיפה אסטרטגית") הוגשו לד"ר הדרי, וזו הציגה אותם בפני אנשי שמאל שבחרה לצורך המחקר. למותר לציין שמחקרי המרכז וכן המאמרים בנתיב עומדים לרשות חברי המדגם של ד"ר הדרי.

דברי הסבר ותודות

תמיד הייתי במחנה 'הנכון'. ללא הרהור וערעור. עמדותיי הפוליטיות היו מגובשות ומוצקות, והיכרותי עם המחנה 'הלא נכון' הייתה מצומצמת ושטחית. זה מתבאר לי בדיעבד. שהרי המחנה הזה 'הלא נכון', כך חונכתי וכך לימדו אותי, ייצא לתרבות רעה והיה לאחר'.

בשנים האחרונות התחלתי להתוודע באופן שיטתי ויסודי יותר למחנה 'הלא נכון' — האחר. במסגרת המסלול ללימודי מדינת ישראל באוניברסיטת בן-גוריון שבנגב, ערכתי בשנת 2000 סמינר לתלמידי שנה ג' (בחטיבה ללימודי צבא וביטחון) שנושאו היה: "המלחמה, הפלשתינים והסכמי השלום כפי שהם משתקפים בעיתונות היומית ובכתבי העת בישראל". כך הגענו לתלמידי ואני גם לכתב העת *נתיב* ולפרסומי "מרכז אריאל למחקרי מדיניות". בעקבות הסמינר הזה וקורס נוסף שניתן באותה מסגרת בנושא דומה, הצעתי ל"מרכז אריאל למחקרי מדיניות", להציג את הנחות היסוד של המרכז, כפי שהם באות לידי ביטוי בניירות העמדה, במאמרים, במחקרים ובכתב העת *נתיב*, בפני שורה של אנשי שמאל — היסטוריונים וסוציולוגים בעיקר. ביקשתי לבחון את עקרונות והנחות המרכז באמצעות יריבים אידיאולוגים, החולקים במוצהר על הנחות היסוד של המרכז.

פניתי לשלושה עשר אנשים. נענו עשרה. שלושה נשרו. האחד, לאחר שהתייחס בפירוט בשיחה ובכתב לסוגיות שהוצגו בפניו, כתב לי לאחר תקופת מה שאין זה הזמן המתאים לפרסם את דבריו, (פרוץ האינתיפדה ופעולות הטרור) אשר על כן הוא מבקש לא לפרסמם. השני נענה בחיוב וקיים עימי חמש שיחות ונאלם דום, אולי מפני שעמדותיו עברו שינוי. השלישי, לאחר ששוחח עמי ועיין בסוגיות המרכז, כתב לי, בערך בזו הלשון, שאין הוא עומד למשפט, שאיננו נאשם ואינו רוצה להיות נאשם ואינו רוצה להשיב מעמדת נאשם.

שלבי העבודה הם: המסמך המציג לדעת חברי מרכז אריאל את הסוגיות העיקריות בסכסוך הישראלי-ערבי, שחובר לבקשתי, נמסר לעיונם של המשתתפים. כן מסרתי לבקשתם מפרסומי המרכז: ניירות עמדה, ספרים, מאמרים, גיליונות *נתיב* וכו'. המשתתפים, כל אחד בנפרד, התייחסו לסוגיות בשיחות שערכתי עמם, בין שתיים לשבע שיחות בערך. גיבשתי וערכתי את דבריהם באישורם. חברי מרכז אריאל נתבקשו להגיב על דבריהם בכתב ו/או בשיחה/ות איתי. גם את דברי המגיבים גיבשתי וערכתי באישורם. השלב הבא מורכב מתגובה לתגובה: איש השמאל מגיב

שוב. בסיום כל סבב אני מגיבה לדברי שני המשתתפים. השיקול העיקרי בבחירת שלבים אלו הוא: יצירת איזון בין שני המחנות החלוקים.

השאלות שהנחו אותי, וספק אם יש להן בכלל תשובה מניחה את הדעת, הן באיזו מידה שני המחנות המקוטבים הללו, אונסים את המציאות, הנתפסת על ידי שניהם, כקשה, מסוכסכת ומאיימת, לתוך מיטת סדום של אידיאולוגיות למיניהן. איזה מבין שני המחנות הללו נוטה יותר לכליאת המציאות ההיסטורית בסד האידיאולוגי, ומה פשרה של נטייה זו, כיצד זה הם מתייחסים בצורה שונה ומקוטבת לחלוטין כמעט לאותה מציאות, לאותם נתונים, לאותם אירועים.

עבודה זו לא רק שהייתה מרתקת, ומסקרנת, היא הייתה גם מדאיגה ביותר. וזאת לא רק מפני המציאות השוררת במזרח התיכון, אלא במידה רבה בשל פרשניה וחוקריה של מציאות זו, בין היתר המשתתפים שניאותו ליטול חלק בעבודה זאת. כתיבתו, עריכתו והכנתו של ספר זה התאפשרה הודות למלגה שהעניק לי "מרכז אריאל למחקרי מדיניות". ניתן לי חופש בחירת משתתפים, וחופש ביטוי מלא. אני מודה לחברי המרכז על שניהם.

אני חבה למשתתפים תודה גדולה. בלעדיהם כמוכן לא הייתה יוצאת לפועל עבודה זאת. אני מודה להם על שהאירו את עיני, מימין ומשמאל ופתחו לי צוהר לעולמותיהם המדיניים-תרבותיים.

תודה מקרב לב לאיטה חרול על סבלנותה הבלתי נדלית, ללאה קוכנוביץ על הסיוע הממוחשב והמקוון ולאלי שמואלי על התקנת כתב היד לדפוס.

ספר זה מוקדש באהבה לנכדי יונתן וליה – עלם חמד ועלמת חן.

יונה הדרי

תל אביב

מאי 2006

מערכת מרכז אריאל למחקרי מדיניות: סוגיות לדיון – תהליך שלום או אכיפה אסטרטגית

מבוא

מ" רכו אריאל למחקרי מדיניות" הוקם במטרה לבחון את צדדיו השונים של התהליך המדיני הידוע בציבור כ"תהליך השלום". השאלה הנשאלת היא:

האם תהליך זה הוא אכן ביטוי למגמות פיוס היסטורי בין העולם הערבי לבין ישראל, שבמהלכו תסתלק ישראל מכיבושיה הטריטוריאליים בסיני, יש"ע ורמת-הגולן, תסכים לכינונה של מדינה פלשתינית בארץ-ישראל המערבית, ובתמורה תזכה בשלום הנכסף?

האפשרות האחרת היא:

בחירת התהליך כאכיפה אסטרטגית (Strategic Abuse) מצד הערבים, קרי: שילוב של הונאה אסטרטגית (דוגמת הסכם ריבנטרופ-מולוטוב, שנועד להרדים את הסובייטים) מזה, ואיום במלחמה מזה, תוך ניצול הפער ההולך וגדל במאזן הצבאי לטובת הערבים ועייפות החומר/ בציבור הישראלי, הבשל להולכת שולל והונאה עצמית.

מאחר ומבחינתה של ישראל שולי הטעות הם מצומצמים ביותר והימור אסטרטגי שגוי עלול להביא את מדינת היהודים אל סף הסיכון הקיומי, יש לבחון את הנושא לגופו.

שתי הסוגיות המרכזיות העומדות לדיון הן:

השלמה עם קיומה של ישראל

קרי: השלמת העולם הערבי עם ישות ריבונית לא מוסלמית באזור. אם ניתן יהיה להוכיח כי חלה התמתנות של ממש בשנאת ישראל בעולם הערבי, כי חדלו להופיע הקריקטורות הארסיות המועתקות מן הישטירמר, כי חלפה הכחשת השואה, חל מיתון בהערצת היטלר והנאציזם ותדלה הדה-הומניזציה

של האדם היהודי והדה-לגיטימציה של מדינתו — כי אז ניתן יהיה, וגם זאת בזהירות רבה, לדבר על מגמות של שלום במזרח-התיכון.

מירוץ החימוש וההוצאות הצבאיות

אם רמת ההוצאות הצבאיות במזרח-התיכון מצויה במגמת צמצום, ולעומתה הזרמת המשאבים הכלכליים מופנית לרווחת האוכלוסייה — סימן הוא שבאזור חל מפנה מסוים בכיוון של דמוקרטיזציה, שיפור כלכלי ונכונות לשלום. כך בין הערבים לבין עצמם ובינם לבין ישראל.

סקירה קצרה של מגמות-העל במרחב השמי במהלך שני העשורים האחרונים מציגה את התמונה הבאה:

א. הסלמה במירוץ החימוש

מירוץ החימוש בזירה עמד, בדרך כלל, ביחס ישר למחירי הנפט. אולם מאז כיבוש כוויית בידי עיראק ומלחמת המפרץ השנייה, על אף ירידות במחירי הנפט, ניכרת הסלמה במירוץ החימוש, הקונוונציונלי והבלתי-קונוונציונלי כאחת. מירוץ חימוש הוא הלוח של משטרים טוטליטריים, בתוספת נופך המייחד את עריצויות האיסלאם: עקרון הג'יהאד והמלחמה כאתוס. במקרה המיוחד של ישראל קיים מרכיב נוסף, והוא ההיבט הציוויליזציוני. ישראל נתפשת על-ידי העולם הערבי — והדגש על "פנדומנטליזם מוסלמי" בנדון שגוי מעיקרו — כמשלט קדמי של המערב השנוא. מכאן הביטוי המקובל לישראל כ"השטן הקטן", שהוא שליחו של ארה"ב, היא "השטן הגדול".

התפרקותה של בריה"מ וקץ המערך הגלובלי הדו-קוטבי הביא להצפת שוק הנשק באמל"ח זול ללא עכבות פוליטיות. צמצום תקציבי ההגנה של ברית נאט"ו ומדינות ברית ורשה לשעבר ב-50 אחוזים ויותר, חולל תחרות מצד יצרניות הנשק במערב על כיסו של הקונה הפוטנציאלי. הביצועים של חילות הקואליציה במלחמת המפרץ השנייה פרצו שווקים לנשק אמריקני. שילוב כל התהליכים הללו הפכו את המזרח-התיכון לשוק עיקרי לרכישות נשק. פרסום הקונגרס בווישינגטון אודות היקף החימוש בעולם מציב את המזרח-התיכון במקום הראשון: 24 אחוזים מכלל רכישות הנשק בתבל — פי 20 מן הממוצע העולמי (הפרסום משנת 1995. עדכוני הפרסום מאז 1995 מציגים תמונה דומה).

1.א מירוץ החימוש הקונוונציונלי

כולל את כל מדינות ערב, אולם בא לידי ביטוי בעיקר בהתחמשות המקפת של ארבע מדינות ערביות או מוסלמיות הטוענות לכתר של הגמוניה אזורית: עיראק, איראן, מצרים וסוריה — שתי הראשונות, בעיקר לאחר המלחמה שנערכה ביניהן; מצרים

וסוריה – כחלק מהכנות גלויות לקראת מלחמה בישראל. אישור למגמה זו תשמש העובדה שהמזרח-התיכון הוא המקום היחיד בעולם, מאז מלחמת העולם השנייה, שבו חוסלו שתי מדינות על-ידי שכנים רבי עצמה: כוויית חוסלה בידי עיראק ולבנון חוסלה בידי סוריה. המערב, בראשותה של ארה"ב, אף להציל את כוויית עתירת הנפט. לבנון הופקרה לנפשה תחת כיבוש סורי. עם חיסולה של לבנון הנוצרית, נותרה ישראל הישות הריבונית הלא-מוסלמית היחידה בכל המרחב השמי שבין האוקיינוס האטלנטי ועד המפרץ הפרסי.

הכנותיה הגלויות של מצרים למלחמה נעות בשני מישורים: רמת ההוצאות הצבאיות והצהרות בעל-פה.

(1) הוצאות צבאיות: למזלה של קהיר, מצרים היא המדינה היחידה במרחב הנעדרת כל פוטנציאל של סיכון אסטרטגי. עם זאת, מצרים היא מן המדינות העניות בעולם, עם תמ"ג לנפש הנע בין 800 ל-1,000 דולר. סביר היה להניח שלאור עובדות אלה תצמצם מצרים צמצום מרחיק לכת את הוצאותיה הצבאיות למען רווחת הפרט. כך עשו מדינות ברית נאט"ו לאחר התפוררותה של בריה"מ, כאשר צימצמו את הוצאותיהן הצבאיות מ-5 אחוזים בממוצע ל-2-3 אחוזים. אולם לא זו בלבד שמצרים לא צמצמה את צבאה, אלא ש-28 אחוזים (14 מיליארדי דולרים) בקירוב מכלל התמ"ג המצרי מוקדש להוצאות צבאיות. זהו מאפיין של מדינה במלחמה.

(2) הצהרות: בפקודת היום, עם פתיחת תמרוני הצבא המצרי 'באדר' 1, 2 וכו', האויב המוגדר בפקודה הוא "האויב הציוני". עשרות מאמרים ומחקרים על נושא המלחמה בישראל רואים אור באין מפריע בעיתונות המצרית. "רוז אל-יוסוף", שבועונו של מובראכ (גיליון מרס 1995) הוקדש כולו לריאיון עם שר המלחמה המצרי בסוגיית המלחמה בישראל.

במובן זה, דמשק היא העתק של קהיר. מצבה הכלכלי של סוריה חמור אף מזה של מצרים. זאת על אף העובדה שכיבוש לבנון מכניס לכיסי הצמרת הסורית סכומים הנאמדים ביותר מ-20 אחוזים מן התמ"ג של סוריה.

2. מירוץ החימוש הבלתי-קנונונציונלי

■ טילים בליסטיים

אם בשנת 1985 נספרו מספר הטילים המאיימים על גוש דן בעשרות בודדות, המספר בשנת 2000 הוא: 2,000. חלק ניכר מהם חמוש באמל"ח להשמדה המונית. בצד ההסלמה באלפי אחוזים, עלה הטווח האפקטיבי ועבר את הנקודה הקריטית מבחינת יכולתו של חיל-האוויר להתמודד עם האיום. סוריה ומצרים תמושות היום בטיל לטווח של 700 ק"מ (סקאד D). פירוש הדבר הוא שניתן לשגר מן המדבר המערבי במצרים או מגבול עיראק, במקרה של סוריה. הנה כי כן השמדת המשגרים, כפי

שעשה זאת חיל-האוויר במבצע של"ג, איננה באה בחשבון בשל ההגנה האנטי-אווירית הסמיכה.

כזכור, כשל חיל-האוויר האמריקני-בריטי-צרפתי להשמיד ולו סוללה אחת של טילי אל-חוסיין (סקאד) במלחמת המפרץ. היה זה בשמיים פתוחים, ללא הגנה אווירית בעלת משמעות, בתנאי מודיעין אידיאליים ובעדיפות אסטרטגית וטקטית מכרעת. במקרה של פרוץ מעשי איבה באזור זה, התמונה תהיה שונה בעליל. יחסי הכוחות יהיו בכל מקרה לטובת האויב, ובין ישראל לאתרי הטילים (חלקם הניכר, המתודלקים בדלק מוצק, חפורים במחילות תת-קרקעיות), תחצוץ הגנה אנטי-אווירית מן הסמיכות והמשוכללות בעולם. קשה להעלות על הדעת כי במקום שבו כשלו חילות-האוויר של הקואליציה בתנאים אידיאליים, יצליח חיל האוויר של צה"ל בתנאי נחיתות.

■ אמל"ח להשמדה המונית

עיראק, סוריה, מצרים, איראן ולוב הן יצרניות אמל"ח להשמדה המונית בהיקף המציב מדינות אלה בצמרת היצרניות בעולם. זמינותן, עלותן והטכנולוגיות הפשוטות לייצורן של האמל"ח הכימי והביולוגי ("הנשק הגרעיני לעניים" כפי שביטא זאת סדאם חוסיין בזמנו), הביאו לקפיצת מדרגה בתחום זה, בעיקר בעשור האחרון. מאחר שאמל"ח להשמדה המונית כשמו כן הוא, ישראל, שבה 70 אחוזים מכלל האוכלוסייה היהודית מצטופף בגוש דן ובסביבתו המיידית (על שטח של כ-800 קמ"ר בלבד), היא יעד אידיאלי לתקיפת גזים או נבגי גחלת (Anthrax) המשוגרים בטילים.

■ אובדן הרתעה גרעינית

עקרון ההרתעה הגרעינית נסמך על הנחת היסוד שלפיה איום גרעיני מצידה של ישראל ימנע מהערבים את החרבתה, אם וכאשר זו תובס בשדה הקרב הקונוונציונלי. באמצעות עיקרון זה מגבה פרופ' שי פלדמן (המבטא את תפישת השמאל הישראלי בנדון) את המלצתו לנסיגה אל גבולות ה-4 ביוני '67. אולם בחינה מקרוב של סוגיה קרדינלית זו מגלה שהיא בנויה על הנחת יסוד שגויה מעיקרה.

הרתעה גרעינית מתקיימת באחד משני האופנים הבאים:

- (1) פוטנציאל גרעיני בידי מדינה המוקפת באויב העולה עליה במאזן הקונוונציונלי, אך חסר כושר גרעיני. מצב זה של הגמוניה גרעינית ישראלית איפיון במשך תקופה ארוכה (1964-1985) את יחסי ישראל-ערב.
- (2) מאזן אימה גרעיני, כאשר משני צידי המתרס מתקיים בעת ובעונה אחת מאזן קונוונציונלי וגרעיני המסוגל להשמיד את האויב במהלומת "המכה השנייה" ולהביא ל"השמדה הדדית מובטחת" (MAD – Mutual Assured Destruction). מצב זה התקיים בין ברית נאט"ו לברית ורשה בימי המלחמה הקרה.

האמל"ח הכימי והביולוגי שבידי הערבים איזן זה כבר את הפוטנציאל הגרעיני שבידי ישראל, אולם העדיפות הקונוונציונלית הגדולה של העולם הערבי אינה מאפשרת את מאזן האימה של השמדה הדדית מובטחת, כפי שהיה קיים בין שתי מעצמות-העל. השליטה על מרחבים עצומים וההתחמשות המקפת באמל"ח קונוונציונלי שימשו בידי בריה"מ וארה"ב בבחינת פוליסת ביטוח בפני איום קיומי של כלל האנושות. מאחר שישראל חסרה מרכיב זה, מה שנותר הוא השמדה הדדית מובטחת שבמהלכה תביא ישראל אמנם למותם של מיליונים וחורבן מקיף במרחב השמי, אולם היא עצמה תיכחד לבטח. הנה כי כן, עקרון "ברירת שמשון" איננו סוגיה צבאית כי אם מוסרית. כיוון שכך, כלל אין להעלות על הדעת שיימצא ראש-ממשלה בישראל אשר יהיה מוכן לאיבוד לדעת לאומי בתמורה להרג כך וכך מיליוני ערבים. הצד השני ער היטב לעובדה זו. "תהליך השלום", שבמהלכו מאבדת ישראל זה אחר זה את מכפילי העוצמה הטריטוריאליים, הוא לוז ה"אכיפה האסטרטגית" הערבית, שכן כל ויתור, "כבד וקשה" (יצחק רבין) ככל שיהיה, עדיף על חורבן לאומי.

ב. האם נכון העולם הערבי לקבל את ישראל במרחב?

תהליך מדיני הדורש מישראל להתפרק מנכסיה הטריטוריאליים ולשוב אל גבולות ה-4 ביוני 1967 משיב את המצב לזה ששרר ערב מלחמת ששת הימים, אשר אילץ את ישראל לצאת למלחמת מנע. הנה כי כן תהליך זה הוא מרשם למלחמה, הגם בתנאים קשים לאין שיעור מאלה של העת ההיא מבחינתה של ישראל, בשל ההחמרה במאזן הצבאי.

את הנחת היסוד הנ"ל ניתן לסתור רק אם ניתן יהיה להוכיח כי בעולם הערבי התחולל שינוי דרמטי ביחס לישראל, ותחת העוינות הקשה למדינת היהודים באה השלמה עם קיומה של מדינה לא מוסלמית במרחב השמי. אולם בחינת הנושא מוכיחה שלא זו בלבד שלא חלה התמתנות, אלא להיפך, התחוללה הקצנה ברמת האנטישמיות. התופעה הניבה שורה של מחקרים המתרכזים, מדרך הטבע, בהיבט המצרי, שכן בתחום זה הצטבר ניסיון רב במהלך 20 השנים מאז הסכמי קמפ דייוויד. להלן רשימה ביבליוגרפית קצרה (בסדר כרונולוגי) של חמשת המחקרים המרכזיים:

- רבקה ידלין, גניוס יהיר ועושק, 1975;
- רפי ישראלי, *Peace Is in the Eye of the Beholder*, 1981;
- ברנרד לואיס, שמים ואנטישמים, (1986), 1989;
- אריה סתיו, השלום — קריקטורה ערבית, 1996;
- יוסף בודנסקי, האנטישמיות כבסיס למדיניות הערבית נגד ישראל, 2001.

הנה כי כן, הסלמה ברמת החימוש על סוגיו מזה, עם החרפה ברמת ההסתה האנטישמית מזה, מחוללים את התנאים הדרושים למלחמה, וזה כל עיקרה של האכיפה האסטרטגית הקרויה "תהליך השלום".

ג. אובדן מכפילי עוצמה

המונח "מכפילי עוצמה" (power multipliers) נקוט בדפים אלה על-פי הגדרותיו של הנס מורגנטאו, ולו בשל השפעתו הרבה על עיצוב עולמם הרוחני של כמה מן הפוליטיקאים הבכירים של ישראל, ביניהם שמעון פרס ויצחק רבין המנוח. עם מכפילי עוצמה (קבועים) נמנים בין היתר: "מימדים טריטוריאליים", "נכסים אסטרטגיים קרקעיים", "גבולות בני הגנה", "גודל הצבא" וכו'. עם מכפילי עוצמה משתנים נמנים: "חוסן כלכלי", "מורל לאומי", "אופי המשטר" וכו'. בצד שילובן של שתי מגמות-העל כפי שתוארו לעיל, מתקיים תהליך אובדן של שורה ארוכה של מכפילי עוצמה הדרושים לעצם קיומה של מדינה בסביבה עוינת. כאשר יגיעו הערבים למסקנה שישאל התדרדרה אל סף המסה הקריטית המבטיחה להם מזעור מרבי של סיכון אסטרטגי, הם יכריעו את ישראל במלחמה.

להלן מכפילי עוצמה עיקריים המצויים בשלבי שחיקה ואובדן:

■ יכולת אכיפה של הסכמים

כל הסכם בינלאומי אינו שווה את הנייר עליו נכתב אם אין לצדדים היכולת לאוכפו. במאזן הכוחות של ישראל מול העולם הערבי נעדרת ישראל יכולת אכיפה. ההסכם עם מצרים הוא דוגמה לכך. לבד ממלחמה גלויה, הפרה מצרים את רוב הסעיפים בהסכם עליו חתמה, בידיעה ברורה שאין לישראל יכולת (וספק אם יש לה רצון) לאכוף על מצרים את כיבוד ההסכמים.

ששת הסעיפים הבאים מציגים כשל אסטרטגי בתחום אחד בלבד: נטישת רמת-הגולן. לא זו בלבד שהנטישה מתבצעת ללא כל ניתוח אסטרטגי-מדיני לעתיד הניתן לצפייה ולהערכה, אלא שהיא לוכדת את ישראל בפח קטלני של אובדן מכפיל עוצמה המכריע לעצם קיומה, זאת מבלי להשאיר אופציות פתוחות למקרה של כישלון.

■ מסירת הגולן — מבוא לחזרה אל גבולות החלוקה

גבולותיה של ישראל בגיבוי הקהילה הבינלאומית הם גבולות החלוקה על-פי החלטת האו"ם 181. מסירת רמת-הגולן מחוללת את התקדים הדרוש לערבים כדי להסיג את ישראל לגבולות החלוקה, שכן דינם של שטחים שנכבשו ב-1967, מבחינת הערבים, כדין שטחים שנכבשו ב-1948.

■ מסירת רמת-הגולן ומגמות פאשיזציה של המשטר

מסירת רמת-הגולן ללא ביטול חוק רמת-הגולן בכנסת הוא הפרה בעליל של חוק 97 בסעיף בגידה. החוק קובע כי: "כל מי שעושה או מתכוון לעשות ששטח ריבוני של

מדינת ישראל (ורמת-הגולן בכלל זה) יימסר לריבון זר, דינו מיתה או מאסר עולם". הפרת החוק על-ידי שלושה ראשי-ממשלה בישראל – מעשה שאין לו תקדים בהיסטוריה המודרנית, למעט במקרה של כניעה לאומית דוגמת כניעת ממשלת פטן ב-1940 – קבעה נורמה המאפיינת משטרים טוטליטריים. ריקון זה של תפקיד הפרלמנט מתוכנו ופגיעה במעמד בית-המשפט-העליון הם מהלומה למעמד הדמוקרטיה, המאפשרת לראשי-ממשלה לבצע פוטש גלוי. הדוגמה האחרונה לכך היתה מעשהו של אהוד ברק בקמפ דייוויד. הכרזתו כי "אחתום על ההסכמים גם אם יישארו בממשלתי 9 שרים ורבע מחברי-הכנסת...", וכן: "העם, לא הכנסת, יאשרו אותם" הן אמירות אנטי-דמוקרטיות בעליל. (אגב, מבלי שהיה ער לכך, חזר ברק על דברי מוסוליני.) אין להעלות על הדעת כלל כי בדמוקרטיה מתוקנת היה איש זה נותר על כס ראש-הממשלה, לאחר דברים אלה שאמר.

■ מסירת הגולן לסוריה היא הפרה בעליל של המשפט הבינלאומי, הקובע כי "שטח אשר שימש לתוקפן במלחמתו ואבד לו, לא יושב לו". על בסיס המשפט הבינלאומי הנסמך על עקרון הצדק, איבדו מדינות הציר במלחמת העולם השנייה שטחים רבים. גרמניה בלבד איבדה את פומרניה, שלזיה, חבל הסודטים, אלזס לוריין ופרוסיה המזרחית. למותר לציין שהשבת שטחים לתוקפן משולה לעידודה של תוקפנות ועשיית פלסטר מעקרון הצדק.

אין ספק שאילו הגיבו צרפת ובריטניה כנדרש לצעדו של היטלר בסיפוח חבל הרוהר במרס 1936, ניתן היה למנוע את שורת הצעדים שנקטו הנאצים באנשלוס ובחיסולה של צ'כוסלובקיה. באופן זה ניתן היה למנוע את מלחמת העולם השנייה. במסירת הגולן לסוריה תבצע ישראל מעשה של מתן פרס לתוקפנות, למשטר עריצות עקוב מדם, מן המאוסים במזרח-התיכון. יתרה מזו, ישראל תשמיט את הטיעון המוסרי שבעצם קיומה ותסלול את הדרך לדחיסתה אל גבולות החלוקה, שכן תהיה זו הודאה בטענה הערבית כי דין מלחמת ששת הימים כדין מלחמת 1948.

■ עלות הנטישה של רמת-הגולן נאמדת בסכומים שבין 25-58 מיליארד דולר. קרי: רבע עד חצי מן התמ"ג של ישראל. למותר לציין שאין ישראל יכולה לשלם סכומים אלה מבלי למוטט את המשק. כמו-כן אין כל סיכוי שהקונגרס בווינגטון יאשר אפילו חלק מזערי מסכום זה. (סוריה מוגדרת כ"מדינה התומכת בטרור", וכלל אין להעלות על הדעת שהמחוקק האמריקני, הרואה ממילא במהלך הישראלי מעשה של טירוף מערכות, יממן את שיפור מעמדה של דמשק.)

■ ללא רמת-הגולן אין לישראל יכולת להגן על צפון המדינה השליטה על קו התילים של רמת-הגולן ועל החרמון העניקו לישראל מקדם התראה מודיעיני בעל חשיבות מכרעת למדינה שצבאה מוגבל בגודלו דוגמת צה"ל (185 אלף חיילי סדיר וקבע, הפרוסים על שלושה גבולות. הצבא הסדיר של סוריה בלבד מונה

450,000 חייל). עם נטישת הגולן יאבד מקדם ההתראה המודיעיני ועל ישראל יהיה למצוא לכך פיצוי נאות. בכל מקרה (התראה מוטסת דוגמת מטוסי J-STAR או הגדלה ניכרת של הצבא) יהיה הדבר כרוך בהגדלה משמעותית של תקציב הביטחון. עם פריסת הצבא הסורי בין ראש-הנקרה לבין הגבול עם ירדן, יהיה על ישראל לצאת למלחמת מנע כדי לשרוד.

■ כל אחד מששת הסעיפים לעיל, כפי שהוצגו בנייר זה, אם יתממש, הינו בלתי-הפיך מבחינתה של ישראל ובצירופם הם חייבים להביא את מדינת היהודים אל סף הסיכון הקיומי, מהיעדר יכולת להתמודד איתם אלא במלחמה. אולם מלחמה בתנאים של נחיתות צבאית עלולה להביא לקיצה של המדינה. תהליך האכיפה האסטרטגית הקרוי "תהליך השלום" נועד להחליף את אופציית המלחמה בהתפוררות הדרגתית. באופן זה, האכיפה האסטרטגית משרתת הן את הערבים, בכוונתם למזער את מימדי הסיכון במלחמה העתידית, והן את הציבור בישראל, הבורא לעצמו מציאות וירטואלית המשרתת את מנגנון ההונאה העצמית של ציבור במצוקה.

ד. חבלי יהודה ושומרון

כל האמור לגבי רמת-הגולן נכון לגבי חבלי יהודה ושומרון, אולם בקנה מידה גדול בהרבה.

■ אובדן רכס ההר, הנכס הטריטוריאלי החשוב ביותר בארץ-ישראל המערבית, ישלול מישראל יכולת של התגוננות במלחמה ("ללא גבולות בני הגנה תיכחד ישראל במלחמה", שמעון פרס).

■ אוכלוסיית יש"ע היהודית גדולה פי 12 מאוכלוסיית רמת-הגולן. פינויה, תוך תשלום פיצויים, ולו חלקיים, בלתי אפשרי בעליל.

■ גבולות המדינה הפלשתינית יימצאו בטווח פגיעה מגוש דן (70 אחוזים מכלל האוכלוסייה היהודית של ישראל) על-ידי אמל"ח פשוט וזול המצוי בחלקו כבר עתה בידי הצבא הפלשטיני, כגון טילי כתף וקטיושות, שבאמצעותם ניתן לשתק, למשל, את נמל התעופה הבינלאומי של ישראל בלוד.

■ אובדן השומרון פירושו אובדן שטח המילוט היחיד לאוכלוסייה אזרחית (נשים, ילדים וזקנים) של גוש דן במקרה של לוחמת גזים.

ה. מדינה פלשתינית

הדרישה למדינה פלשתינית היא פיקציה חסרת תקדים בהיסטוריה. היא נעדרת כל הצדקה תרבותית, גיאוגרפית, לאומית או אתנית. אין לערביי ארץ ישראל ייחוד

כלשהו המצדיק כינון מדינה, כגון לשון, דת או מורשת. הם אכן בני "האומה הערבית הגדולה" כמצוין במבוא ל"אמנה הפלשתינית".

אולם אפילו היו להם אמות מידה של אומה, הרי שאִלה באו על סיפוקם במדינה פלשתינית הקרויה ירדן. 70 אחוזים בערך מן הממלכה ההאשמית (קרוב לוודאי שיותר — ירדן לא מבצעת מפקד אוכלוסין מחשש לגילוי האמת) הם פלשתינים. הנה כי כן, אם מבקשים ערביי ארץ ישראל אחר סמלי ריבונות — יש להם דגל, המנון, בולים, שטרות ומלך. דרישה להקמתה של מדינה פלשתינית נוספת, הפעם בארץ ישראל המערבית (ועוד דרישה לאוטונומיה ערבית בתוך מדינת ישראל), איננה כי אם מזימה גלויה לדה-לגיטימציה של מדינת היהודים, כחלק ממלחמתם של הערבים לחיסולה של ישות ריבונית זרה בתוכם.

הערבים מציגים את עמדתם לחיסולה של ישראל בגלוי וללא כל חשש: האמנה הפלשתינית (שמעולם לא בוטלה); הפלטפורמה הפוליטית של "תוכנית השלבים"; "הקונסטיטוציה של הפת"ח" בראשות ערפאת; "הלוגו של אש"פ" הכולל את כל ארץ-ישראל המערבית ללא זכר לישראל — כל אלה הם ביטויים פורמליים למגמה זו.

הפעילות בשטח נעה בארבעה מישורים:

■ טרור מקיף המתפרץ על-פי הוראותיו של ערפאת במועדים הדרושים ללחץ על ישראל. בשלוש שנים בלבד לאחר הסכמי אוסלו גבה הטרור 305 קורבנות (פי שלושה בממוצע שנתי מאשר בעידן שקדם ל"תהליך השלום"), חלקו במעשי טבח חסרי תקדים, אפילו על-פי קני-המידה הנדיבים של המרחב השמי. הטרור נועד להוות אזכור של קבע לצפוי לקרות, אם ישראל לא תיכנע לדרישות הערבים.

■ אינדוקטרינציה אנטישמית בתוכניות הלימודים. בתוך זמן קצר השיגה הרשות הפלשתינית את הארסיים שבפרסומים האנטישמיים בקהיר. שטיפת-המוח הולכת יד ביד עם הכשרת "הקדרים" למלחמה ב"סרטן הציוני": ילדים וילדות בני 5 בקייטנות של הפת"ח ונערים בני 10 במחנות אימונים, עוברים הכשרה בשימוש בנשק לקראת "יום הנקם" ו"שחרור יפו וחיפה". המהדורה של מיין קמפף, שראתה אור ברמאללה ב-1999, זכתה בשנה הראשונה לפרסומה לשלוש מהדורות.

■ צבא אש"פ מונה עתה בין 50 ל-60 אלף חייל, והוא גרעין לגיוס חובה שיתבצע מיד עם כינונה של ישות ריבונית. הערכה היא כי ערפאת יוכל להקים צבא חובה של 150 אלף חייל בתוך שנה.

■ המישור הדיפלומטי הנועד לדה-לגיטימציה של ישראל. ערפאת, בהדרכה ובסיוע של קהיר, מכין את הקרקע לדיון באו"ם בסוגיות החלטות 181 ו-194. הנושא נדון הן בפרלמנט האירופי, הן בוועדה לזכויות האדם של האו"ם, והוא עתיד לעלות על סדר-יומה של העצרת, ככל הנראה עוד בשנת 2000.

ו. הצפי לקראת כינונה של מדינה פלשתינית

■ אמנת ז'נבה הרביעית

עם ההכרזה הצפויה על כינונה של מדינה פלשתינית יחול שינוי בסיסי במעמדה של "הרשות הפלשתינית", וזו תעבור ממעמד בלתי-ברור ושנוי במחלוקת של "רשות" למעמד המוגדר היטב במשפט הבינלאומי, של ישות ריבונית. מאחר שההכרזה תכלול את כל השטחים עד הקו הירוק, ומאחר שהעולם כולו יכיר במדינה הפלשתינית על-פי גבולות אלה (כולל, קרוב לוודאי, גם ממשלת ישראל), תימצא ישראל מפרה את המשפט הבינלאומי (אמנת ז'נבה הרביעית), שכן צבאה ואזרחיה החמושים יימצאו בשטח של מדינה ריבונית. מצב שאין הדעת סובלתו.

"אמנת ז'נבה הרביעית בנושא חוקי מלחמה" (The Fourth Geneva Convention on Rules of War) נתקבלה על-ידי הקהילה הבינלאומית ב-1949 בתגובה לפשעי הנאצים במלחמת העולם השנייה. האמנה מפרטת שורה ארוכה של איסורים החלים על הכובש (עינויים, ענישה קולקטיבית, גירוש), אשר הפרתם מוגדרת כ"פשע נגד האנושות". אולם המעשה החמור ביותר – והוא תכלית קיומה של האמנה – אוסר על התוקפן הכובש ליישב את אוכלוסייתו בשטחים הכבושים. כידוע יישבו הגרמנים שטחים רבים שכבשו באוכלוסייה גרמנית, במסגרת המדיניות הנאצית של "מרחב מחיה" (Lebensraum). על-פי אמנת ז'נבה הרביעית, מדינה המפרה סעיף זה מוגדרת כ"מדינה פושעת" (Criminal State), והמתיישבים מטעמה הם "פושעי מלחמה" (War Criminals) הצפויים לסנקציות מרחיקות לכת.

מאז 1997 תובעת מצרים (המובילה את מדינות ערב בנדון) להחיל על ישראל את אמנת ז'נבה הרביעית כדי להגדירה כמדינה פושעת, ואכן, עצרת האו"ם קיבלה מספר החלטות אנטי-ישראליות בנדון. בפברואר 1999, בלחץ הנציג המצרי, קיבלה העצרת החלטה לקיום דיון מיוחד במסגרת "הוועדה לזכויות האדם של האו"ם" – גוף הנהנה מיוקרה רבה, ובו 53 מדינות – בנושא הפרות האמנה על-ידי ישראל.

■ החלתה של אמנת ז'נבה הרביעית על השטחים שנכבשו ב-1948

ב-27.4.1999 בישיבתה השנתית בז'נבה, קיבלה "הוועדה לזכויות האדם" החלטה הקוראת להגדרה עצמית של העם הפלשתיני על בסיס החלטת האו"ם 181 מנובמבר 1947 (גבולות החלוקה), ותובעת מישראל (באיום של סנקציות) לכבד את החלטת האו"ם 194 מדצמבר 1948 בדבר זכות השיבה של פליטי 48' לבתיהם.

עם-זאת, בניגוד להחלטות בעבר, הגדרת "שטחים כבושים" איננה כוללת הפעם את ה"גדה המערבית ועזה", אלא את כל השטחים שכבשה ישראל במלחמותיה. הנה כי כן, בנוסף לתושבי יש"ע ורמת-הגולן, שהם כבר עתה בחזקת "פושעי מלחמה", צפוי כי בתוך זמן קצר תכריז הקהילה הבינלאומית על תושבי ירושלים, נהריה, לוד, רמלה, יפו ובאר-שבע, וכן על כל שאר השטחים ש"כבשה" ישראל במלחמת העצמאות, כ"התנחלויות בלתי-חוקיות" ו"מכשול לשלום".

התביעה מצד ממשלת המדינה הפלשתינית מישראל, לסלק את צבאה ואת אזרחיה משטחה הריבוני, תהיה אולטימטיבית, שכן זו תהיה מעוגנת במשפט הבינלאומי ותזכה בתמיכה גורפת של הקהילה הבינלאומית. יתרה מזו, כחברה בליגה הערבית, תזכה המדינה הפלשתינית לגיבוי אוטומטי של כל 21 מדינות הליגה, עם מצרים בראשה, החתומות על הסכם לשיתוף-פעולה צבאי נגד ישראל. (יש לזכור שמצרים לא הסתלקה בקמפ דייוויד מברית ההגנה של מדינות הליגה, ההופך את ההסכם עם ישראל למילה ריקה, שכן תוקפו עולה על ההסכם עם ישראל. כך גם בהסכם עם ירדן).

■ פירוז המדינה הפלשתינית מנשק התקפי

אין מדינה יכולה או רשאית לכפות פירוז על מדינה אחרת, אלא תחת אכיפה אסטרטגית. כל מדינות ערב חמושות עד שיניהן, על-פי רוב הרבה מעל לצרכים האובייקטיביים. כלל אין להעלות על הדעת כי מכולן, דווקא המדינה הפלשתינית, מן הציבורים המיליטנטיים ביותר בעולם הערבי, תסכים שלא להתחמש. כבר עתה, ההוצאות הצבאיות של הרשות עולות על 40 אחוזים מהתקציב — יותר מתקציב הבריאות, הסעד והחינוך גם יחד.

כמו לא די בכך, וזאת על-פי "תכנית השלבים" של המל"פ, ייחתמו הסכמים לשיתוף-פעולה צבאי עם מדינות ערב, בראש ובראשונה מצרים. פירושו של דבר צבא מצרי בפאתי גוש דן.

■ זכות השיבה

כאמור לעיל, זכות השיבה מעוגנת בהחלטת האו"ם 194. התנגדותה הנחרצת של ישראל לשיבת הפליטים לחבלי יהודה ושומרון, קל וחומר אל מדינת ישראל, התמוססה מזמן. זרימת הערבים אל תוך מדינת ישראל (ממניעים הומניטריים ואיחוד משפחות) היא, על-פי נתונים רשמיים, 20,000 בשנה, אולם המספר בפועל גדול ככל הנראה פי ארבעה. בינתיים הסירה ישראל את התנגדותה להגירה אל חבלי יו"ש. עם כינון המדינה הפלשתינית תתבצע הגירה בקנה-מידה מקיף, ולראשונה זה עשרות שנים יופר המאזן הדמוגרפי בארץ-ישראל המערבית לטובת הערבים.

ז. תכלית הקיום הלאומי

תכלית הקיום הלאומי — Raison d'état — מעוגנת במחויבות הנפשית והמודעת של כל פרט ופרט, המרכיבים יחדיו את הלאום ואת מורשתו הלאומית, הבאה לידי ביטוי בטריטוריה. תכלית קיומו של העם היהודי בארץ-ישראל היא הציונות, כשם שתכלית קיומו של העם הצרפתי היא ה"צרפתיות", של העם האנגלי היא ה"אנגליות" וכו'. למותר לציין שהציונות היא מילה ריקה ללא "ציון", קרי: ירושלים וחבלי יהודה ושומרון — ערש האומה העברית וטעם קיומה. מסירה מרצון של ירושלים וחבלי

יו"ש הם איבוד לדעת לאומי לכל דבר ועניין. בגידה זו בהיסטוריה היהודית שקולה כנגד כל הכשלים האסטרטגיים שצוינו לעיל.

ח. נספח: הרדיקליזם היהודי

תהליך עיקש של הרס עצמי (תכונה המובנית ככל הנראה באדם היהודי משחר ההיסטוריה) מתחולל בארץ-ישראל מאז ראשיתה של ההגשמה הציונית, וביתר שאת מאז שנות העשרים המאוחרות, עם גיבושו של הרדיקליזם היהודי בגלגוליה השונים של המפלגה הקומוניסטית. ההזדהות הנפשית של המופ"סים (מפלגת פועלים סוציאליסטית ככינוי גנאי) עם הפורע הערבי, המחויבות כלפי "המולדת השנייה", והשנאה הארסית למפעל הציוני, עוררו את חמתו של היישוב. בן-גוריון, ברל כצנלסון וגולדה מאיר הכירו פן זה של הפתולוגיה היהודית, חרדו מפניו ודיכאו אותו בכל מאודם. השמאלן השנוא נרדף עד צוואר, גורש מן הארץ, נמסר לכולשת, הוכה והושלך לכלא.

ברל כצנלסון היטיב להגדיר תופעה זו:

היש עם בעמים אשר בניו הגיעו לסילוף כזה, שכלי ונפשי, שכל מה שעושה עמם, כל יצירתו וכל ייסוריו, הם בזויים ושנואים, וכל מה שעושה אויב עמם, כל שוד וכל רצח וכל אונס, ממלא את לבם רגש הערצה והתמכרות? ... וכאן (בארץ ישראל) ידבקו בו חיידקים של שנאה לעצמו... עד כדי כך שיראה את הגאולה בנאצים הפלשתינים שהצליחו לרכו כאן בארץ את האנטישמיות הזואולוגית של אירופה עם תאוות הפגיון שבמזרח. (דבר 1.5.1936)

הערצת דספוטים ופושעים במאה הנוכחית, דוגמת סטאלין, מוסוליני, קסטרו, פול פוט, סאדאת וערפאת, צועדת יד ביד עם אנטישמיות גזענית הנוקטת לא אחת את לשונו של השטידמר, ושואלת הגדרות ממיין קמפף. להלן דוגמה מעמוס עוז: "סאדאת הוא בעיני הגאון המדיני הגדול ביותר במאה ה-20." (בריאיון עם ארי שביט למוסף הארץ, 17.3.2000)

ובכן, לא צ'רצ'יל, לא רוזוולט, לא חלילה בן-גוריון, לא קנדי, לא גורבצ'וב, לא גנדי ולא עשרות מנהיגי הדמוקרטיה שגאלו את המחצית השנייה של המאה העשרים מן האימה הנאצית-קומוניסטית; אף לא אחד מהם, כי אם סאדאת — רודן של עריצות נחשלת, מרגל נאצי, מעריצו המוצהר של היטלר, מי שהכריז גלויות כי יהיה מוכן לשלם במיליון קורבנות מבני עמו כדי למחות מעל פני האדמה את "הסרטן הציוני", ומן האנטישמים הארסיים ביותר אפילו בקני-המידה של העולם הערבי — הוא "הגאון המדיני הגדול ביותר במאה העשרים", הנערץ על סופר עברי. הערצת סאדאת חייבת להביא את עוז — בסמיטרייה מושלמת — לשנאת בני עמו המגלמים את ניגודו של אותו "הגאון המדיני הגדול ביותר במאה ה-20", קרי: המתנחלים.

אשר על כן, לאחר שהפנים (האומנם בלא מודע?) את ארס האנטישמיות של סאדאט, הוא עושה בה שימוש לתיאור בני עמו, גוש אמונים, שאותם הוא מגדיר כך:

כת משיחית, אטומה ואכזרית, כנופיית גנגסטרים חמושים, פושעים נגד האנושות, סדיסטים, פוגרומיסטים ורוצחים, שהגיחה מתוך פינה אפלה של היהדות... מתוך מרתפי התבהמות וסיאוב... על מנת להשליט פולחן דמים צמא ומטורף. (ידיעות אחרונות 8.6.1989)

גם מי שאיננו אמוץ על סגנונו של השטידמר יאבחן על נקלה בדבריו של עוז את שני המרכיבים הקלסיים של הפתולוגיה האנטישמית – שנאה וחרדה. הכל יש כאן: "גנגסטרים, פושעים, סדיסטים, פוגרומיסטים ורוצחים". שורת המילים הנרדפות נועדה להעצים את פשעיהם ולהטביע על מצחם את אות הקלון של רשע מובנה, כדי שאפשר יהיה ליטול מהם את צלם האדם.

עוז מיטיב לפרוט על נימת החרדה האטוויסטית והפורנוגרפית. ה"סדיסטים" שלו "...הגיחו מפניה אפלה... מתוך מרתפי התבהמות וסיאוב...". הדימוי נועד לחולל במוחו של הקורא תמונה של כת השטן בדמות אברכים חבושי כיפה ונשותיהם חבושות השבס, מתהוללים באורגיה רבתי: "על מנת להשליט פולחן דמים צמא ומטורף". פסיכולוג קליני יבחין בביטוי "מרתפי התבהמות וסיאוב" את מנגנון ההשלכה של השמאל הישראלי. "במאורות חשיש וזימה נולדה המאפיה השמאלנית", כך, בגילוי־לב מפתיע, אמנון דנקנר, שמאלן למהדרין, בספרו על דן בן־אמוץ. (דן בן־אמוץ, 1992)

עם הקמת ועדות מעקב אחר הבנייה ביישובים היהודים ביש"ע של "שלום עכשיו" בראשותו של דדי צוקר, פירסמה התנועה חוברת ובה הנחות יסוד אידיאולוגיות. בין היתר נכתב שם:

- מאה אלף יהודים (בגדה) יביאו להשחתתה המוחלטת של החברה הישראלית.
- מאה אלף יהודים בגדה הם התעלמות עיוורת מנוכחותם של שבע מאות אלף ערבים היושבים שם.
- מאה אלף יהודים יגרמו לחנק כלכלי, פוליטי ופסיכולוגי של אוכלוסייה זו.
- המסקנה: סיפוח הגדה הוא חזון אימים אשר הולך ומתגבש לנגד עינינו. בעוד חמש, אולי שלוש, שנים יתגוררו בגדה כמאה אלף יהודים.
- את חזון האימים הזה חייבים לעצור.

אלו היו הסיסמאות של "המאות השחורות" ברוסיה הצארית, כאלו גרשו את העיתונות הנאצית ולא יקשה למצוא אותן במיין קמפף. היהודים בעצם קיומם הפיסי, בעצם ישיבתם, "יביאו להשחתתה המוחלטת של החברה..." – הישראלית, במקרה של "שלום עכשיו", או הרוסית/הפולנית/הגרמנית במקרה של אירופה. המסר לפיו אדם יהודי הבונה בית, נוטע עץ ומגדל את ילדיו במולדתו "יביא להשחתת מוחלטת

של החברה...", הוא גזענות שכמותה לא תעלה על הדעת בשום חברה מתוקנת במערב. על דברים פחות חמורים מכך נתנו אנטישמים את הדין בצרפת, בבריטניה, בגרמניה, בארה"ב. כך גם הסיסמה האנטישמית הקלאסית בדבר החנק הכלכלי שהיהודים מביאים על סביבתם: "מאה אלף יהודים יגרמו לחנק כלכלי, פוליטי ופסיכולוגי של אוכלוסיה זו."

עם קום המדינה ובמהלך שני העשורים הראשונים, נזקו של השמאל הרדיקלי היה מועט יחסית: "דרך הניצוץ", "מצפן", חבורת בוגדים פה ושם, שאת רובם סיפק, כאז כן עתה, הקיבוץ הארצי. חלקם נכלאו, רובם נוטרלו. השלטון וכן האליטות, בעיקר בצבא, היה בידי האקטיביזם הציוני של השמאל, וזה הכיר היטב את הסכנה וידע כיצד להתמודד איתה. רק באקדמיה, בהשראת חבורת "ברית שלום", המשיך הרדיקליזם היהודי לרחוש ולהתעצם.

המפנה הגדול חל עם חילופי השלטון ב-1977. רגש הנחיתות העמוק של "חרות" והתשווקה הפתטית לתדמית ליברלית בכל מחיר, חוללו את התהליך המהיר של דה-ציוניזציה. בקמפ דיוויד ביצע מנחם בגין את הכשל האסטרטגי החמור ביותר בתולדותיה של מדינת היהודים: אובדן מעמד של מעצמה אזורית; מסירת שטח לתוקפן; חורבן התיישבות יהודית, הכרה "בזכויות הלגיטימיות של העם הפלשטיני". ארבעת מעשי הכשל של בגין היו משאת נפשו של השמאל הרדיקלי במאבקן למחיקת מדינת היהודים והפיכתה ל"מדינה לאזרחיה". במהירות שלא תיאמן במושגים היסטוריים הומר "צו מוקדי הקיום הלאומי: המשטר, האקדמיה, התקשורת – התרבות" (קרי: תת-תרבות הקרויה משום מה "תיאטרון, קולנוע, ספרות"). אופייני הדבר שכל גדולי הספרות העברית חתמו על גילוי-דעת התומך בארץ-ישראל השלמה ב-1967. רובם הגמור של סופריה הבולטים של ישראל היום נמנים עם השמאל הציוני.

האומנם "גזירה שאין הציבור יכול בה"?

הציונות, שביקשה למלט את היהודי ממארת האנטישמיות ולהעניק לו חוף מבטחים ("מיד עם כינונה של מדינת היהודים תידום האנטישמיות בכל אתר ואתר" כך הרצל בהקדמה לספרו מדינת היהודים), היא כישלון מן הפתטיים בהיסטוריה. לא זו בלבד שסוגיית האנטישמיות לא נפתרה, אלא שמדינת ישראל הפכה למקום המסוכן ביותר ליהודים בעולם.

פוטנציאל האיום הקיומי על ישראל אין לו אח ורע בקרב האומות. מחיקתה של צ'כוסלובקיה מן המפה ב-15 במרס 1939 לא הביאה בעקבותיה את חורבנה הפיסי של מדינה זו, ומקץ שש שנים המשיכה צ'כוסלובקיה את חייה. כך גם כל שאר המדינות האירופאיות, כולל פולין ובריה"מ, למרות החורבן הרב שנתחולל בהן. העובדה שישראל מטוחת היום במספר טילים בליסטיים החמושים באמל"ח

להשמדה המונית שיש בהם כדי לחסל פיסית, מספר פעמים, את כל יהודי המדינה (וכן חלק ניכר מן הערבים שבה), היא עובדה המחלחלת בתודעה של הפרט, והיא האחראית לתחושה עמוקה של ייאוש מזה וניהיליזם מזה, המאפיינים את הציבור בישראל.

תופעה זו, הכישלון האובייקטיבי של הלאומיות היהודית, בעיקר על רקע אימי השואה, אפשר והיא גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה. מצבי מצוקה קיומית מחוללים מנגנוני הגנה שונים ומשונים, כגון מנגנון ההונאה עצמית, הבא לביטוי במהתלה האכזרית המכונה "תהליך השלום".

2000

מרכז אריאל למחקרי מדיניות

פרק א'

שבע תועבות בלבם

ארבע שיחות עם יגאל עילם

□ שיחה ראשונה, 7.7.2000

מרכז אריאל – שקר באמצעות "עובדות"

קדם שאני פותח בדין-ודברים עם אנשי מרכז אריאל, אני מבקש להעיר: אינני מאמין, לא בכנות הדיאלוג הזה ולא בתועלתו. ביסודו עומדת לכאורה ההנחה שזהו דיון בעניינים מעשיים, הגיוניים: ענייני ביטחון, ריאלי-פוליטיק. זה מכל מקום הרושם שמבקשים אנשי מרכז אריאל לפזר סביבם. אבל הרי זהו רושם כוזב מלכתחילה. לא שיקולי ביטחון ולא שיקולים פרגמטיים אחרים מעניינים אותם; וגם העובדות אינן מעניינות אותם. לגבי דידם, כל אלה אינם אלא אמצעים במלחמת ההסברה להגנת השקפת עולמם; וכאמצעים בלבד, מותר ואף רצוי להטות אותם ולעשות בהם מניפולציה על-פי צורכי מלחמת התעמולה. וכבר מזמן גילו התועמלנים של כל הדורות כי אין לך כלי אפקטיבי יותר מעצם הדיבור בשם ה"עובדות", בעיקר באזני אנשים שאינם מכירים את העובדות (ואלה הם הרוב). אבל, מכיון שאני מתכוון להתמודד ברצינות עם טענותיהם ה"עובדתיות" ועם שיקוליהם ה"רציונליים" – אני שואל: יד על הלב, אם הייתם משתכנעים כי מן הבחינה הביטחונית גרידא, לא זו בלבד שאין סכנה צפויה לנו מן השלום, כי אם להיפך, יהיה בו חיזוק רב לכוחה ועוצמתה של ישראל, כלום הייתם משנים את עמדתכם? האומנם רק שאלת הביטחון היא המכתיבה את השקפתכם? ובעצם אני שואל: האם בעובדות אנחנו עוסקים כאן או בפסיכולוגיה, ברגשות ובפחדים אטביסטיים מושרשים עמוק?

הערה שנייה: אנשי מרכז אריאל אינם מהססים כלל לטעון בשם הדמוקרטיה, ההומניזם, המשפט הבינלאומי. וגם כאן אני סבור שאין תוכם כבדם. הלוא ערכים אלה אינם מעניינים אותם כלל; לאמיתו של דבר הם בזים להם. הלוא הם מייצגים תפישה לאומנית פרטיקולריסטית מובהקת; אבל במלחמת הדברים עם השמאל אין

הם בוחלים בשום אמצעי והם מוכנים לגייס את מיטב הערכים האוניברסליים, מיטב התחמושת שהשמאל המצויא, כדי להכות בה את השמאל. רוממות הדמוקרטיה בגרונום ושבע תועבות בלבם. גם זהו תכסיס ישן של אויבי הדמוקרטיה מאז ומעולם – להשתמש בעקרונות הדמוקרטיה כדי להרוס את הדמוקרטיה. הנה אחד היישומים הבולטים האחרונים של השיטה הבזויה הזאת: אנשי הימין זועקים היום נגד עקירת מתנחלים ממקומותיהם בשם העיקרון ההומניסטי האומר שאין לעקור בני-אדם ממקומותיהם. ואני מסכים עמם. זה עיקרון מקודש בעיני. אין מגלים אנשים מכפריהם ומעריהם – יהיו אשר יהיו, גם אם הם יהודים וגם אם ערבים. השמאל מחזיק בזה כעיקרון אוניברסלי; אך הימין משתמש בזה אך ורק כדי למנוע עקירת מתנחלים יהודים; ואילו כשמדובר בלא-יהודים – שאני. אל שכמותם בוודאי התכוון אלכסנדר ינאי בדברי צוואתו לשלוםציון המלכה: "אל תתייראי לא מן הפרושים ולא מן הצדוקים, אלא מן הצבועים". אני מנהל דיון עם צבועים ועכשיו, לגופם של דברים:

הויכוח עם הימין מתנהל בשתי רמות: הרמה העובדתית והרמה המושגית. אמנם קשה להפריד בין שתי הרמות האלה, אך בדברים שלהלן אשתדל להבחין בין השתיים. אין להסתפק בהפרכת "עובדות" שקריות; חשוב גם לחשוף את הכשלים המושגיים המקיימים אותן. במקרים רבים לא קוצר-השגה עומד מאחורי כשל מושגי, כי אם פשוט היצר הרע, או במלים אחרות: אי-היכולת להתגבר על רגש הפחד ועל הרפלקסים המותנים שהוטבעו בנו לאורך ההיסטוריה היהודית עמוסת הסבל. הטיעון המרכזי של אנשי מרכז אריאל נסב על "שקריותו" של הסכם אוסלו ותהליך השלום בינינו ובין הערבים. הם מציעים שני מבחנים, שני תנאים, לבדיקת התהליך: א. האם התמתנה האיבה לישראל בעולם הערבי? האם יש הוכחות להשלמה ערבית עם קיומה של ישראל? ב. האם חלה התמתנות במרוץ החימוש במזרח-התיכון? האם צמצמו הערבים את תקציבי הביטחון שלהם? האם ויתרו על השאיפה להגיע לאיזון צבאי עם ישראל?

הרובד האטביסטי של הימין

באמצעות הטיעון הזה ניתן, לדעתי, לחשוף את הרובד האטביסטי שממנו אין אנשי הימין יכולים להתרומם. המבחנים המוצגים על ידם כתנאים מוקדמים לשלום פשוט אינם מציאותיים, ובעצם, אף אינם רלבנטיים לעניין השלום. אם האנושות היתה ממתנה בכל שלב של התפתחותה לשינויים במערכי הלב והיצר האנושי כתנאי מוקדם להתקדמות לשלב הבא, היינו נשארים כולנו בפאזה הקניבילית. אילו העמיד אלוהים תנאי כזה למין האנושי היה צריך להביא עליהם מבול חוזר; אבל אלוהים הסיר את התנאי הזה כאשר כרת את בריתו עם בני-האדם ("יצר לב האדם רע מנעוריו"). ומה בא הסיפור הזה ללמדנו? אפשר וצריך ליצור מערכת יחסים חדשה

עם בני-אדם, בלי קשר ליצר לב האדם. ומרגע שנכרתה הברית וכוננה המערכת החדשה – התנאים החדשים הם המכתיבים את ההתנהגות. בקונגרס הציוני הראשון תיאר מכס נורדאו את מצב היהודים בעולם, בכלל זה יהודי המערב. נורדאו טען אז כי אין להתרשם מן העובדה שהיהודים במערב זכו לשיוויון זכויות אזרחי, כיוון שאין כל הוכחה לכך שהשתנה משהו ברגשות הגויים שם כלפי היהודים, וכל עוד אין שינוי ברגש האיבה כלפי היהודים, אין שום ערך לזכויות הפורמליות שהוענקו להם. אפשר להבין מה היה הצורך התעמולתי של הציונות כאשר ביטלה בהבל-פה את האפשרות שמצב היהודים במדינה האזרחית המערבית השתנה מן היסוד, לעומת מצבם בארצות המזרח, אליהן לא הגיעה האמנציפציה, או גם במדינות הלאומיות של מרכז אירופה, מקום שם היתה האנטישמיות לגיטימית וממשלתית. אבל עובדה ניצחת היא שעם השוואת מעמדם של היהודים בחוק והתאזרחותם המלאה, השתנה לגמרי מצבם של היהודים, בלא קשר כלל לשאלה אם השתנו מערכי הלב והרגשות של הגויים כלפי היהודים. ומסיבה זו לא הצליחה הציונות לשכנע את יהודי המערב לוותר על אזרחותם המערבית ולהעדיף עליה את הפתרון הציוני.

אין לנו בהיסטוריה אפילו מקרה אחד שבו המעבר מיחסי איבה ליחסי שלום היה מלווה בהוכחות על שינוי הרגש כלפי האויב אצל מי מבין הצדדים הלוחמים. תמיד היה המעבר הזה מבוסס כולו על האילוץ ועל ההיגיון. כאשר כוננה ישראל מערכת יחסים חדשים עם גרמניה עוד בטרם שקע אפרם של ששת המיליונים, כאשר דיבר ראש ממשלת ישראל על "גרמניה האחרת" – האם היה שחר לדיבור זה? האם חלה איזו מוטציה רגשית ומנטלית אצל הגרמנים? האם נעלמו כל הגרמנים הנאצים ופסו מן העולם? כאשר החליטו מעצמות המערב, מיד עם סיום המלחמה, לשקם את גרמניה ולשלב אותה במערך המדיני והביטחוני של המערב – האם עשו כן משום שהאמינו כי גרמניה היא כבר אחרת? הם פעלו כן בקור-רוח ובשום שכל, ובהתחשב בלקחי שלום ורסאי של 1919, שלום שבו המנצחים הטילו עונשים כבדים על גרמניה ובכך זרעו את זרע הפורענות של מלחמת העולם השנייה. כדברים האלה כתב צ'רצ'יל בהקדמה לספרו הגדול על מלחמת העולם השנייה.

את הלקח הזה ידעו כבר הרומאים בשעתם ויישמו אותו בהצלחה רבתי. הנה דברים המיוחסים לקלודיוס קיסר: "מה הביא אובדן על הלקיידאמונים ועל האתונאים עם כל כוחם בנשק, אם לא הדחייה שדחו מעליהם את המנוצחים בתורת נוכרים? לעומת זאת מצאה לו חוכמתו של רומולוס, אבי עירנו, לנהוג בעמים רבים ביום אחד, תחילה מנהג אויבים ואחרי כן מנהג אזרחים". (טקיטוס, ספרי השנים [אנלים], יא, כד)

ומצד שני, האם ניתן לומר כי אצלנו השתנה משהו ביחס אל הערבים קודם שנכנסנו לתהליך השלום? אפשר שגילויי האיבה והתיעוב הרווחים אצלנו כלפי הערבים הם מעודנים יותר, כשם שיש בלי ספק הבדל ממשי בין התרבות הפוליטית והפובליציסטית שלנו לבין התרבות שמנגד; אבל ביסודו של דבר, לא חל שינוי

מהותי אצלנו ביחס אל הערבי קודם שהחל המשא-ומתן על השלום. יוזמת השלום שלנו לא היתה קשורה כלל בשינוי הרגש הפנימי כלפי הערבים. לדרוש מאנשי הימין הלאומני שלנו שיקיימו את המשפט "קשוט עצמך ואחר קשוט אחרים" יישמע מוגזם; אך בולטת לעין העובדה שעל הדעת הלאומנית אצלנו לא עולה כלל לבדוק אם קיימת איזו סימטרייה בין הדרישות המופנות כלפי הפלשתינים לבין הדרישות שאנו מוכנים לעמוד בהן. הנחת יסוד אצלם, ואולי לא רק אצלם בלבד — שכן זו היתה הנחת יסוד של מדיניות החוץ והביטחון הישראלית מאז מלחמת העצמאות ועד ימינו — היא שאין להסכים לסימטרייה או למאזן כוחות בינינו לבין העולם הערבי, אלא יש לקיים את הא-סימטריה בינינו ובינם ויש להבטיח כל הזמן את עליונותה הצבאית ישראל.

□ שיחה שנייה, 20.7.2000

מירוץ החימוש באחריותה של ישראל

אני מוכן לומר שהעמדה הישראלית הזאת היתה מוצדקת ונשארה מוצדקת. יתר על כן, אני מוכן לומר, שאילו היו מדינות ערב באות ומציגות את הגבלת כוחה הצבאי של ישראל כתנאי מוקדם לשלום, הייתי דוחה את התביעה הזאת על הסף. אבל אינני מוכן לשתף פעולה עם הטענה הצבועה, הכוזבת, כאילו מרוץ החימוש במזרח-התיכון הוא מרוץ שאותו יוזמים הערבים וכי הם שקובעים את מימדיו ואת קצבו. ההפך הוא הנכון. מאז נקבעה עליונותה הצבאית של ישראל בסיומה של מלחמת העצמאות, דאגה ישראל לשמור על הפער הצבאי בינה לבין מדינות ערב, בעיקר בתחום החימוש, ובכך הכתיבה, והיא ממשיכה להכתיב, את מימדי מרוץ החימוש באזור, כל עוד נמשך הסכסוך בינינו לבין העולם הערבי.

כבר בעיסקת הנשק הצ'כית של נאצר ב-1955 הסתמן הדפוס: מדינות ערב, ומצרים בראשן, עושות כל מאמץ כדי לבטל את עליונותה הצבאית של ישראל. בעיני ישראל עליונות זו היא אמצעי הרתעה; בעיני הערבים עליונות זו היא אמצעי כפייה. מכל מקום, כמו במרוץ החימוש בין המעצמות הגדולות, כן גם במזרח-התיכון — שום צד אינו יכול להרשות לעצמו עמדה של נחיתות; וכשמדובר בישראל — זו אינה יכולה להרשות לעצמה אובדן "כוח ההרתעה" (קרי: העליונות הצבאית).

כתוצאה מכך, דווקא ישראל היא שהקדימה את מדינות ערב בהכנסת נשק בלתי-קונבנציונלי לאזור. לא הערבים, כי אם ישראל היתה הראשונה שפיתחה טילים (פרוייקט "יריחו" בתחילת שנות הששים) וכמובן, היא היתה הראשונה והיחידה שפיתחה נשק גרעיני. כבר לאחר מלחמת סיני 1956 החלה ישראל להשתעשע ברעיון לפתח את הנשק הסופי, הנשק האולטימטיבי, שיבטיח את העליונות הישראלית המוחלטת לנצח נצחים. זו היתה האובססיה של בן-גוריון, שהיה פסימי מאד באשר

לסיכויי הישרדותה של ישראל לאורך ימים. כשלעצמי, הריני סבור שזו היתה שגיאה איומה להיכנס בכלל לפיתוח נשק גרעיני ולא להסתפק בעליונות הקונבנציונלית שלנו. כמו דינו הכנסנו את השד הגרעיני אל הבקבוק המזרח-תיכוני. זו האמת. אפשר לבוא אל מדינות ערב בטענות מדוע חחרו החזיקו אחרינו ומדוע הם התאמצו ומתאמצות להדביק את הפער בינינו ובינן גם בתחום הנשק הבלתי-קונבנציונלי. אך להציג תמונה חד-צדדית, כאילו מדינות ערב הן שיזמו והן שהובילו במרוץ החימוש הבלתי-קונבנציונלי הזה הרי זה שקר גס, שקר שהוא נסבל כל עוד מדובר היה במלחמת תעמולה בינינו ובין מדינות ערב וכל עוד נמשך הסכסוך; אך כשמנפנים בשקר זה כדי לשכנע אנשים שאין ממש בתהליך השלום הרי זה שקר נבזי שאין לסובלו, כיוון שפגיעתו רעה לא רק בערבים אלא גם בנו עצמנו. על גבי השקר הזה מנסים לבטל ולהכחיש את עצם הסיכוי לעשיית שלום ולסיום הסכסוך עם הערבים. אי אפשר להקדים את העגלה לסוסים. הסיכוי היחיד להפסקת מרוץ החימוש במזרח-התיכון הוא ביצירת מצב חדש — מצב של שלום באזור. לא הפסקת מרוץ החימוש תביא לשלום, כי אם שלום הוא שיביא להפסקת מרוץ החימוש. זה סדר הדברים, ורק מי שאינו מעוניין כלל ביצירת מצב חדש של שלום, יכול לבוא להציג תנאים מוקדמים בלתי ריאליים כאלה לעשיית השלום.

ישראל היא זו המפרה הסכמים ואז עולה הטענה השכיחה, הבאה בפי דוברי הימין: מה טעם בהסכמי שלום עם הערבים כאשר "יודע" שהערבים אינם מקיימים הסכמים... איני יודע על מה מתבססת "ידיעה" זו, אולי על מצפון ישראלי רע; שכן, האמת הפשוטה היא שבכלל ההסכמים שנכרתו בינינו לבין הערבים, מאז הסכמי שביתת-הנשק מ-1949 ועד ההסכמים הנוכחיים עם הפלשתינים — אם היה צד שהקפיד בדרך כלל על קיום ההסכמים היו אלה הערבים; ואם היה צד שלא נהג אדיקות מרובה בקיום ההסכמים האלה היה זה הצד הישראלי. המקרה הסורי בתקופת משטר שביתת-הנשק בשנים 1949-1956 מדגים יפה את העניין שלפנינו. כל תקריות הגבול הקשות בגבול הצפוני (הדברים בעצם נכונים גם בגבולות עם ירדן ומצרים), רובן ככולן, התחוללו כתוצאה מהפרות ישראליות של ההסכמים על האזורים המפורזים. הסורים, מצדם, הקפידו בצורה נוקשה על קיום כל תו ותג בהסכם שביתת-הנשק. התמונה שהוצגה על-ידי כלי התעמולה שלנו היתה כמובן הפוכה, והיא נסתייעה לא מעט בעובדה שבתקריות אלה נהנו הסורים מעליונות טופוגרפית ובאש הסורית נפגעו גם ישובים אזרחיים שלנו.

מי שמבקש לקבל תמונת אמת על ההתרחשויות בגבול הצפון באותה תקופה יקרא את הספר שיתוף פעולה בצל עימות של אריה שלו, (מערכות), משרד הביטחון — ההוצאה לאור, המרכז למחקרים מתקדמים ע"ש יפה — אוניברסיטת תל אביב, (1989) ששימש כנציג הישראלי בוועדת שביתת-הנשק המשותפת לנו ולסורים ולא"ם, או גם את כרכי המסמכים שפרסם גנוך המדינה על מדיניות החוץ של ישראל לגבי התקופה הזאת.

ואיני בא להפוך את הקערה על-פיה ולטעון שהערבים "ידועים" כמקיימי הסכמים והיהודים "ידועים" כמי שאינם מקיימים הסכמים. לא זה ולא זה. אלא, ההיסטוריה מלמדת שבעימות בין שני צדדים בלתי-שווים, כאשר נחתם הסכם ביניהם שיש בו כדי לייצב את היחסים ביניהם, דווקא הצד הנחות הוא שיקפיד בכל מאודו לקיים את ההסכם כרוחו וככתבו, על כל תו ותג שבו; שכן בקיומו של הסכם זה תלוי ביטחוננו! ואילו הצד החזק והבוטח בכוחו, דווקא הוא נוטה לפרש את ההסכם באופן "גמיש" ככל האפשר, שכן ביטחונו, כצד החזק, אינו תלוי בקיום ההסכם, אלא אדרבא, ההסכם מגביל את חופש פעולתו כלפי הצד הנחות ממנו. אחת הדוגמאות הגדולות והמובהקות להתנהגות שונה זו של שני צדדים יריבים אך לא שווים בכוחם, היא התנהגות הרוסים והאמריקנים בעידן המלחמה הקרה ביניהם. בניגוד גמור לדימוי השטני שהודבק למדיניות החוץ והביטחון הרוסית בתקופת המלחמה הקרה, הרי היו אלה דווקא הרוסים שהתאמצו לייצב את מערכת היחסים בינם לבין המערב ולשמור על הסטטוס קוו הגלובלי, בעיקר בכל הקשור בגבולות המדיניים הקיימים. מסיבה זו, למשל, דבקו הרוסים בקשיחות מרובה בהחלטות האו"ם מ-29 בנובמבר 1947 ולא היו מוכנים לסגל עצמם לתוצאות מלחמת העצמאות, למרות העובדה שעדיין ידידותם ותמיכתם היתה נתונה לצד הישראלי ולא לצד הערבי. יותר מכל חששו הרוסים מפני תקדימים של שינוי גבולות בכוח לאחר מלחמת העולם השנייה.

כאשר אנשי מרכז אריאל טוענים כי "המצרים הפרו את כל ההסכמים" בינם לבין ישראל — הרי זה שקר גס. הם אפילו אינם טורחים להביא דוגמא אחת להסכם חתום שהופר על-ידי המצרים. הרי הסכם השלום בינינו ובין המצרים כבר עמד בכמה מבחנים לא קלים, והכבד שבהם היתה מלחמת לבנון, שפרצה זמן קצר אחרי חתימת ההסכם.

□ שיחה שלישית, 4.8.2000

ביחסי ישראל-ערב האיסלאם איננו רלוונטי

אולם כל אלה הינם דיבורים בטלים. אבן-הפינה בכל המבנה התיאורטי המדומה של אנשי מרכז אריאל היא הקביעה שמולנו מתייצב האיסלאם, שהוא "ציוויליזציה של מלחמה", של ג'יהאד, שאינה יכולה להשלים עם ישראל והיא לא תרפה ממלחמתה בישראל עד להריסתה ומחיקתה מן המפה. איסלאם ושלום אינם עולים בקנה אחד. אם זוהי הנחת היסוד, הרי אין טעם בכל הדיבורים המוקדמים אודות מרוץ החימוש ושינוי מערכי-הלב בעולם הערבי. ונניח שהייתי מביא הוכחות לשינויים הנדרשים בצד הערבי — כלום היה בזה כדי לשכנע את אלה המאמינים שהאיסלאם במהותו הוא ציוויליזציה של מלחמה ואינו עשוי להשתנות?

אני רוצה לומר לאנשי מרכז אריאל: לעניין שלנו — עניין השלום והיחסים בינינו

לבין מדינות ערב והפלשתינים – האיסלאם פשוט איננו רלבנטי. ממש כמו שלעניין קיומה ואופן קיומה של מדינת ישראל היהדות ההיסטורית (ובימינו – היהדות האורתודוקסית) איננה רלבנטית. מדינת ישראל קמה ומתקיימת לא על-פי המודל הרצוי ליהדות ההיסטורית (אפילו שמדינת ישראל מתקשה להשתחרר מחיבוקה של היהדות ההיסטורית), וממש כך רוב המדינות המוסלמיות של ימינו לא קמו ואינן מתקיימות על-פי המודל המוסלמי (המודל המוסלמי הוא של מדינת איסלאם עולמית אחת!) וברובן המשטרים אינם מוכנים לקבל את תכתיבי אנשי הדת, ואף מפעילים אמצעי דיכוי צבאיים כדי למנוע השתלטות האיסלאם על המדינה. שתי הדוגמאות היחידות שבהן שלטה הדת – איראן ואפגניסטן – מספקות אף הן הוכחה לכך שאין כל אפשרות לקיים מדינה על-פי דרישות האיסלאם, בוודאי לא במדיניות החוץ והביטחון שלהן. ויתר על כן, על-פי כל הסימנים, גם המשטרים הפונדמנטליסטיים האלה, אינם אלא שלב מעבר – הכרחי אולי – בתהליך הדיאלקטי הקשה של המודרניזציה במרחב המוסלמי.

מודרניזציה – זו מילת המפתח של זמננו. שום מדינה בזמננו אינה יכולה לקיים עצמה אלא במתכונת מודרנית, ולו גם בעטיפה חיצונית ושטחית בלבד. בעטיפה הזו כלולים לא רק היכולת להפעיל מערכות טכנולוגיות וארגוניות מודרניות, אלא גם היכולת לפעול על-פי כללי המשחק הבינלאומי. בתנאי עולם מודרני זה האיסלאם אינו יכול להיות רלבנטי. ואכן, בניהול מערכות החוץ והביטחון של כל המדינות המוסלמיות (כולל איראן ואפגניסטן) – האיסלאם כלל אינו רלבנטי. אנשי מרכז אריאל אוהבים לדבר במונחים של "עוצמה" ושל "מכפילי עוצמה". הבה נברר את נושא העוצמה, הוא חשוב מאין כמותו. השקפת אנשי מרכז אריאל בסוגיית העוצמה נראית לי תמימה ונערית מדי. מהי עוצמה? כיצד צוברים עוצמה? מהי התשתית שעליה צומחת העוצמה? הנה השאלה המרכזית. דבר אחד צריך להיות ברור ומוסכם: עוצמה אי אפשר לקנות בכסף ממקורות חוץ, כאשר אתה משולל תשתית שעליה ניתן לבנות את העוצמה. לערב-הסעודית ולמדינות המפרץ יש כסף מספיק כדי לקנות את כל הנשק בו יחפצו; ואף על-פי כן, אין להן עוצמה. אין הן מסוגלות אפילו להפעיל את הנשק שיש באפשרותן לרכוש. מצרים אינה יכולה להפיק את כמות הטייסים שישראל מפיקה, למרות שאוכלוסייתה גדולה מזו של ישראל פי כמה וכמה, שלא לדבר על איכות הטייסים כאן ושם ועל ארגון הפעלת המטוסים כאן ושם. מצרים אף איננה מסוגלת להפעיל ולהניע גייסות בהיקף שישראל מסוגלת לו.

הפער בין ישראל לבין מצרים ושאר מדינות ערב איננו רק איכותי. הביטוי "פער איכותי" נשאר בגדר מליצה, אם אינו מיתרגם לפער כמותי. הפער האיכותי בין ישראל לבין מדינות ערב מתבטא, בין השאר, בכך שישראל מסוגלת להפעיל סדרת כוחות גדול מזה של מדינות ערב, וביתר יעילות. כל כך למה? לא משום שבישראל מרובה מספר הגולגלות מאשר במדינות ערב אלא משום שבישראל מרובה מספר

הגולגלות החופשיות, החושבות והמתנדבות, המונעות מיוזמתן ומכוח עצמן, הנהנות מחופש-פעולה והששות אלי פעולה.

פער זה אינו קשור בהבדלים גנטיים כי אם בהבדלי משטר ותרבות פוליטית, בהבדל המכריע בין נוסחאות ההפעלה של שתי החברות. החברה הישראלית היא במידה מכרעת חברה מערבית, שעקרונות ההפעלה שלה הן של הדמוקרטיה המערבית (אם כי גם היא סובלת מפגמים רציניים בהשוואה למודל המערבי). עוצמתה של ישראל נובעת ישירות מן התשתית הדמוקרטית שלה. בחברה דמוקרטית ניתן להגיע לכלל מיצוי הכוח הגלום בכל פרט, מה שאין כן בחברה טוטליטרית, ריכוזית. על כן בעימות בין המשטרים הדמוקרטיים לבין המשטרים הטוטליטריים – ידה של הדמוקרטיה תמיד היתה ותמיד תהיה על העליונה, להוציא אותם מקרים בהם היא מתפתה למדיניות אימפריאליסטית כוחנית. על כך מעידה ההיסטוריה למן יוון ורומי ועד ימינו. במאה העשרים לא במקרה ניצחו הדמוקרטיות בשתי מלחמות העולם, ולא במקרה ניצחנו אנחנו את הערבים.

הצרה עם אנשי הימין הלאומני שלנו היא שהם אינם מבינים כלל את הזיקה הישירה שבין הדמוקרטיה לבין העוצמה. "דמוקרטיה" לגבי דידם היא סיסמה ריקה, הטובה רק לצורכי ההסברה של ישראל ולצורכי הויכוח עם השמאל. לאמיתו של דבר הם סבורים שהדמוקרטיה היא עניין בטלני למדי, נטל יותר מאשר נכס, גורם מפריע שרצוי לנטרל אותו לצורך מימוש יעדיה הלאומיים של ישראל כמדינת העם היהודי. הבה נאמר את הדברים: הדמוקרטיה, ולא היהדות, היא מקור כוחה האמיתי של ישראל. הציונות כתנועת מודרניזציה של העם היהודי היא שהניחה את היסודות להצבר הכוח הישראלי. כל הדיבורים על העוצמה הישראלית שאינם מתקשרים עם היסודות המודרניים של המהפכה הציונית ועם עקרונות ההפעלה החדשים – החילוניים והדמוקרטיים – שעמם יצאה הציונות לדרך, הם דיבורים בטלים. יתר על כן, המורשת היהודית ההיסטורית שלנו נושאת עמה לקחים קשים ביותר. היהדות והממלכתיות היו צרות זו לזו, ודרישותיה המיוחדות של היהדות מנעו הקמתה של אימפריה יהודית בעת העתיקה וייצוב היחסים עם המרחב הלא-יהודי. אינך יכול להחזיק בטריטוריה רחבה ואינך יכול לקיים ממלכה גדולה אם אתה מתעקש על עקרון האתניות הטהורה והבלעדית. אז גם ארץ-ישראל הקטנה נעשית גדולה עליך. אפשר להחזיק בטריטוריה קטנה. אין הכרח בממלכה גדולה כדי להתקיים. חפץ הקיום היהודי אולי לא מעוגן בתפיסה טריטוריאלית כלשהי ולכן הגודל לא משנה, משנה היחס לטריטוריה, למולדת, למדינה ריבונית.

הימין מפלל לשעת כושר לביצוע פשע נורא נגד האנושות

גם היום הוויכוח על "ארץ-ישראל השלמה" הוא ויכוח מדומה וכוזב לגמרי. זה אינו ויכוח בין התומכים בשלמות הארץ לבין התומכים בחלוקה. זהו ויכוח בין "ארץ-

ישראל השלמה" לבין "ארץ-ישראל היהודית". הבדיחה היא שרוב אלה המזוהים היום כאנשי "ארץ-ישראל השלמה" הם האחראים העיקריים לחלוקתה של ארץ-ישראל, כיוון שיותר משהם אנשי הארץ השלמה הם אנשי "ארץ-ישראל היהודית", והם אינם מוכנים לספח את הארץ על כל יושביה הלא-יהודים. זוהי הסיבה הפשוטה לכך שעניין חלוקתה של ארץ-ישראל אינו יורד מעל הפרק אצלנו והוא מציאותי ובר-תוקף יותר מאשר עקרון שלמות הארץ. אינך יכול לספח ארץ בלי לספח גם את תושביה, ולהפוך אותם לחלק מן המרקם האזרחי שלך. אינך יכול להחזיק בארץ אם אינך מוכן ליטול אחריות ממלכתית על כל תושביה.

למרבה האירוניה, אין הבדל של ממש בין השמאל לבין הימין בסוגיית "המדינה היהודית". ההבדל בין שני המחנות הוא בזה שהשמאל מחייב חלוקת הארץ בשם עקרון המדינה היהודית; ואילו הימין אינו מסוגל להחליט ולוותר לא על זה ולא על זה. הימין פשוט מאמין שעוד תזדמן שעת כושר וניתן יהיה להיפטר מהאוכלוסייה הערבית של ארץ-ישראל. הימין מפלל לשעת כושר שבה ניתן יהיה לבצע פשע נורא נגד האנושות, והם עוד מאמינים שניתן יהיה לצאת מזה בשלום. זה ההבדל האמיתי בין השמאל והימין בישראל, ועל כן המדיניות המעשית היחידה – בהתחשב בעליונות עקרון המדינה היהודית אצלנו – היא מדיניותו של השמאל. וזאת היה הסיבה הפשוטה, אך גם העמוקה לכך, שגם ממשלות ימין נאלצו לבצע את מדיניות השמאל, willy-nilly, כמי שכפאם השד.

מול בעיות ועובדות יסוד אלה, כיצד אפשר להתייחס ברצינות אל טענות אנשי מרכז אריאל, המתמיימים לדבר בשם "ריאל-פוליטיק", שיקולי עוצמה וכיוצא באלה. איני חושד בהם אף לדקה אחת כי העובדות האלה אינן ברורות גם להם; אך הם בחרו להתעלם מהן ולבנות את טענותיהם על בלימה.

מרכז אריאל משקר בסוגיית רמת-הגולן

ייתכן בכל זאת שלא חוסר יושר אינטלקטואלי כי אם פשוט ליקוי הבנה מוחלט לגבי התנאים הקובעים את העוצמה בימינו היא המכשילה את אנשי אריאל. אבל ספק זה מתפוגג נוכח כמה מן הטריקים הרטוריים שבהם נוקטים אנשי המרכז. למשל, בסוגיית רמת-הגולן הם טוענים כי העברת מתיישבי הגולן תעלה עשרות מיליארדי דולרים, והם שואלים: היש לישראל סכומי עתק כאלה לצורך העברת מתיישבי הגולן? ברור לגמרי שעצם העברת מתיישבי הגולן אינה כרוכה בהוצאות כאלה ואף לא בעשירית מן הסכום הנקוב. אנשי מרכז אריאל מבלבלים בכוונה בין הסכומים שהשקיעה ישראל בגולן, במשך השנים, המצטברים בוודאי למיליארדי דולרים, לבין הסכום שתצטרך להשקיע בהעברת מתיישבי הגולן לתחומי ישראל. הסכומים שהושקעו בגולן יש להתייחס אליהם כסכומים אבודים; הסכומים הנדרשים להעברתם של מתיישבי הגולן הם סכומים אחרים לגמרי, שיהיו קטנים פי כמה וכמה

מאלה שיידרשו למלחמה הבאה בגולן. אכן, חידוש מדהים חידשו לנו חכמי מרכז אריאל: השלום יקר מן המלחמה! היש שקר גדול מזה? היש דוגמא אחת בהיסטוריה שתתמוך בטענה אבסורדית זו?

ובסוגיית רמת-הגולן מוסיפים אנשי מרכז אריאל ואומרים כי "מסירת רמת-הגולן לסוריה היא הפרה בעליל של המשפט הבינלאומי". וכל כך למה? כי המשפט הבינלאומי אוסר על החזרת שטח לתוקפן (וכמובן אין שחר לטענה כי הסורים הם שתקפו אותנו במלחמת ששת הימים. אנחנו תקפנו אותם כדי להסיר את האיום הנשקף מרמת-הגולן ליישובי עמק הירדן). גם זה חידוש גדול מבית מדרשם. אין עקרון כזה במשפט הבינלאומי. אבל לעומת זאת יש עקרון אחר הדורש לקיים את הסטטוס-קו-אנטה בשטחים כבושים ואוסר על שינויים כלשהם במצב החוקי והדמוגרפי בשטח, הפקעת אדמות, העברת אוכלוסין וכיו"ב, עד שלא הושג הסדר מדיני חדש על דעת שני הצדדים בסכסוך. על כן אין הפורום הבינלאומי מוכן להכיר בהתנחלויות היהודיות בשטחים; כולן נחשבות בלתי-חוקיות, כולן בגדר הפרה גסה של האמנות החלות על שטחים כבושים. אכן, אותו עיקרון שבו מנפנים אריה סתיו וחבריו "אין עוולה מולידה זכות" – ובו אני מוכן להכיר – על מה היא חלה אם לא על ההתנחלות היהודית בשטחים?

□ שיחה רביעית, 5.10.2000

הימין אינו מאמין בחוק הבינלאומי

הפנייה של הימין אל "החוק הבינלאומי" היא לא רק סלקטיבית וחסרת בסיס; היא גם מזויפת ושקרית מלכתחילה; הימין הרי אינו מאמין ב"חוק הבינלאומי"; לגבי דידו אין זה אלא מליצה ריקה; אם אפשר לנצל אותו לטובת האינטרס היהודי – מה טוב; אם הוא מופעל כנגד ישראל – הרי זה מכשיר אנטישמי. לאנשי מרכז אריאל ברור לגמרי כי הדיפלומטיה הבינלאומית פועלת לדה-לגיטימציה של ישראל. האומנם? ואני מוצא כי מדינת ישראל נהנית מיחס שיש בו אפילו מרכיב של אפליה לטובה מצד הפורום הבינלאומי. אלמלא כן היתה ישראל מנודה מזמן בשל מדיניותה בשטחים הכבושים.

משענו של הימין אצלנו הוא בהנחה כי "העולם כולו נגדנו". אם העולם כולו נגדנו, הרי אין זה משנה מה אנו עושים וכיצד אנו מתנהגים. ובקונטקסט זה אנו רשאים לנהוג בנבזות ואין אנו חייבים דין וחשבון לאף אחד. אבל הנחה זו מעולם לא היתה נכונה, ורק מצפון יהודי רע הוליד אותה. קודם שהיה העולם נגדנו, אנחנו היינו נגד העולם. זו האמת ההיסטורית הפשוטה. וכצפוי, לאורך ההיסטוריה, הפכה אותה הנחה לנבואה המגשימה את עצמה. מעולם לא הבנתי כיצד על בסיס ההנחה היהודית המסורתית כי "העולם כולו נגדנו" – הולכים להקים מדינה. אם העולם כולו נגדנו

— גם מדינה לא תעזור. אבל המאמץ הציוני להקמת המדינה נשען כולו על הנחה הפוכה: שהעולם אינו בהכרח נגדנו, וכי על-ידי עצם הקמת המדינה תשתנה לגמרי מערכת היחסים בין היהודים לבין העולם, על דרך הנורמליזציה וההדדיות. אל אנשי הימין שרוממות הציונות בגרונו אני קורא: לכו אל כתבי הרצל; לכו אל כתבי ז'בוטינסקי. למדו מהי ציונות ומהי תפארתה, לפני שאתם באים לדבר בשמה. הציונות שאתם מדברים בשמה היא רקובה, היא דקדנטית, היא שקועה כבר עד צוואר בביצה הגלותית הישנה, עם כל רוחות הרפאים, אדי הרצל והפחדים הישנים. הימין הלאומני שלנו אפילו אינו יכול להתגנדר ב"פטריוטיות". הפטריוטיות כשלעצמה חשודה עליו. היא יכולה להתגלגל בקלות ל"כנעניות" או ל"ישראליות" או לכל צורה אחרת של "ילידיות" או של "אזרחות", וזו עלולה "חלילה" להחליף את הזיקה הראשונית והעליונה אל העם היהודי אל היהדות. אכן, מפלטו האחרון של הימין הלאומני שלנו אינו ה"פטריוטיות" המפורסם המאפיין את תנועות הימין בקרב הגויים, כי אם ה"אנטישמיות". בכל ויכוח עם העולם החיצון ועם השמאל הם שולפים את סיסמת הקסם, את המנטרה שלהם — "אנטישמיות". ההיזקקות הזאת לאנטישמיות זועקת דרשני. היא מעידה קודם כל על מערכי הנפש של הימין הלאומני שלנו. אבל על כך בהמשך. קודם לכן ראוי לברר עוד מושג יסוד אחד התופס מקום מרכזי בטיעונם של אנשי מרכז אריאל — "תכלית הקיום הלאומי".

הכזב של "תכלית הקיום הלאומי"

איני מכיר שום דרך לדבר על תכלית קיומו של X אלא באופן טאוטולוגי: תכלית קיומו של X היא קיומו של X. אין לקיום כלשהו תכלית מעבר לקיום עצמו. הקיום כשלעצמו הוא נס גדול ותובע השקעה אינסופית מול הלא-כלום, והדברים האלה נכונים גם אם היה מדובר אך ורק בקיום אנושי. מבחינתנו, כבני אנוש ריבוניים, קיום זה מפקיע את הכל. כל מה שתורם לקיום אנושי (באשר הוא) הרי זה טוב; כל מה שפוגע בקיום אנושי הרי זה רע. לדבר על תכלית שמעבר לקיום האנושי הרי זה דיבור ריק בעיני.

ומהו "קיום לאומי"? ברור שאנשי מרכז אריאל מייצגים השקפה פולקיסטית, קולקטיביסטית, בדומה לגרמנים ולאיתלקים והתנועות הלאומיות במרכז ובמזרח אירופה. על-פי השקפה זו הלאום היהודי קיים, בין אם יש לו מדינה ובין אם אין לו מדינה. ואכן, איש אינו יכול להכחיש קיומם של לאומים ושל תרבויות לאומיות, בלא קשר לקיום המדיני. הדברים מסתבכים כאשר הלאומיות תובעת לה חזקה על המדינה ומבקשת להכתיב למדינה מדיניות פנים ומדיניות חוץ על-פי "האינטרסים של הלאום". אבל המדינה אינה מייצגת אלא את האינטרסים של המדינה, ואלה חופפים את האינטרסים של כלל האזרחים, בלי הבדל דת, מין וגזע. ואינטרסים אלה נקבעים על-ידי כל האזרחים, אם במשאל-עם ואם באמצעות בחירת מוסדות השלטון.

בעיני אנשי מרכז אריאל "תכלית הקיום הלאומי" ו"האינטרסים של הלאום" הם דברים שאין למסור אותם להכרעתו של כל פרט ויחיד. על-פי תפישתם הלאום קודם ליחיד, ועל כן לא שיקול-הדעת של כל פרט ויחיד צריך לקבוע מהו האינטרס הלאומי. השאלה מי, אם כן, מוסמך לקבוע את האינטרס הלאומי ואת תכלית הקיום הלאומי, נשארת בגדר המסתורי, המטפיסי, שרק יחידי סגולה, פקוחי עין, נבחרים ונישאים מעם, יכולים כנראה להשיב עליה.

תפישה מעין זו כבר המיטה אסונות קשים על עמי אירופה ועל יהודי אירופה, והיא עתידה להמיט אסון כבד גם עלינו, בישראל, אם חלילה תשתלט עלינו.

כאשר אנשי מרכז אריאל אומרים שמורשת באה לידי ביטוי בטריטוריה הם עולים על שדה ממוקש. ברור שהמורשת היהודית ההיסטורית לא באה לידי ביטוי בטריטוריה כי אם בחיי תורה בגולה. אילו היתה היהדות מפתחת את תרבותה ומורשתה בזיקה ראשונית ועליונה לטריטוריה, כמו שאר העמים והתרבויות, היה גורלנו שונה לגמרי. אנשי מרכז אריאל שוב מזייפים. גם עכשיו אני סבור שהם מייצגים תפישה טריטוריאליסטית אמיתית בהשוואה לתפישה היהודית הגלותית, האנטי-טריטוריאליסטית. שום דבר לא השתנה בתפישתם היהודית, המקדימה את המחוייבות לדת היהודית (או למורשת היהודית האנטי-טריטוריאליסטית והאנטי-ממלכתית במהותה) על פני המחוייבות לארץ. אילו היתה מחוייבותם לארץ ולממלכה קודמת היו מוכנים ליטול אחריות מלאה על הארץ ועל כל יושביה, ללא הבדל דת, מין וגזע (במלים אחרות: היו מוכנים לספח ולאזרח את כל תושבי הארץ).

לגבי דידי, כל עיקרה של המהפכה הציונית היה זה: להתנתק מן המורשת הדתית-הגלותית של היהדות ולאמץ את שני המימדים החסרים בה: המימד הטריטוריאל והמימד הממלכתי. דורות של יהודים נולדו וגדלו כנוכרים במקומותיהם. אב אמר לבנו: זה אינו מקומנו. זו אינה ארצנו. המורשת היהודית ההיסטורית היתה של ניכור וניתוק מן המקום ויושבויו. עוד בטרם נתקל היהודי באנטישמי הראשון שאמר לו "זה לא מקומך" — כבר שמע את הדבר הזה מפי אביו-מולידו.

את זה שמע אבי מפי סבי, כאשר נולד בפולין; וסבי שמע זאת מאביו, וכך עד קצה הדורות במשפחתי. אבל אבי נתפס לציונות וניתק עצמו מבית אביו ועלה לארץ והוליד אותי כאן, וכל זה כדי לומר לי: "זאת ארצך". כך נותקה שלשלת הגלות, ואת זה לא אשכח לציונות, ויהי מה.

ביני ובין סבי, איש חסידות גור, תהום מפרידה: תהום מושגית, ערכית, מנהגית, תרבותית. הוא סבי, אך כל מה שהוא מייצג מקומם אותי. זו התהום המפרידה בין המהפכה הציונית לבין היהדות ההיסטורית. החברה היהודית החדשה, קרי: הישראלית שקמה בארץ — מקור השראתה העיקרי לא היתה הדת היהודית כי אם המודרניות המערבית.

רוב מנהיגי הציונות הציעו להתרחק מירושלים

מסיבה זו, במסכת המפעל הציוני ירושלים נחשבה חריגה ובעייתית. היא היתה מרכז היישוב הישן, האורתודוכסי, האנטי-ציוני. היא היתה מרכז של אינטרסים זרים – מוסלמים, נוצריים, עות'מאניים, בריטיים. במסכת המפעל הציוני החדש תל-אביב היתה חשובה פי כמה מירושלים. רוב מנהיגי הציונות והוגי-הדעות החשובים בציונות הזהירו מפני הסתככות בירושלים והציעו להתרחק ממנה. אפשר לומר כי הציונות הזניחה את ירושלים ואת סביבותיה, ואם ידעה ירושלים התפתחות בתקופת המנדט היה זה בראש וראשונה תודות לממשלת המנדט, שעשתה אותה לבירת הארץ. ואילו הציונות, בבוא שעת הכרעה מדינית, ב-1937 וב-1947, בשתי תכניות החלוקה שעלו אז על הפרק, היתה מוכנה לוותר על ירושלים.

המדיניות הציונית כלפי ירושלים עד קום המדינה יש בה כדי ללמד אולי יותר מכל פרשה אחרת מה היה סולם-העדיפויות הציוני והיכן היה מרכז הכובד שלה. מאז מלחמת ששת הימים עדים היינו לתהליך רגרסיבי שבו נעשה ניסיון להסיט את מרכז הכובד הציוני והישראלי מן הממלכתיות בחזרה אל המיתולוגיה הקדומה של ימי כיבוש הארץ והתנחלות השבטים. אפילו אי אפשר להשוות את מעשה ההתנחלות בשטחים להתיישבות היהודית בתקופת המנדט. אז התנהלה התיישבות לא בכוח החרב הבריטית, לא באמצעי הפקעה של ממשלת המנדט, אלא תוך ניצול כל האפשרויות הלגליות והספק-לגליות שעמדו לרשות הציונות במסגרת משטר המנדט. אך מרגע שקמה מדינת ישראל, שוב לא ניתן היה לחזור אפילו לשיטות שעל-פיהן פעלה הציונות תחת משטר המנדט. בתקופת המנדט האחריות הממלכתית לא היתה שלנו. שוב לא יכולנו לשחק ב"שוטרים וגנבים" עם ממשלת המנדט. ואילו היום הממשלה היא שלנו; הצבא והמשטרה שלנו; הממלכה שלנו – האחריות עלינו. בתנאים אלה כל מעשה ההתנחלות בשטחים, בשיתוף-פעולה של ממשלות ישראל, היה בגדר הפרה גסה של כללי המשחק הממלכתיים; שוד אדמות בחסות ממלכתית. הוא התבצע בהשראת תפישה פולקיסטית, אנטי-ממלכתית, ותרם לא מעט, במישרין ובעקיפין, לערעור אשיות הממלכתיות הישראלית.

אריה סתיו וחבריו היודונאצים

אריה סתיו וחבריו מאמינים בתורת העם הנבחר. על הבסיס הזה אין כל טעם בדיון שהתנהל עד כה בינינו. לא הייתי מנהל ויכוח עם נאצי המאמין בעליונות הגזע הגרמני, ואיני סבור שיש הבדל כלשהו בין תורת העם הנבחר היהודית לבין תורת העם הנבחר הגרמנית. ישעיהו לייבוויץ צדק לגמרי כאשר כינה אותם "יודונאצים". סתיו וחבריו אינם מוכנים להודות בקשר הישיר בין תורת העם הנבחר לבין האנטישמיות, אבל הם עצמם מסגירים את הקשר הזה כדיבוריהם על השנאה העצמית ועל תכונת ההרס העצמי האופייניים לא רק לשמאל, כי אם לעם היהודי

בכללו. האנטישמים המובהקים בתוכנו הם אנשי הימין. בשיא התקפותיהם על השמאל, אין הם נעצרים לפני שהם מגלגלים את "אשמת" השמאל על העם היהודי כולו. אני נזכר בהיטלר שבצוואתו המדינית האשים את העם הגרמני, שלא גילה כוח מספיק במלחמה נגד אויביו ונגד היהדות. במוחו הקודח של היטלר לא עלתה כלל האפשרות שאשמתו האמיתית של העם הגרמני היא שהסגיר עצמו בידי היטלר ותורת העוועים שלו.

איני מתפלא על האנטישמיות הטבועה בימין. בסתר לבם הם יודעים כי האנטישמיות היא הצד השני של מטבע העם הנבחר. ואת המטבע הזה אין הם מוכנים להשמיט מידם. הם מייחסים אנטישמיות לכל המתנגדים, בין יהודים ובין לא־יהודים, לא רק מטעמים טקטיים; לא רק משום שהאנטישמיות מספקת מפלט נוח או משום שהיא משמשת אמצעי יעיל להפחיד ולהשתיק את יריביהם הרעיוניים; המקור לאנטישמיות של הימין הוא כנראה עמוק יותר: הם פשוט אינם מאמינים שהתגובה על היהדות יכולה להיות אחרת מאשר אנטישמית.

ההבדל האמיתי בין השמאל והימין בישראל הוא אולי זה: השמאל מאמין ביכולת השינוי: אפשר לשנות את היהדות; אפשר לסיים את הסכסוך ולהגיע לשלום; אפשר לתקן את החברה ואת המדינה הישראלית. הציונות במקורה היתה, על כן, שמאלנית לעילא ועילא. ואילו הימין בישראל תפישתו היא דטרמיניסטית, פסימית, דפיטיסטית. הימין מאמין אמנם בנצח ישראל, אך לא בנצח מדינת ישראל. נצח העם היהודי שבו מאמין הימין הוא נצח רצוף שנאה, סבל, קורבנות, חורבנות, גלות. לכל זה קוראים בימין "הגורל היהודי" ומקדשים אותו. ובעיני, הפסימיזם התבוסתני של הימין נובע מאותו מקור שממנו נובעת האנטישמיות שלו: מן ההכרה שאי אפשר לקיים מדינה על בסיס התפישה שבה מחזיק הימין; ועל כן, בכרירה בין קיום המדינה קיום נורמלי לבין קיום א־נורמלי על בסיס תורת העם הנבחר — הימין מוכן להרפות מן המדינה. הוא כבר השלים בתת־הכרתו עם אובדן אפשרי של המדינה.

כאשר אנשי מרכז אריאל מדברים על "קריסת אינסטינקט ההישרדות לנוכח מצוקת הקיום", אני תוהה: על איזה אינסטינקט הישרדות הם מדברים? על אינסטינקט ההישרדות של עם שאיבד עשרות מיליוני אנשים לאורך ההיסטוריה שלו והיה מוכן להקריב את עצם הקיום על מזבח תורת העם הנבחר? ומיהו "מצוקת הקיום" שהם מדברים עליה אם לא מצב החירום הפרמננטי הדרוש להם כאוויר לנשימה ועליו אין הם מוכנים לוותר, כי בלעדיו עלולים הם לאבד את תחושת הנבחרות שלהם?

עולם המחשבה של אריה סתיו וחבריו הוא עולם סגור, נתון תחת לחצי מציאות חיצונית, שהוא אינו מוכן ואינו מסוגל להיפתח אליה ולהתמודד עמה. קריסה אני רואה כאן: זו קריסת האינטלקט היהודי תחת לחצי ה"גורל" היהודי.

שבע תועבות בלבנו

מרטין שרמן משיב ליגאל עילם בחמש שיחות

□ שיחה ראשונה, 24.12.2000

רק מחנהו טהור

בדברי הפתיחה שלו, קובע יגאל עילם מראש שאין לימין, מעצם מהותו והגדרתו, זכות לבסס את עמדותיו על ערכי הדמוקרטיה ושלטון החוק. על-פי עילם, עצם הפנייה למושגים האלה מצד הימין מוכיחה שהוא צבוע. כך מאמץ עילם טקטיקת התמודדות עם מה שהוא מכנה "הימין" – קביעת אקסיומות בלתי-קבילות וכזובות, שעל-פיהן הוא פוסק אפרוורי שהשימוש שעושה בר-הפלוגתא בנימוקים השאובים מעקרונות הדמוקרטיה פסול. כך מגדיר עילם מראש שרק מחנהו טהור.

בעולם של אי-ודאות אינהרנטית, אף אחד לא יכול להיות בטוח שהצדק איתו: לא תומכי אוסלו ולא שוללי אוסלו. אבל דבר אחד בטוח – כדי לאמץ את המדיניות של תומכי אוסלו חייבים להיות בטוחים ששוללי אוסלו טועים, כי אם קיים סיכוי סביר שהם צודקים, המדיניות של מחייבי אוסלו בלתי אחראית בעליל והיא גובלת בפלילים. ככלות הכול, אילו דירקטוריון של חברה מסחרית היה מסכן את נכסי החברה כפי שתומכי אוסלו מסכנים את נכסי האומה, חבריו היו עומדים לדין על הפרת חובת הזהירות שלהם.

הצלחת המדיניות של מה שמכונה "תהליך השלום" מותנית בהתרחשות הוודאית של התרחיש הטוב, כי הרי, כל תרחיש אחר מעמיד את ישראל בפני בעיות בלתי-פתירות מבחינת ביטחון, מים, אקולוגיה ועוד.

"לשוללי אוסלו אין אלטרנטיבה", טוען עילם. אין הבל גדול מזה. דווקא על מחייבי אוסלו רובצת חובת ההוכחה שיש בידם חלופה תקפה. אין שום ערובה שהתרחיש אותו הם מציעים אמנם יתממש. לעומת זאת, ראיות המפריכות את עמדותיהם לא חסרות:

- אי-מימוש הבטחות הפלשתינים וכשלון דרכם גלויים ובוטים – על אף ההפצרות לא לעשות כן;
- נתנו להם רובים, היינו בטוחים שלא יירו, והנה הם יורים;
- הבטיחו לנו "ימים ללא דאגה לילות ללא חרדה" – היכן הם? להיפך, החרדה מתגברת מיום ליום.

לא המציאות השתנתה, כי אם תפישת המציאות אצל השמאל

מצד שני, לשוללי אוסלו היתה חלופה ששימשה אותם משך מאה שנים, ושמה "עוד דונם ועוד עז" – היינו, פועל ועשייה של אלה שהביאו את ישראל מדרכי עפר לאוטוסטרדות, מחקלאות מקרטעת לתעשייה מתקדמת, ממצוקת עלייה לגודש עלייה, מתקופת צנע לתקופת שפע. נכון, אין תהילה בחלופה שכזאת. זוהי עבודה אפורה ויומיומית, ללא שבחי העולם. אף על-פי שבראשית דרכה של הציונות היו עשרה ערבים על כל יהודי, איש לא חשב שהדבר מוריד מעוצמת התביעה לאחיזה יהודית בארץ. לא המציאות השתנתה, כי אם תפישת המציאות אצל השמאל.

לפני החתימה על הסכמי אוסלו, אפשר היה עוד להגיע להשלמה ערבית עם מדינה יהודית ציונית מערבית לנהר הירדן, במיזעור האלימות למינימום. לאחר הסכמי אוסלו ניתן להשיג זאת, אם בכלל, רק על-ידי מיקסום האלימות, כיוון שאוסלו הצייתה מחדש את התקוות הערביות שנדמה היה כי דעכו בדבר האפשרות לחסל את מדינת ישראל.

היה זה שמעון פרס שכתב בספרו כעת מחר את הדברים הבאים:

ספק אם מרחב טריטוריאלי יכול להעניק למדינה כלשהי הרתעה מוחלטת, אבל היעדר מרחב טריטוריאלי מינימלי מעמיד אותה במצב של אי-הרתעה מוחלטת, שבו כשלעצמו יש פיתוי כפייתי כמעט לתקוף את ישראל מכל העברים.¹

מקובל לומר שאוסלו הוא תוצאה ישירה של מדריד. אין זה נכון. יצחק שמיר הלך למדריד על בסיס הצהרה פומבית שאין הוא מקבל את הנוסחה של "שלום תמורת שטחים". עצם בואם של הערבים למדריד בעקבות הכרזה זו מוכיח כי הנוסחה של "שלום תמורת שטחים" איננה הבסיס היחיד להידברות עם הערבים.

תומכי אוסלו אומרים, באותו הבל-פה "אבל צריך צבא חזק כדי לשמור על השלום". אולם אם יהיה שלום, מדוע צריך צבא חזק? כנראה שאף תומכי אוסלו צופים שישראל תיאלץ להמשיך להתמודד עם איומים איתם רק "צבא חזק מסוגל להתמודד". הבעיה שאחרי אוסלו אין יותר צבא חזק ואין בידינו השטח הדרוש לפריסת הצבא. לפני '67 ישראל ניצחה במלחמה בעיקר משום שהצליחה לתקוף ראשונה. אבל יש לזכור שפריסת צבא של שנות האלפיים שונה לחלוטין מהפריסה בשנות השישים. דווקא התכונות של נשק מודרני, קרי: ניידות מוגברת, כוח אש מוגבר וטווח מוציאים מרחקים גדולים בהרבה מאשר בשנות השישים, הן לגבי הפריסה והן לגבי חשיבות השטח כמרכיב ביכולת הישרדות מול מערכות נשק מודרניות. ולראיה: צבא ארה"ב במלחמת המפרץ היה זקוק לעומק שהשתרע על פני מרחקים העולים על כל רוחבה של ארץ ישראל מהים עד הירדן. היה זה הרמטכ"ל אהוד ברק שאמר שיש לזקוף את ההישגים של כוחות הקרקע במלחמת המפרץ

ליכולת התמרון שמרחבי השטח איפשרו להם. מומחים צבאיים מחייבים עומק אסטרטגי מינימלי של בין 50 ל-150 ק"מ כדי לפרוס מערך הגנה אסטרטגי. אין לנו שום ערובה שלא תהיה בפלשתין קואליציה של צבא עיראקי, סורי, ירדני, ועל כך מתריעים גם מומחים צבאיים דוגמת דן שומרון.

כעת, נניח שעם הראש היהודי נשכיל להקים מערך הגנה הזקוק לרוחב של 30 ק"מ בלבד בין החצי לשליש מהמקובל. ונאמר שזה מה שנחוץ לישראל לשמור על מישור החוף — רצועה בת 30 ק"מ מראש־העין מזרחה, או מנהר הירדן 30 ק"מ מערבה. אולם אחרי אוסלו, ראש־העין היא הגבול. אחרי אוסלו ישראל תצטמצם לממדים כה זעירים, ש-80 אחוזים מאוכלוסייתה ו-80 אחוזים מפעילותה הכלכלית יידחסו לרצועה צרה של 100 ק"מ אורך ו-20 ק"מ רוחב במישור החוף, כשהיא נמצאת בנחיתות טופוגרפית גמורה, נשלטת לחלוטין מההר ביהודה ושומרון, ללא שטח שניתן לפרוס עליו את אותו "צבא חזק" שתומכי אוסלו מחייבים. אלא אם כן סבור עולם שהוא מוכן לחשוף 80% מאוכלוסיית מדינת ישראל לכל סכנה ממזרח ולהשאירה ללא שום מערך הגנה.

ההיגיון של חסידי אוסלו בנוי על ההנחה שבעולם בלתי וודאי, יתממש באופן וודאי התרחיש הטוב ביותר. יש לזכור שריכוז של ציוד לחימה לא מהווה כוח צבאי. רק כאשר אותו ציוד פרוס במערך מבצעי הוא מהווה כוח. כוח צבאי בנגב, למשל, אינו יכול לטפל בהתקפה על נתניה. ראוי שנזכור את דבריו של אמנון רובינשטיין:

"ישראל הקטנה והחשופה לא תוכל להתקיים ולשגשג אם יופגזו ויחובלו ריכוזיה העירוניים, נמל התעופה הפגיע שלה, וכבישיה הצרים והמתפתלים... בהקשר זה אומר השמאל הישראלי כי אם יאיימו עלינו תותחים מקלקיליה, נאיים אנו בתותחים על קלקיליה. אך התשובה לכך פשוטה בתכלית. העולם הערבי יכול להסתדר, לחיות, לשגשג ולהתעצם גם אם תותחינו יאיימו על קלקיליה, וגם אם נפגע בה. ישראל הקטנה והחשופה לא תוכל להתקיים ולשגשג אם יופגזו ויחובלו ריכוזיה העירוניים, נמל התעופה הפגיע שלה, וכבישיה הצרים והמתפתלים."²

הסכמי אוסלו יוצרים בעיות שלא ניתן לענות עליהן, לא רק במימד הרוחב, כפי שתואר, אלא גם במימד האורך, הגובה והעומק.

● אורך הגבול: הסכמי אוסלו מחייבים גבול חדש, ארוך ומפותל, שמקיף מובלעות לאורך מאות רבות של קילומטרים.³ הקו הירוק המתחיל בצפון בבקעת הירדן נושק לוואדי ערה, מִי־עמי, דרומה לאזור חדרה, עמק חפר, וערי השרון, כגון כפר־סבא ורעננה. איך ניתן יהיה לאבטח גבול מפותל כזה עם צבא הנשען על כוח מילואים גדול? העומס הכלכלי והחברתי שיוטל על חברה שבה עיקר כוחו

של הצבא הוא כוח מילואים יהיה קשה מנשוא. הגבול החדש המפותל הזה עובר במרחק הליכה מריכוזי אוכלוסייה עיקריים. גם אם יתקיים משטר פלשתיני אוהד, צריך להוכיח שלא יהיו לו שום מתנגדים קיצוניים העלולים לעשות פיגועים. הרי האפשרות של פיגועים מחייבת סגירת הגבול במזרח, בדומה לצפון, אלא אם כן יתברר שהג'יהאד האיסלאמי והחמאס יהפכו להיות חסידי אומות העולם ויאסר ערפאת יהיה לציוני לפחות כמו יגאל עילם וחבריו.

● מימד הגובה: מהרי יהודה ושומרון שולטים באש, בתצפית ובסיקור אלקטרוני כמעט על כל התשתית הצבאית והאזרחית בקו הירוק: שדות תעופה אזרחיים וצבאיים, נמלי ים, דרכי תחבורה, מסילות ברזל, מערכת המים המתוקים, תחנות כוח, מרכזי פיקוד וממשל, מרבית הפעילות הכלכלית, מתקני התקשורת והתמסורת המרכזיים. כל אלה ימצאו בטווח נשק קל, זמין ונייד של ארגונים קיצוניים. גם עם קטיושות, מרגמות, ומקלעים כבדים אפשר לשבש את החיים לחלוטין. אין אפילו צורך להכניס נשק יורה אלא רק לסמן מטרות אסטרטגיות בלייזר⁴ המאפשר לירות מרחוק טיל המתביית על הלייזר. והיה וערפאת יהפוך באמת לתומך שלום, אלה הסבורים שלא יהיו לו מתנגדים יצטרכו להוכיח זאת כדי להפוך עמדתם לעמדה סבירה ואחראית.

● מימד העומק: מים. לרשות ישראל עומדים בערך 1.7 מיליארד קוב מים טבעיים. אם יתבצע תהליך השלום גם עם סוריה, פירושו ויתור על שליטה במקורות המים הנמצאים היום ברשותנו ומספקים כמיליארד קוב מתוך ה-1.7 מיליארד המשמשים לנו כיום. רק אקוויפר החוף יישאר בשליטה הבלעדית שלנו, ואקוויפר זה נמצא במצב של ניצול יתר חמור ביותר. את אקוויפר ההר המערבי, שיימסר לשליטה פלשתינית, הם יכולים לרוקן ולהמליח. פרופ' דן זסלבסקי, לשעבר דיקן הפקולטה להנדסה חקלאית, המדען הראשי של משרד האנרגיה ונציב המים לשעבר, כתב:

הפלשתינים, בהיעדר כל מקור מים אחר, יעמדו בפני יצר חסר כיבוש לשאוב עוד ועוד ולעבור מתחת לקו האדום. ישנה סכנה, למעשה וודאות, שיתרחש תהליך פריצה מהיר מאוד של מי ים אל האקוויפר. המסקנות ביחס לאקוויפר ההר חד-משמעיות, וזאת ללא כל גוון פוליטי כזה או אחר. בשום אופן לא נוכל למנוע זאת מהפלשתינים. די בבארות ספורות בקלקיליה, ג'נין וטול-כרם כדי לגזול מישראל מים מהכרמל ועד באר-שבע.⁵

אין לפלשתינים שום סיכוי לעמוד בכל הסכם מים שיכרתו עמנו, גם אם יש להם רצון מופלג בשלום. גם אם אין להם כוונות זדון, הכורח יחייב אותם להפר את ההסכם. כשהשטח יהיה נתון בשליטתם, לא ניתן יהיה להגביל אותם. לכמה זמן יספיקו המים? צריכת מים לא חקלאיים לנפש בפלשתינן היא 35 קוב, לעומת ישראל

הצורכת 110 קוב. אם נתחלק חצי חצי, לא יהיו מים לקיים את רמת-החיים שהורגלנו בה: לא תמיד יהיו מים בברז, לא יהיה גינן, ייפגעו הניקיון, ההיגיינה האישית, האסתטיקה הסביבתית.

תומכי השלום יאמרו: נעשה התפלה ונצמצם את המים לחקלאות. אך כל כושר ההתפלה שניתן ליצור בעתיד הנראה לעין דרוש בשביל לצמצם את ניצול היתר הקיים כבר עתה, ואין בו כדי להחליף את המקורות הקיימים. באפריל השנה הוצא מכרז להתפלה של 50 מיליון קוב, שהם "מים למרק" – פחות מ-10 אחוז מן הצריכה הביתית. אם נוותר על המקורות הטבעיים, נזדקק להתפלה בסדר גודל של מיליארד קוב. זוהי התפלה בקנה מידה ענק! בנוסף לבעיה של הקמת מערך התפלה כה גדול, יצטרכו להתגבר על בעיות נוספות כגון מציאת שטחי אגירה, תוספת עצומה בצריכת אנרגיה, שינוי מהותי במבנה התשתיות של הולכת מים וחלוקתם. צריכת האנרגיה להפקת מים תגיע ל-5-15 אחוזים מסך כל צריכת האנרגיה של ישראל לייצור חשמל, וזאת מול דרישה עולמית להקטנת השימוש באנרגיה פוסילית (כגון נפט ופחם). שינוי מערך החלוקה וההובלה של מים דורש עבודות לוגיסטיות מורכבות. יש להתחיל בהתפלה משמעותית גם היום, כשאנו שולטים עדיין על כל מקורות המים הקיימים. כתוצאה מהעלייה ברמת-החיים ומגידול האוכלוסייה, גדלים ביקושי המים כל שנה ב-30-40 מיליון קוב. עד שייבנה מפעל ההתפלה שספק 50 מיליון קוב תעבורנה שנתיים, ותוספת הביקוש תגדל עד אז פי שניים-שלושה מהתפוקה של מפעל ההתפלה המתוכנן, כך שהנוקטים בפתרון התפלה רודפים כל הזמן אחר האופק.

יש אומרים לצמצם את החקלאות: חלק גדול מהמים שהחקלאות משתמשת בהם, כגון בערבה ובבקעת הירדן, כלל אינו זמין לעיר משום שאין מערך הולכה מתאים, וממילא הובלתם לאזורי הביקוש העירוני יקרה כמו התפלה. כך שגם אם נצמצם את החקלאות באזורים האלה, לא יהיה ליטר אחד נוסף לעיר. יתרה מזו, צמצום החקלאות הישראלית לא יצמצם את הביקוש למוצרים חקלאיים. על כן, אם לא נצמצם במקביל את החקלאות הפלשתינית, שמשתמשת גם היא במשאבי המים בתוך גבולות ארץ-ישראל, אנו עלולים להיקלע למצב שבו מה שהחקלאי הישראלי לא מספק, מספק החקלאי הפלשטיני, המשתמש לרוב בשיטות השקיה פחות חסכוניות מעמיתו הישראלי. ייצא שבמקום לצמצם את התפוקה החקלאית אנחנו עלולים להמשיך את אותה תפוקה, תוך שימוש גבוה ובזבזני יותר של מים מהמקורות המשותפים לנו ולפלשתינים. מכאן שגם אם נצמצם את החקלאות הישראלית – מצד אחד הדבר לא יתרום מים נוספים לעיר מן המקורות המנותקים ממערך האספקה לעיר, ומצד שני החקלאים הפלשתינים ימשיכו לנצל את אקוויפר ההר (שאכן משמש את הצרכן העירוני) רק כדי לספק את הביקוש לתוצרת חקלאית. יתר על כן, אם הישראלים לא יגדלו גידולים, הפלשתינים יגדלו אותם, תוך כדי שימוש בכיוב בלתי-

מטופל, כפי שקורה בפועל היום – דבר העלול להוות סכנה בריאותית חמורה לציבור.

צמצום החקלאות יפגע ביכולת לייצר מזון טרי לאוכלוסייה – היינו יפגע בביטחון המזון, שעליו מרבית המדינות בעולם נוהגות לשמור. אמנם התוצרת החקלאית מהווה רק 3% של התל"ג, ובצירוף הפעילות הכלכלית סביבה, חלקה מגיע עד 10% של התל"ג ואולי אף יותר. הפגיעה בחקלאות, טוענים, היא לא משמעותית. אך יש תעשיות רבות שהן במעלה החקלאות – כימיקלים, דשנים, הדברה, מיכון חקלאי, מחקר ופיתוח; ובמורד החקלאות – חומרי אריזה, הובלה מסחר קמעונאי וסיטונאי. התרומה ההיקפית לתל"ג היא הרבה יותר מ-3%. עלינו לדבר על פגיעה במושגים של לפחות 10%, שלא לדבר על המועסקים בחקלאות והענפים הנלווים.

Israeli Agriculture in the value Added Chain – 1993

	Upstream Industries	Agriculture*	Downstream**
Output (in \$ mill)	2,631	2,981	3,488
No. of Employees	21,680	68,800	19,596
Export (in \$ mill)	816	548	322

* Including fruit, vegetables, flowers, garden crops and livestock.

** Excluding retail trade.

Source: L. Spharim, S. Shalhevet and Nava Haruvy, *Israeli Agriculture in a Changing Environment*, Bet Dagan, Rishon Le'zion: Dept. of Rural Development Economics, Volcani Center, Ministry of Agriculture, July 1999.

□ שיחה שנייה, 31.12.2000

קשה מאוד ליישב זיקה לערכים דמוקרטיים ולשלטון החוק עם זיקה לאנשים שמנהלים את הרשות הפלשתינית כ"מדינת מאפיה"

עילם אומר בפסקנות ליריביו שמימין: "קודם כל אתם טועים – אפרירי." עמדה זו משקפת את היהירות ושירות-הלב שכה אופייניות לרבים בשמאל הישראלי. עולה מדבריו: מי שמתנגד לעמדותיי אין לו בכלל זכות לגייס לנימוקיו טענות שמתבססות על דמוקרטיה ושלטון החוק. יש לי דיון עם צבועים, אומר עילם.

ואני אומר: כל מי שמוכן לתמוך בלהט בלתי-מסויג בדמויות ובמשטרים כגון אלה של ערפאת, שעל-פי כל הדיווחים הבינלאומיים הם אנטי-תיזה לכל הערכים שיגאל עילם מדבר, כביכול, בשמם, מכתים את עצמו בצביעות שאין דוגמתה. אני מפנה את עילם לכיסוי הנרחב שהעניק אשתקד השבועון *ניוזוויק* למתרחש ברשות

הפלשתינית. כותרת הדיווח היתה: "מדינת מאפיה". קשה מאוד ליישב זיקה לערכים דמוקרטיים ולשלטון החוק עם זיקה לאנשים שכך מנהלים את הרשות הזאת. מוסכם אף על תומכי הפלשתינים כי מצב זכויות האדם, חירויות הפרט ושלטון החוק מצויים שם בשפל המדרגה. עם זאת, לא שמעתי איש שמאל שקם ונוזק על פגיעה בערכים האלה ברשות הפלשתינית, או נגד הקיצוניות של התנועות האיסלאמיות – גם אלו בארץ איתן הם משתפים פעולה, או איש שמאל שיצא להגנת זכויות האישה הסעודית. ההנמקה של השמאל, המבוססת כביכול על תפישת עולם דמוקרטית, עדיין בוחרת לתמוך במשטרים שהם קריקטורה של הערכים שהוא מטיף להם.

לא, אין פה ויכוח על ערכים דמוקרטיים. המאבק הישראלי-הפלשתיני לא קשור לדמוקרטיה ולחירויות הפרט אלא למאויים קבוצתיים. אך לנו חשוב להבין מהו סוג המשטר בתוך הישות הקבוצתית המתהווה לצדנו, כי סוג המשטר יקבע את מרחב הוויתורים שאנחנו יכולים להרשות לעצמנו. מי שלא מבין את זאת, אינו מבין את ההיסטוריה של מלחמת העולם השנייה. מלחמה זו לא היתה מתרחשת לו היו קיימים משטרים דמוקרטיים בגרמניה ובאיטליה. את זאת הבינו צ'רצ'יל, אנתוני אידן ואחרים, שאיתרו במשטרים הרודניים את שורשי האלימות.

צ'רצ'יל כבר אמר שאף "שהצבא הצרפתי הוא החזק ביותר באירופה כיום [1937], אף אחד לא מפחד מצרפת". כיוון ש"צרפת היא אומה ליברלית בעלת מוסדות פרלמנטריים". לעומת זאת צ'רצ'יל הזהיר שמצבה של גרמניה אחר. משטרה הוא משטר עריצות רודנית של קומץ פושעים, היא לא פוחדת מאף אחד, מתחמשת "באופן של נראה כמותו בתולדותיה". אשר על כן, גרמניה ממלאת כיום את תפקיד התוקפן המסוכן.⁶ גם אנתוני אידן מתריע כי: "זהו צעד מסוכן להציע כאלו מחוות פייסניות כלפי דיקטטורים".⁷

השמאל לא יכול לגייס לעצמו שום תמיכה עובדתית, או להוכיח שוויתורים טריטוריאליים לישויות פוליטיות רודניות הביאו אי פעם שלום טענות הימין החילוני, המתבססות על יסוד היסטורי מובהק, מתמקדות בשאלת המשטר ואופיו. לא יכולה להיות שחיתות אינטלקטואלית גדולה יותר, או בורות היסטורית גדולה יותר, מאשר לאסור על הימין – על-פי איזהו מונופול מוסרי ותבוני שהשמאל תובע לעצמו – מלהתבסס על נימוקים הנעוצים בערכים דמוקרטיים. אחת העובדות שאין עליה מחלוקת היא שבמאתיים השנים האחרונות לא היתה כמעט מלחמה בין דמוקרטיות בין לבין עצמן. אם השמאל היה באמת רוצה להגיע לאזור יציב, לא היה מבסס את מדיניותו המוצעת על נסיגות טריטוריאליות מצד הדמוקרטיה היחידה באזור, אלא על תביעות לרפורמות דמוקרטיות/ליברליות במדינות ערב. דמוקרטיה היא לא רק בחירות עממיות שיסחפו עריצות לשלטון, כמו

באיראן וכמו שכמעט אירע באלג'יריה. דמוקרטיה ליברלית מתבססת על אשכול של ערכים הכולל:

- אופוזיציות גלויות, לגיטימיות ויעילות; הפרדת רשויות;
- אי-כפיפות של אמצעי התקשורת לשלטון ופלורליזם בעיצוב דעת-הקהל והפצת מידע;
- בחירות סדירות ומהותיות, שאינן רק אישור פורמלי של המשך שלטון השליט;
- דאגת השלטון לאזרחיו כתנאי להמשך כהונתו;
- מגבלות יעילות לגבי השימוש במשאבים ממלכתיים לביצור השלטון.

משטרים כאלה לא פותרים סכסוכים בינם לבין עצמם באלימות. כל עוד המשטרים במזה"ת הם התשליל המוחלט של ערכים אלה, לא ניתן להתעלם מהפוטנציאל האינהרנטי שלהם למלחמה.

מי שטוען שהשמאל הישראלי מסוגל לגייס לעצמו יסודות מושגיים ועובדתיים עדיפים על אלה של הימין אינו דובר אמת, בלשון המעטה. השמאל לא יכול לגייס לעצמו שום תמיכה עובדתית, או להוכיח שוויתורים טריטוריאליים לישויות פוליטיות רודניות הביאו שלום אי פעם. ויתורים כאלה לא הביאו לשובע אלא עוררו תיאבון. כל עוד מרבית המשטרים, למעט ישראל, הם משטרים של דיקטטורה-צבאית כזו או אחרת שבהם נשען השליט על עוצמת הצבא להמשך כהונתו, ההיגיון הפנימי של המשטרים הללו יהיה היעדר-שלום. זאת משום שכדי לקיים את שלטונו השליט חייב להקצות משאבים לצבא שעליו הוא נשען, ולכן עליו להצדיק את הקצאת המשאבים הללו לצבא, ולתרוץ מדוע אינו בונה כבישים ואינו מקים בתי-ספר. עליו להציג תמיד אויב חיצוני. ובמצב שבו הצבא זוכה בקביעות להקצאת משאבים, מרגע שסף ההרתעה של הצד שכנגד ירד, תפרוץ מלחמה.

כל אורגניזם ביקום חי על חשבון אורגניזם אחר. גבולות רבים של מדינות נוצרו כתוצאה ממלחמה

מדיניות השמאל לא רק פוגעת ביכולת ההרתעה של ישראל, אלא כמעט מחסלת אותה. בתנאים הגיאוגרפיים של המזה"ת זוהי מדיניות מקרבת מלחמה. החלופה היא, כאמור, עוד דונם ועוד עז, כפי שעשינו במאה השנים האחרונות. נחכה עוד 50 שנה, ונמשיך בעוד דונם ועוד עז. כל אורגניזם ביקום חי על חשבון אורגניזם אחר. קליפורניה מתקיימת על חשבון מקסיקו (לפחות על-פי הגרסה המקסיקנית), גבולות רבים של מדינות נוצרו כתוצאה ממלחמה. אני מוכן לנוסחה של "וגר זאב עם כבש", כל עוד אני הוא הזאב.

לאיזה סוג שלום ניתן להגיע? המילה "שלום" היא מילה רודנית, כי אסור להתנגד לשלום. והיא גם מילה מטעה, כי היא מקפלת בתוכה שני מצבים פוליטיים הפוכים:

שלום של הרמוניה הדדית שבו השלום הוא מצב יציב וכל הפרעה בסטטוס קוו דועכת והמצב חוזר לקדמותו – זהו סוג שלום שאפשרי רק בין דמוקרטיות ליברליות. מצבם האינהרנטי של המשטרים הללו הוא מצב של אי-מלחמה – הם אינם מיישבים סכסוכים בינם לבין עצמם באמצעות מלחמה.

“השלום האחר” מהווה מצב פוליטי שונה, ובמידה רבה הפוך. הוא מהווה מצב שבהיעדר מלחמה מתקיים מצב הרתעה. כאשר כוח ההרתעה נחלש, המצב מידרדר למלחמה. בתנאים הגיאופוליטיים של המזה”ת, השלום היחיד שייתכן הוא שלום של הרתעה. כל תהליך שפוגע בהרתעה אינו תהליך שלום אלא תהליך מלחמה. כל צעד שמגביר את אמונת הצד השני ביכולתו להכריע אותך באמצעים צבאיים – מקרב את המלחמה. לכן כל התהליך שהשמאל מציע הוא תהליך של מלחמה. כך קרה עם צ’מברליין, שהוא התשקיף של מחנה השלום בישראל, שדגל בשטחים תמורת שלום, בשלום עכשיו, ושלא היה מוכן לסכן חיילים בריטיים למען איזו ארץ שלא ידעו אפילו כיצד מבטאים את שמה. צ’מברליין הפך את מלחמת העולם השנייה לבלתי-ינמנעת, כפי שמציין הנס מורגנטאו. ההיסטוריה, גורס מורגנטאו, לא מעידה על מתאם מדויק והכרחי בין איכות המניעים לבין איכות מדיניות החוץ. מניעים טובים אינם ערובה להצלחה הפוליטית של המדיניות הנובעת מהם. למדיניות הפיוס של נוויל צ’מברליין היו מניעים טובים. הוא שאף לשמר את השלום ולהבטיח אושר עלי אדמות. אך מדיניות הפיוס של צ’מברליין הפכה את מלחמת העולם השנייה על כל נוראותיה לבלתי נמנעת.⁸

על כן, כוונות טובות אינן ערובה למדיניות טובה, לא מבחינת העילה המוסרית של המדיניות ולא מבחינת הפרגמטיזם הפוליטי שלה (כאן אני מניח שכוונות טובות אכן הן שמניעות ומדריכות את השמאל הישראלי, ולא עוינות בלתי-מסויגת כלפי יריביו הפוליטיים).

עילם אומר שאנחנו חיים ב”רפלקסים של פחד”, עילם מדבר במושגים של פחד יהודי שאין לו, לדעתו, אחיזה של ממש במציאות. אולם, אנחנו חיים באזור שבו מצוי הריכוז הגדול ביותר של נשק קטלני מודרני, למעט הארסנל של ארה”ב ורוסיה. המשטרים באזור הם בין הרודניים, האכזריים והאלימים ביותר, הן כלפי אוכלוסייתם שלהם והן כלפי יריביהם. בתנאים אלה, זהירות ותשומת-לב מירבית לסכנות הם לא פחד ייצרי יהודי, אלא תבונה הכרחית לכל מי שיש בו תחושת הישרדות מינימלית. ואשר לצעדים בנוי אמון – כוויית תמכה בעיראק במלחמה נגד איראן בסכומים אגדתיים. מה יכול להיות צעד בונה אמון יותר מזה? מה עזרה לה תמיכתה עשר שנים לאחר מכן, כאשר עיראק פלשה לתחומה? מי שמתעלם מהסכנות האלה הוא עיוור, ואולי אפילו פחדן, כי במקום להתמודד עם המציאות הוא בוחר להתעלם ממנה באמצעות משאלות-לב ותקוות שווא, המאפיינות אולי יותר פחד ייצרי יהודי.

ראוי אולי שעילם יטה אוזן לדבריו של יגאל אלון, התקפים גם בימים אלה. לדברי אלון, מדינות ערב יכולות להרשות לעצמן סידרה של תבוסות צבאיות בעוד שישראל

לא יכולה להרשות לעצמה להפסיד אפילו במלחמה אחת. תבוסה של ישראל, טען אלון, פירושה חיסולה.⁹

הנשק הזה נרכש על-ידי מדינות ערב לא כדי לסכל את שאיפות ההתפשטות הבלתי מוגבלות של ישראל, אלא כדי להשמיד אותה

על כן, עמדת הימין החילוני אינה נובעת מטראומה היסטורית, כפי שעולה מעילם, אלא מהכרת המציאות במזה"ת, והשלום שייכון בינינו לבין הערבים אינו יכול להיות אלא שלום של הרתעה. שלום הרמוני לא יכול להתקיים, לא רק במסגרת "מערכי הלב" הקיימים, אלא גם במסגרת הפוליטית: משטרים שמשתמשים בליכוי שנאה מגייסים את "מערכי הלב" לא לתהליכי שינוי אלא לשנאה.

מלחמת העולם השנייה נבעה במידה רבה מהתביעה שנתבעה מדמוקרטיה המאוּימת מצד שכנותיה הדיקטטוריות לעשות ויתורים טריטוריאליים, בשל תביעות אתניות מגובות על-ידי משטרים רודניים. בסוף המלחמה צידדו המדינות הדמוקרטיות בגירוש אותה קבוצה אתנית מחבלי ארץ שבהם חיה (בצ'כיה ובפולין), שבשמה נתבעו ונכפו הוויתורים. אם עילם חפץ להיות עקבי באנלוגיה שלו, היה עליו לצדד בטרנספר של הצד המנוצח אחרי ששת הימים לארצות ערב. טענתו של עילם שגם גרמניה לא היתה 'אחרת' כשעשו איתה שלום, אין לה נקודת השקפה רלוונטית למצב פה. המעצמות החריבו את גרמניה, שרפו את עריה, אסרו על הקמת צבא, הושיבו צבא זר בתוכה לעשרות שנים. האם כך הוא מציע גם לנקוט במקומותינו? הסיבה למירון החימוש במזה"ת נעוצה ברצונם של הערבים להשמיד את מדינת ישראל. אני שמח שעילם מסכים שעל ישראל לשמור על פער, אי סימטרייה, לטובתה. אבל מזה נובע שאם הערבים מנסים לצמצם את הפער, ישראל צריכה לשמור על גודלו. יכול להיות שעילם צודק טכנית, כי מירון החימוש נמשך בגלל רצון ישראל לרכוש אמצעי לחימה רבים ומשוכללים יותר — אבל זה הרי נובע מהצורך לשמור על אותו הפער שעילם מחייב בעצמו, אלא אם כן הוא מוכן לכך שישאל תשלם עם צמצום הפער. נלא, מירון החימוש חייב להימשך; לא מפני שיש לישראל דחף לרכוש כלי קטל, אלא מפני שהיא חייבת להתמודד עם תאוות הקטל של הערבים. שורשי מירון החימוש לא נובעים מתזמון הרכישה של ציוד צבאי (היינו מי יהיה הראשון לקנות ומי השני), אלא מהתאוה להשמדת ישראל. מי שרוצה לעצור את מירון החימוש, צריך לטפל בחיסול השאיפה לחיסול ישראל.

אני מסכים לחלוטין עם יגאל עילם, שהעליונות הצבאית של ישראל היא אמצעי אכיפה — היא אכן באה לכפות על המזה"ת את קיומה ועצמאותה של ישראל. הסיבה למירון החימוש היא ניסיון הערבים לצמצם את הפער האיכותי. על עילם חלה החובה להסביר מדוע הערבים צריכים לצמצם את הפער ולשם מה להם כל הנשק הזה. האם הוא חושב באמת שמדינת ישראל רוצה לכבוש את כל העולם

הערבי, או שהעולם הערבי מאמין שישראל רוצה לכבוש אותו, או אפילו שטחים ממנו? אם עילם מאמין בכך, הרי זה מצביע על נתק מוחלט מהמציאות. ואם אכן עילם סבור שישראל אינה רוצה לכבוש את העולם הערבי, נותר רק הסבר אחד: הנשק הזה נרכש על-ידי מדינות ערב לא כדי לסכל את שאיפות ההתפשטות הבלתי מוגבלות של ישראל, אלא כדי להשמיד אותה — דבר המשתלב עם הצהרות העולם הערבי ועם אופי ההערכות המדיניות שלו.

אכן, אין ממש בתהליך השלום, אך לא בגלל תזמון של רכישת כלי קטל — כלומר מי רכש נשק מסוים ראשון ומי רכש אותו מאוחר יותר. אין בו ממש בגלל רצון הערבים לבטל את יכולתה של ישראל לכפות את קיומה. לו הערבים היו מקבלים את הלגיטימיות של מדינת ישראל, לא היה לה הצורך לכפות את עצמה. עילם גורס "קודם שלום ואח"כ הפסקת חימוש". עילם מטשטש בין שני סוגי השלום. אין אפשרות לשלום של הרמוניה במשטר הגיאוגרפי של המזה"ת. אפשרי רק שלום של הרתעה, המתבסס על עוצמה בלתי-מעוררת של ישראל. מי שמנסה להגיע לשלום תוך ויתור על מרכיבי העוצמה של ישראל, מדרדר את כל האזור למלחמה, ויביא לחיסול ישראל.

בספרו כעת מחר מתריע שמעון פרס כי אין בכלל לסמוך על הסכמים עם הערבים, "שהרי מספר ההסכמים שהופרו על ידם במזה"ת שווה למספר ההסכמים שנחתמו על ידם". האם הפלשתינים מקיימים את ההסכם עליו חתמו בנושא הימנעות מהסתה? לגבי גודל המשטרה הפלשתינית? האם מאז האינתיפאדה הם מקיימים התחייבויות לשמור על היציבות ולא לנקוט טרור? האזהרה "אל תתנו להם רובים" חייבת לעמוד לנגד עינינו. נניח שיצחק רבין המנוח היה ניצב לפני כדור בדולח באותו יום גורלי 13.9.1993 ערב חתימת הסכמי אוסלו, והיו מראים לו את המציאות שתשרור שמונה שנים אחרי ההסכם — פיגועי טרור, הסתה, ירי על בירת ישראל, התעקשות על זכות השיבה כתנאי להפסקת הירי — האם היה רבין חותם על ההסכם?

דמוקרטיה אינן מיישבות סכסוכים באלימות לא בגלל מעלותיהם המוסריות של מנהיגיהם, אלא בגלל חישובי עלות-תועלת

כללית ביחסים בינלאומיים, ההסכמים בין אומות הם בלתי-אמינים. לא רק הערבים אינם מקיימים הסכמים, גם האמריקנים אינם מקיימים הסכמים בינלאומיים. הרי לאחרונה הם שלחצו על ישראל להפר הסכם בינלאומי — עיסקת הפלקון עם סין — כי הוא נגד את האינטרסים שלהם. אין אומה חפצת-חיים שיכולה לבסס אינטרס קיומי על כיבוד הסכם בינלאומי. צ'כוסלובקיה קיבלה ערבויות מצרפת ואנגליה כי יבואו להגנתה. כשגרמניה תקפה אותה, טענו בנות-בריתה ש"הנסיבות השתנו" ואשר על כן אינן באות להגנתה.

הנרי קיסינג'ר¹⁰ כותב בלעג מסוים על מנהיגי ישראל שהתעקשו על "הסכם

מחייב", בספרו *White House Years* (1979): אני מפנה את יגאל עילם להיגד זה של קיסנינג'ר. הרי עצם הגדרת המושג "ריבונות", אומר קיסנינג'ר, מקפל בתוכו את הזכות, או לפחות את האפשרות, לשנות את דעתך, קרי: להפר הבטחות קודמות. דמוקרטיה אינן מיישבות סכסוכים באלימות לא בגלל מעלותיהם המוסריות של מנהיגיהם, אלא בגלל חישובי עלות-תועלת. ככלות הכול, במשטרים דמוקרטיים חייבים הקברניטים להתייבץ בפני הציבור בתקופות קצובות. על-פי ההיגיון הקאנטיאני, הם ייזהרו מאוד מלנקוט מהלכים שיסבו סבל ונזק לאוכלוסייה. יש במשטרים כאלה רתיעה מבנית מייזום מלחמות, אלא אם כן במצבים קיצוניים שבהם מאויימים "ערכי ליבה". אופייני אפוא למשטר דמוקרטי השימוש בהיגיון הקאנטיאני, שכן במשטר שבו השלטון תלוי במה שיש לאזרחים לומר, ובגורלם, תהיה יתר זהירות בנקיטת צעדים מלחמתיים, בניגוד למשטרים טוטליטריים ורודניים, שבהם המנהיג יכול להכריז על מלחמה בשל "הסיבות הטרוויאליות ביותר", כדברי עמנואל קאנט במסה "השלום הנצחי".

המצרים מכבדים את הסכם השלום שישראל חתמה איתם, טוען עילם. למעשה, הדבר היחיד שהמצרים קיימו, הוא הימנעות לפי שעה ממלחמה אקטיבית עם ישראל. הם מתגברים את צבאם ללא הרף, ומכריזים בגלוי שהנשק והעוצמה הצבאית מופנים כלפי ישראל; הם מובילים בגלוי את כל היוזמות הדיפלומטיות העוינות לישראל; הם מתחילים לגלגל תביעה לגבי אילת (אום-רשרש) כשטח מצרי,¹¹ והם מצמצמים לאפס את המגעים התרבותיים והמסחריים איתנו. לשלום כזה, קרי שלום של הרתעה, אפשר היה להגיע בלי ויתור על סיני, על אבר-רודס, על הנפט... סאדאת חזר ואמר בנאומו כי תפקיד הדור שלו הוא לחסל את תוצאות '67, והוא עשה זאת בהצלחה. התפקיד של הדורות הבאים, אליבא דסאדאת, הוא לחסל את תוצאות שנות הארבעים – פרויקט שאליו מצטרפים בהתלהבות כוחות השמאל בישראל. באצטלה של פרויקט חקלאי בנו המצרים תעלה, "תעלת השלום", מהנילוס לסיני, שיכולה לספק גם מים לצבא. כמובן שיש לתעלה זאת רציונל אזרחי חקלאי. אבל כשמובארך נשאל בראיון אם הוא מוכן להאריך את התעלה כדי להביא מים לפלשתינים ולישראל, ענה: "זהו פרויקט מצרי, ולא ניתן מים לאף גורם אחר".¹² על אף שמצרים מקיימת בפועל אי-לוחמה, התנהגותה איננה זו של שותף לשלום שמחויב לרוח השלום. יהיו כאלה אשר יצביעו על 'גורל הפלשתינים' כגורם מסביר להתנהגות המצרים. אולם אם אכן גורל הפלשתינים באמת יקר לליבה של מצרים, מדוע לא הסכימו המצרים לקבל את עזה, ולו זמנית, כשזו הוצעה להם בקמפ דייוויד (1977), כדי לשחרר את אחיהם הפלשתינים מעול השלטון הישראלי האכזר והמקפת, לשפר את גורלם ואחר כך להעניק להם עצמאות?

קיימת הקבלה מבהילה בין התהליכים במזה"ת לבין אלה שבאירופה של שנות השלושים; בין 'אנשלוס' באוסטריה לבין השתלטות סורית בלבנון; בין ויתור על חבל הסודטים ההררי שהגן על צ'כוסלובקיה, לבין ויתורי ישראל ביהודה ושומרון;

בין עיר הנמל דנציג לבין חבל עזה, כולל הפרוזדור שמחבר בין עזה ליהודה ושומרון; בין הפרת הפירוז של חבל הריין ובין המתרחש בסיני ובמצרים.

□ שיחה שלישית, 1.1.2001

במקום שבו קיימות תנועות איסלאמיות – קיימת גם אלימות

קשה להבין מדוע עילם, שמדבר בשם הידע, התבונה וההבנה, מתעלם באופן בוטה כל כך מהמציאות באומרו ש"לאיסלאם אין רלוונטיות לסכסוך". ככלות הכול, רק בגלל שיקולים בעלי זיקה לאיסלאם – בשל מחלוקת על ריבונות מוסלמית על הר־הבית – ערפאת מוכן להקריב הסכם שלום איתנו. ב-1948 אנחנו ויתרנו על הר־הבית כדי להקים מדינה; ערפאת מסרב לעשות כן ומגייס את כל העולם האיסלאמי להצדיק את התעקשותו על הר־הבית. מומחי איסלאם ידועי־שם רבים מדברים עליו במושגים של דוקטרינה תוקפנית ההולכת ומתפשטת. קשה לדעת, אם כן, אם העמדה שאותה מציג עילם נובעת מהיתממות או מבורות, או משניהם גם יחד? סריקת העולם האיסלאמי, מהאוקיינוס האטלנטי עד גבול פקיסטן־אפגניסטן מראה שבמקום שבו קיימות תנועות איסלאמיות – קיימת גם אלימות. לתנועות אלה יש השפעה גדולה בעולם הערבי. עצם העובדה, שעילם ער לה, שחלק מהמשטרים מנסים לדכא את האיסלאם, מעידה על כוחו, חשיבותו והשפעתו.

השליטים, כיוון שהם מכירים בעוצמתו של האיסלאם, מנסים לגייס לצידם את הרטוריקה והסימבוליזם שלו, ומציגים עצמם כמגיני וכמקדמי האיסלאם, גם אם הדבר משרת צרכים קצרי־טווח או שיקולים של טיפוח עוצמתם האישית. רוח האיסלאם (או לפחות רוחם של אלה הפועלים בשמו) תואמת את ניסיון הגיוס הזה. כך למשל קובעת אמנת החמאס, הקרויה "אמנת אללה: המצע של תנועת ההתנגדות האיסלאמית", בסעיף 13 שלה:

ישראל תישאר זקופה עד שהאיסלאם יגדע אותה. יוזמות השלום כביכול, והוועידות הבינלאומיות שנועדו לפתור את הבעיה הפלשתינית – כולן עומדות בניגוד לאמונות של תנועת האיסלאם. כי ויתור על כל חלק שהוא של פלשתיין משמעו ויתור על חלק מהדת.

ובסעיף 12:

תנועת ההתנגדות האיסלאמית מאמינה שפלשתיין היא ווקאף איסלאמי במשך כל הדורות, ועד ליום תחייתו של מוחמד. איש אינו יכול לוותר עליה או על חלק ממנה, או לנטוש אותה או חלק ממנה. שום ארץ ערבית, גם לא כל ארצות ערב, שום מלך ערבי או נשיא, גם לא כולם כאחד, יש להם זכות; אין

גם לשום ארגון זכות זאת, וגם לכלל הארגונים הפלשתיניים או הערביים, אין להם זכות זאת.¹³

החמאס כידוע, אינו ארגון שולי בקרב הפלשתינים. יחידת המידע של האקונומיסט הבריטי (EIU 1997, 1993) מתארת את 'חזית הפעולה האיסלאמית' ככוח של ממש, מאורגן כהלכה, ממומן היטב, שיש לו תמיכה עממית רחבה המתנגדת לנורמליזציה עם ישראל. חזית הפעולה האיסלאמית, שצמחה מארגון האחים המוסלמים ומהווה כיום תנועה פוליטית רבת-חשיבות בירדן, מפרטת באמנה הרשמית שלה את מטרותיה הכוללות:

- הכשרת האומה לעימות מזוין;
- גייהאד נגד האויבים הציוניים והאימפריאליסטים;
- הכשרת האומה להתנגדות לציונות העולמית והכשרת גורמים אחרים שתומכים באי הכרה בישות היהודית הפולשת.

השפעת האיסלאם בירדן גדולה, על אף ניסיונות בית-המלוכה לצמצם את כוחו. אפילו בין הפלשתינים בירדן — והירדנים נחשבים לגורמים היותר מתונים כביכול — ההשפעות הקיצוניות והתוקפניות של האיסלאם ידועות ומתועדות היטב. אין לשכוח שגם סדאם חוסיין ניסה, בהצלחה לא מבוטלת, לגייס מוטיבים איסלאמיים במלחמת המפרץ כדי להלהיב את ההמונים ולהעבירם לצידו. עד היום הוא זוכה לאהדה רחבה בקרב הפלשתינים ביש"ע ותמונתו מופיעה לעתים קרובות ברחובות, בדרך כלל על רקע כפת הסלע. אפשר רק לתמוה על ניסיונותיו של עילם להתעלם מן המציאות הזאת ולגייס עולם וירטואלי כדי לתמוך בהשקפתו הפוליטית, ככל שהיא מתגלה כחסרת ביסוס עובדתי.

לעיונות הערבית כלפי ישראל יש שני מרכיבים שמחזקים זה את זה: האופי הרודני של המשטרים, שכמעט כולם הם וריאנט זה או אחר של דיקטטורה צבאית, והמרכיב השני הוא גיוס המוטיבים האגרסיביים המתפשטים של האיסלאם, המשרתים יפה את האינטרסים של שליטי כל מדינה ומדינה, על אף השאיפה האיסלאמית התיאורטית למדינת איסלאם עולמית אחת, שמאחוריה עילם מנסה להתבצר. האם במסגרת מסע "טיהור" האיסלאם שעורך עילם הוא מתעלם מגורמים כמו האחים המוסלמים, החיזבאללה, החמאס, הגייהאד האיסלאמי, התנועה האיסלאמית באלג'יר? אני נדהם לחלוטין מקביעה זו, לפיה האיסלאם אינו רלוונטי לניהול ענייני חוץ וביטחון. האם האיסלאם, או מוטיבים שלו, לא מנוצלים כדי ליצור מוטיבציה והנעה של הצבאות בעולם המוסלמי? האם מוטיבים איסלאמיים לא מופיעים בכל הוועידות של מדינות ערב? האם האיסלאם לא מוצג כבסיס לאיחוד, בקביעת יעדים מדיניים של העולם המוסלמי, ובחתימה לעברם? האם ציטוטים מהקוראן אינם משמשים מדינאים בנאומיהם?

ההיסטוריה מוכיחה שפיתוח כלכלי קצר-טווח ורווחה כלכלית במסגרת משטרים ריכוזיים לא הביאו לרוב להמשך מודרניזציה וליציבות פוליטית ארוכת-טווח

תנאי לכל, אומר עילם, הוא מודרניזציה. אולם כיצד מציע עילם השגת מודרניזציה בעולם הערבי, במבנה החברתי הפוליטי והכלכלי הקיים בהם? הרי פיגורו נעוץ בדיוק באותם גורמים המנציחים את העוינות לישראל: מבנה המשטר הריכוזי והמקום המרכזי של הדת בחברות הללו. אני מסכים עם עילם, שאילו היו מדינות ערב שונות מהותית במבנה שלהן, אזי גם התנהגותן הייתה שונה מהותית. השאלה היא אם מודרניזציה יכולה להביא לשינוי משטר, או ששינוי משטר הוא תנאי למודרניזציה. ההיסטוריה מוכיחה שפיתוח כלכלי קצר-טווח ורווחה כלכלית במסגרת משטרים ריכוזיים לא הביאו לרוב להמשך מודרניזציה וליציבות פוליטית ארוכת-טווח. למשל, התוקפנות הגרמנית לא באה על רקע כישלון כלכלי אלא על רקע חידוש מרשים של הכלכלה הגרמנית. למעשה הוא זה שהעניק למשטר הנאצי את היכולת לממש את תוקפנותו; סדאם חוסיין יזם את תוקפנותו נגד איראן דווקא בתקופה שבה עיראק הייתה מצויה בתנופה כלכלית; בשנות החמישים הייתה לוב בין העניות בעמים, אך לא היוותה איום ליציבות העולם. רק לאחר גילוי אוצרות הנפט הפכה תוקפנית, אלימה ומערערת יציבות בצ'אד, בעימות שלה עם מצרים, בתמיכתה בארגוני טרור למיניהם, מאירופה המערבית ועד אסיה המזרחית.

שגשוג כלכלי לא הופך דיקטטורים לרודפי שלום, אלא רק ליותר כוחניים. עובדה היא שבריה"מ חדלה להיות תוקפנית בעקבות קריסתה הכלכלית, כשכבר לא נותר בה כוח להמשיך בדרכה הקודמת. ואין הוכחה שדמוקרטיה חייבת לצמוח על רקע פריחה כלכלית, כפי שמוכיחה הדוגמה המזרח-אירופית, ששם, דווקא בעקבות כישלון כלכלי, התחילו לצמוח משטרים דמוקרטיים. מצוקה כלכלית יכולה כמובן לדחוף משטר רודני למצב נואש שיביא אותו לתקוף מדינות אחרות, בתקווה שבכך יפתרו בעיותיו — כמו שעשה סדאם חוסיין בכויית וכמו שעשה הרודן הארגנטיני גאלטיירי בפקלנד.

במשטרים רודניים ניתן לזהות שני דפוסי התנהגות ברורים: לעתים הם מגייסים הצלחה כלכלית למטרות מלחמה; לעתים הם נדחפים על-ידי מצוקה כלכלית להרפתקאות מלחמתיות כדי לפתור בעיות מבית. על כן, כדי ליישם מודרניזציה ברת-קיימא שלא תנוצל למטרות מלחמה, חייבים קודם כל להגיע לשינוי משטר, שבו המנהיגים מחויבים לרווחת האזרחים ולביזור השליטה על המשאבים, שהם תנאי הכרחי למודרניזציה ולשגשוג כלכלי היום. אולם בדרך כלל השינוי הדרוש מנוגד לחלוטין להיגיון המבני של המשטר הרווח כיום במזה"ת. התפתחות ומודרניזציה כיום אינם מתיישבים עם ההיגיון השלטוני של משטרים ריכוזיים, למעט דוגמאות בודדות, בעיקר באסיה. השליטה הריכוזית במשאבים במשק הקיימת במשטרים הללו

היא ערובה לחנק הפיתוח, ההתקדמות והמודרניזציה. לדוגמה, הטבע (או אלה), העניק לסעודיה אוצרות נפט עצומים. אולם אלה לא עזרו כלל לפיתוח תשתית יצרנית מגוונת, יציבה וברת-קיימא. בריה"מ, מדינה בעלת עושר טבעי מופלג, לא הצליחה לשמור על המודרניזציה בגלל הריכוזיות של המשטר הפוליטי, שחנקה כל אפשרות של ביזור השליטה במשאבים. ריכוזיות פוליטית אינה מתיישבת עם ביזור השליטה של המשאבים במדינה. ריכוזיות פוליטית אינה מתיישבת עם חדשנות וחדושים ולא עם קריאת תיגר על מוסכמות ועל דרכי פעולה קיימות. ריכוזיות פוליטית אינה מאפשרת מעבר חופשי של הון, של סחורה, של מידע, של רעיונות — כל אלה הם תנאים הכרחיים למודרניזציה. כלומר, בלי שינוי רדיקלי של המשטרים הקיימים — שינוי שמאיים על ההיגיון הקיומי שלהם — לא ניתן להגיע למודרניזציה במזה"ת. במציאות כזאת ניתן למנוע מלחמה רק על-ידי הרתעה בלתי-מעורערת. כל ניסיון אחר דומה לניסיון ליצור מזג-אוויר חמים בחורף על-ידי לבישת בגדי קיץ. מרבית הנתונים מצביעים על כך שלא חל שינוי במדינות ערב, או חל שינוי בכיוון מנוגד לזה של מודרניזציה. הסימנים היחידים למודרניזציה הם ברכש הצבאי. אם מימוש המודרניזציה הוא התנאי לשחרר חדש במזה"ת, הבה נמתין עד שיעלה בטרם נאמץ מדיניות שהצלחתה מותנית בבוא הזריחה בפועל. למעשה, עילם מציע ליישם מדיניות שמקדימה את זמנה במקרה הטוב, שמניחה שקיימת מודרניזציה כבר עכשיו, כשלמעשה המודרניזציה בתנאים השוררים כיום בעולם הערבי היא במקרה הטוב תקווה, ובמקרה הסביר — הזיה. האם השלום עם מצרים ועם ירדן הביאו ליתר מודרניזציה, לפריחה ולשגשוג כלכלי שם?

אצל אנשי שמאל הנסיגה היא אקסיומה הכרחית, כשכל פעם משנים את הנימוקים בהתאם לנסיבות המשתנות

מספר הסכנות שמרכז אריאל מציג בפני עילם אינו מעלה ואינו מוריד, עילם מבטל את כולן: את בעיית המים, את בעיית אורך הגבולות, את בעיית אי-יכולת פרישת ההגנה על מישור החוף, נחיתות טופוגרפית, עוינות האיסלאם, הצטיידות צבאית, הסתה, מדיניות השנאה, איום הטילים, בעיית הנשק הקונוונציונלי והלא-קונוונציונלי. לא חשוב מהו צֶבֶר האיומים — עילם ודומיו ממשיכים להטיף בקנאות לנסיגה משטחים.

עמוס עוז דגל תחילה בנסיגה מ'השטחים' כמהלך חיוני להבאת שלום. לאחרונה, כשהתייאש מהשלום או כשנוכח שהשלום כנראה אינו מציאותי, הוא ממשיך לתבוע נסיגה, הפעם על בסיס נימוקים אחרים. כלומר — אצל אנשי שמאל הנסיגה היא אקסיומה הכרחית, כשכל פעם משנים את הנימוקים בהתאם לנסיבות המשתנות. וכל זאת בלי לתת אף מענה לאיומים שאחרים מצביעים עליהם, שמתעוררים מעצם הנסיגה עצמה. ניתן אולי להבין, אם כי לא להסכים, את התיזה שאומרת שצריך לסגת

משום שהשלום יהווה את המענה לאיומים. אבל כאשר מודים שהשלום הוא לא מעשי, ועדיין דבקים בנסיגה, משתקפת מזה קנאות כפייתית שמולה שום נימוק הגיוני, שום הצגת עובדות, לא תהיה רלוונטית. אני מסכים עם עילם שכוחה של מדינת ישראל נובע מהגורמים שהוא מונה. אבל גם כדי להפעיל את האיכויות שאותן הוא מונה, כגון טייסים ומערכות נשק, צריך שטח מינימלי כדי להכיל אותם, כדי להתאמן עליהם. עילם לא פטור מלומר כיצד לדעתו המערך הצבאי הישראלי ייערך אחרי המהלכים שהוא מציע. שמעון פרס:

מדינה שיש לה יתרון גבול אסטרטגי תוכל להשקיע פחות, או להפיק תועלת צבאית ומדינית גדולה יותר מהשקעותיה בביצורים, בקיום כוח מגויס בכוננות, בחימוש... המשאבים העומדים לרשות מדינה יש להם סוף. השקעות בהגנה, שהמדינה זקוקה להם בהיעדר גבולות אסטרטגיים, באות על חשבון צרכים אחרים. ההבדל הזה בהשקעות בהגנה יוצר, במקרים מסוימים, שינוי של איכות במצבה הכללי של המדינה וברמתה מבחינת המשק, החברה, התרבות והחינוך. ועוד חשיבות איכותית מייחסים לגבול ביטחון: השפעה על יכולת ההישרדות של מדינה במקרה מלחמה. בהיעדרו של גבול ביטחון, צפויה המדינה להכחדה במלחמה.¹⁴

יג'ין רוסטוב, שהיה תת שר החוץ בימי הנשיא לינדון ג'ונסון ועמד בראש הסוכנות לפירוק ובקרת נשק בימי הנשיא רונלד רייגן, אומר כי 'מפת הפנטגון', שהוכנה על-ידי המטות המשולבים של צבא ארה"ב ב-1967 הצביעה על השטחים החיוניים לביטחון ישראל, שכללו את מרבית השטח המאוכלס של יהודה ושומרון, שטח ההר, הגולן, ושטחים נרחבים בסיני. רוסטוב אמר שהוא מפקפק מאוד אם המטות המשולבים היו משרטטים מפה אחרת היום.¹⁵

יגאל אלון, שמעון פרס ואמנון רובינשטיין, המצביעים על קרקע כמרכיב חשוב בעוצמה הלאומית, לא נמנים עם הימין הקיצוני. כמעט כל ספר מבוא ליחסים בינלאומיים מדגיש את חשיבות הקרקע, הטופוגרפיה, המרחב הגיאוגרפי כמרכיבים חיוניים ביצירת עוצמה לאומית, בשילוב עם איכות הממשל, לכידות וכו'. ברור שיש סף תחתון מינימלי שמתחתיו קיומה של מדינה הופך לבלתי-אפשרי. וכשמדובר במדינה בתנאים הגיאופוליטיים והאסטרטגיים הצבאיים של מדינת ישראל, צמצום ממדי המדינה לרצועה של 100 ק"מ אורך, 20 ק"מ רוחב ובה 80% מהאוכלוסייה והפעילות הכלכלית, הנמצאת בקביעות בנחיתות טופוגרפית מוחלטת — אלו הן נסיבות שלהערכת רבים וטובים אינן מאפשרות תנאי קיום מינימליים. (כאן ראוי להיזכר שוב באזהרתו של שמעון פרס כי "ספק אם מרחב טריטוריאלי יכול להעניק למדינה כלשהי הרתעה מוחלטת, אבל היעדר מרחב טריטוריאלי מינימלי מעמיד

אותה במצב של אי הרתעה מוחלטת, שבו כשלעצמו יש פיתוי כפייתי כמעט לתקוף את ישראל מכל העברים"¹⁶.

אם עילם גורס אחרת, עליו חלה החובה לנמק, להוכיח ולבסס את גרסתו. בדבריו אין זכר להנמקה או להוכחה, כי אם בליל של השמצות דמגוגיות ופסילות מראש של כל נימוק נגדי, יהא בסיסו מוצק ככל שיהא.

עילם, שכנראה אינו מכיר את עמדות הימין החילוני בכלל ואת אלו של מרכז אריאל בפרט, בוחר להתעלם מהן ונוטל לעצמו זכות להציג את העמדות הללו כשהוא מעוות אותן לנחותות, ואז מרשה לעצמו להתעמת עם תוצרי דמיונו.

השמאל דגל ותמך במשטרים הרודניים והאכזריים ביותר. השמאל ראה את סטאלין כשמש העמים ואת ניקולאי צ'אוז'סקו כמנהיג נאור ומתקדם, ואת האפז אסאד, רוצח משולח רסן, הכתיר כאדריכל סוריה המודרנית. הדמוקרטיה תמיד ניצחו, אומר עילם. לא הייתי מפחית מתפקידה המרכזי של בריה"מ, שכידוע לא הייתה דמוקרטית במיוחד, בתבוסת גרמניה במלחמת העולם השנייה, ולא הייתי מתעלם מתבוסתן/כניעתן של מרבית הדמוקרטיות במערב-אירופה אל מול הכוחות הגרמניים. על אף שאני חסיד גדול של הדמוקרטיה ויתרונותיה לעומת משטרים דיקטטוריים, לא צריך להפריז בכוחה ולהעמיד אותה, בשל היותה דמוקרטית, במצבים של נחיתות קיצונית מול עולם רוודני עוין, שלפחות במרבית הפרמטרים הפיסיים — שטח, אוכלוסייה, כמויות נשק — עוצמתו עולה על זו של ישראל. עשרת מונים.

הדמוקרטיה היא אכן אחד ממקורות הכוח של ישראל. מקור אחר היה מחויבות ואמונה בצדקת הדרך של הציונות, ששאבה את רוחה, סמליה, ונושאייה מן היהדות, וכל תכלית קיומה התבססה על זכויות היהודים למולדת אבותיהם. אם רק דמוקרטיה חיפשו היהודים, יכלו להשתלב בחיים הדמוקרטיים במדינות רבות. דמוקרטיה לא הייתה הסיבה להקמת המדינה, ודאי לא מדינת לאום, אלא היא שיטה לניהול ענייניה של המדינה, והיא, עבורי, הדרך העדיפה והטובה.

עילם מדבר על מדינה אחרת. כדי לקבל את טיעונו עלי לשנות את מגילת העצמאות.

□ שיחה רביעית, 9.1.2001

שינוי מערכי הלב — הביטוי שעילם משתמש בו ומייחסו לימין, אינו תביעה של הימין אלא בעיקר של השמאל. הימין מצביע על העוינות בעולם הערבי כלפי ישראל, אבל לא רק ברמת הפרט, כי אם ליבוי העוינות באופן מוסדי על-ידי השלטון. בתנאים אלה, סיכויי השלום, בלשון המעטה, הם קלושים. אם השלום אמור להיות תוצר של היגיון, אינטרסים ואילוצים, כפי שטוען עילם, מדוע אנו רואים אצל משטרים ערביים ניסיון ליצור תנאים שיקשו על היענות לאותו היגיון, ולאותם אילוצים ואינטרסים?

אף שאיני מצפה שהמשטרים יחנכו לאהדת ישראל, הייתי מצפה שיחנכו לפירות, היתרונות וההטבות שינבעו מעשיית השלום, שיהיה פרי של אינטרסים, היגיון ואילווצים. בניגוד לטענת עילם, לפיה הימין הוא המטיף לשינוי מערכי הלב כתנאי ליחסי שלום עם הערבים, הטפה זו אינה אלא מרכיב אינטגרלי אצל השמאל.

יש להבחין בין טרום-אוסלו ואחרי אוסלו. לפני אוסלו, אפשר היה להמשיך במדיניות של "עוד דונם ועוד עז" ולשחוק את הנוכחות היחסית של הערבים בהשוואה ליהודים, כפי שעשתה הציונות במשך מאה שנות קיומה, במינימום אלימות. ערבים שאינם אזרחי ישראל יוגדרו כאזרחים זרים הזכאים לזכויות כלכליות, תרבותיות ודתיות, ורשאים להישאר בתחום שליטתה של מדינת ישראל כולל יהודה ושומרון, כל עוד הם מכירים במדינת ישראל כמדינה יהודית ובעם היהודי כמקור הסמכות. מי שיכפור בסמכות ישראל כמקור ריבונות, יוכרז פרסונה נון גרטה, ויעבר, עם התלויים בו לפרנסתם, מחוץ לתחום שליטתה של ישראל, כפי שהייתה עושה כל דמוקרטיה בכל אזרח זר שהיה חותר תחת ריבונותה.

מדינת כול אזרחיה, שאליה כנראה שואף עילם, לא תהיה דמוקרטית; היא תהיה מדינה ערבית, ונכון להיום אין מדינות דמוקרטיות ערביות

אם נקודת המוצא היא מדינה יהודית ציונית שתהיה גם דמוקרטית, יש לקיימה בתנאים השוררים בה, ולא על-פי תנאים ששוררים בסקנדינביה או בבנלוקס. אשר לערביי ישראל, יהיה שירות לאומי חובה, ומי שאינו משרת, כולל חרדים, לא מצביע ולא יכול להיבחר למשרה ציבורית. מדינת כול אזרחיה, שאליה כנראה שואף עילם, לא תהיה דמוקרטית; היא תהיה מדינה ערבית, ונכון להיום אין מדינות דמוקרטיות ערביות. הקנאות הקיצונית של השמאל תביא למציאות שהיא תשליל של הערכים בשמם הוא מטיף. היכן תמצא זיק או זכר של שלטון תקין, זכויות אזרח וכד' בישות הפוליטית שקמה ביהודה ובשומרון, שהשמאל דחף להקמתה? הדיכוי בה כה גדול עד שצוותי העיתונות הזרה פוחדים לדווח על מה שקורה בשטחים. הצוות האיטלקי שדיווח על הלינצ' שערכו הפלשתינים בשני חיילי צה"ל נאלץ להתנצל על שחשף את האמת.

אני מסכים לא מעט עם עילם, האומר שלאחר הסכמי אוסלו לא נותר אלא לחכות לשעת כושר כדי לבצע במיקסום האלימות את מה שאפשר היה לבצע במזעור האלימות לפני אוסלו; אבל ההמתנה לשעת כושר איננה כדי לבצע פשע נורא נגד האנושות אלא למנוע פשע נורא נגד האנושות אותו זוממים הערבים לממש בשאיפתם להחריב את המדינה היהודית. אין ספק שהמדיניות נטולת ההיגיון והאחריות של אוסלו יצרה את התנאים שהוגדרו על-ידי שמעון פרס בספרו כעת מחר כ"פיתוי כפייתי לתקוף את ישראל מכל העברים". קשה להניח שהערבים יעמדו בפיתוי הזה, ואין ספק שיהיה על ישראל לנצל את ההיענות הערבית לפיתוי להשמיד

את ישראל, כדי ליצור שוב תנאי קיום יציבים עבור העם היהודי במדינה ריבונית משל עצמו.

אני מסכים חלקית עם עילם, שאכן ממשלות שהיו קרויות ימין ביצעו את המדיניות הוותרנית של ממשלות הקרויות שמאל. אבל דבר זה לא נבע מאילוץ המציאות אלא מחולשת דעת והיעדר כשרון של הממשלות הקרויות ימין. הימין אף פעם לא היה בשלטון למרות שזכה בבחירות מדי פעם. הימין, מתוך רגש נחיתות עמוק, בלתי־מוסבר ובלתי־מוצדק כלפי השמאל, נתן ליריביו הפוליטיים לקבוע את האקסיומות של השיח הפוליטי, לקבוע את גבולות הלגיטימיות בהתנהלות החיים הפוליטיים ואת סדר־היום הלאומי. במהלך קיומה של מדינת ישראל היינו עדים לכישלון מוחלט של השמאל בעולם, הן בתחום הפוליטי והן בתחום הכלכלי. מאז שהשמאל ראה את סטאלין כשמש העמים, הוא לא חדל מלשגות בהערכותיו הפוליטיות והכלכליות, עד שראה את ערפאת כמושיע ישראל.

על אילו מקורות מסתמך עילם כשהוא מפריח מספרים וסיפורים בלתי־מבוססים לגבי עלות פינוי הגולן?

הגולן: החישובים בנייר־העמדה של מרכז אריאל לגבי עלות העברת מתיישבי הגולן מבוססים על עבודתם של נורית קליאוט ושמואל אלבק מאוניברסיטת חיפה הדנה בפינוי מסיני.¹⁷ על־פי תקדים סיני ויישום אותם הקריטריונים כשהם מותאמים לשינויים שחלו מאז, מגיע הסכום הדרוש לפינוי מתיישבי הגולן עד מעל 10 מיליארד דולר. הדמגוגיה הבלתי־מבוססת של עילם, שאינו מביא אפילו נימוק אחד לביסוס טענותיו, בקושי ראויה להתייחסות. בלי קשר להעברת מתיישבי הגולן, מראים חישובים של אנשי צבא ישראליים כי לישראל תידרשנה עוד שתי אוגדות סדירות כדי לשמור על כושר ההרתעה שלה, לאחר ירידה מהגולן. ההערכות לגבי העלות הנדרשת החד־פעמית נעות בין 17 מיליארד דולר — סכום שישראל הגישה כבקשה לקונגרס אשר דחה אותה, ועוד 20-25 מיליארד דולר, פלוס תוספת שנתית שוטפת של 5 מיליארד דולר לתקציב הביטחון — זאת על־פי חישוב מפורט שנעשה על־ידי יואש צידון, לשעבר ראש אמצעי לחימה וראש תכנון בחיל האוויר.¹⁸ לפי חישובי המרכז, ההערכות המקסימליות הכוללות שילוב של עלויות פינוי אזרחי ופינוי צבאי הגיעו ל-58 מיליארד דולר (ואני אפילו זוכר הערכה ממקור אמריקאי של 60 מיליארד דולר). יואש צידון מפרט במחקרו את הנתונים, והוא מגיע ל-30-35 מיליארד דולר. על אילו מקורות מסתמך עילם כשהוא מפריח מספרים וסיפורים בלתי־מבוססים לגבי העלות? עילם גם לא מביא בחשבון שהצבא היורד מן הגולן יצטרך להתפרס בגליל — דבר אשר ייצור חיכוך מתמיד עם האוכלוסייה הערבית ולא יאפשר שטחי אימונים. הדבר יוביל להפקעת אדמות חקלאיות בקנה מידה רחב, בין היתר מערביי האזור, דבר שקרוב לוודאי יעורר תסיסה לא קטנה בקרבם.¹⁹

”טכנולוגיה מתקדמת תחליף את רמת-הגולן”, הוא שם מאמרו של רון בן-ישי.²⁰ אך עד מהרה מתברר לקורא שטכנולוגיה מתקדמת לא תחליף את רמת-הגולן אלא אם תלווה בצעדי פירוז דמיוניים ובלתי-סבירים מצד הסורים. על-פי רון בן ישי, כדי לשמור על ביטחונה של ישראל לאחר פינוי הגולן, תידרש סוריה לפרז את שטחה מזרחית מדמשק מכל נשק כבד או התקפי ולהרחיק את משגרי הטילים שלה כמעט עד פאתי עיראק. ברור לכל בר-דעת שפירוז כזה מצד משטר כמו זה הסורי לא יעלה על הדעת. משטר שנשען על עוצמת הצבא להישרדותו לעולם לא יסכים להוצאתו מסביבות הבירה דמשק. וללא פירוז זה, הבלתי-אפשרי בעליל, לא ניתן לשמור על בטחון מדינת ישראל. כל מי שסבור שהפירוז אינו אפשרי, חייב להגיע למסקנה שנוכחות צבא ישראלי ברמת-הגולן חיונית לביטחונה.

יש מידה רבה של צביעות ודמגוגיה בשאלה ”האם השלום יקר ממלחמה.” האם יכול עילם לערוב שהנסיגה אכן תביא שלום? השקט הנוכחי נשמר משום שאנחנו בטוחות תותחים מדמשק. למעשה יש לנו עם סוריה שלום של הרתעה זה למעלה משנות דור. עילם לא מציע להחליף מלחמה ב’שלום של רצון טוב’, אלא להחליף ’שלום של הרתעה’ ב’שלום של הרתעה בתנאים נחותים’, שיחייבו עלות גבוהה הרבה יותר לקיומו מאשר היום, מכל הבחינות.

יש להביא בחשבון את משמעות הוויתור על מקורות המים בגולן עבור משק המים הלאומי. מחקר שערך תה”ל עבור ”מרכז יפה ללימודים אסטרטגיים”, אוניברסיטת תל-אביב,²¹ הגדיר כמעט את כל רמת-הגולן כאזור הידרו-אסטרטגי חיוני עבור ישראל, שאין לוותר עליו גם בהסדר שלום. נציב המים האחרון, מאיר בן-מאיר, שלא נמנה עם כוחות הימין, אמר בפסקנות בפני הוועדה לביקורת המדינה כי: ”יישוב הגולן על-ידי הסורים במאות אלפי בני-אדם שלא יטפלו בבעיות הביוב והזיהום ברמה נאותה, פירושו חיסול הכנרת – פשוטו כמשמעו” (3.1.2000).

שר החקלאות בממשלת רבין-פרס בתקופת הסכמי אוסלו, יעקב צור, אמר שמקורות המים מהווים גורם חשוב ומכריע עבור ישראל, וכי איננו מכיר שום תחליף למים של הגולן. דו”ח ”חברת מקורות” (1996) מזהיר ששימוש נרחב של מי הרמה על-ידי הסורים יביא כמעט בוודאות להעלאת המליחות בכנרת, שיהפוך את כולה לבלתי-שיישה כמקור מים לחקלאות ולצרכים עירוניים. הדו”ח מביע חשש שמשק המים הישראלי לא יוכל לעמוד בזאת. ואם יציע עילם לפתור, בהבל-פה, את בעיית המים באמצעות התפלה ו/או על-ידי ייבוא מים מטורקיה, ראוי שילמד את הסוגיה לעומק, כולל משמעות בנייה מחדש של תשתיות להולכת המים וחלוקתם, צריכת האנרגיה, אתרי אגירה, משך הזמן להקמה הדרושים לפתרון כזה וסיכויי היתכנותו. עילם הרי מכיר בכך שהסורים היוו איום על יישובי עמק הירדן בעבר. עצם האיום מהווה קווס-בלי. על-פי אמנת האו”ם, אסור לאיים על מדינה אחרת באלימות, ולפיכך האיומים המתמשכים של העולם הערבי מהווים הפרה של האמנה הזו. אני אינני רוצה לטעון שחל איסור משפטי להעביר שטח לתוקפן, אבל אני רוצה לומר

נחרצות שאין חובה להחזיר לו, ועל־פי העקרונות שקובע עילם, על חלק גדול מהישובים שמעבר לגבולות החלוקה חל אותו דין שעילם רוצה להחיל על ההתנחלויות כולן. משום שמרבית היישובים, כולל נהריה ובאר־שבע, אינם בהסכמה ערבית — ראו הדרישה הערבית מהאו"ם לקיים את החלטת החלוקה. שלילת לגיטימיות מההתנחלויות שוחקת את הלגיטימיות של כל היישובים שמעבר לקווי החלוקה.

הוויכוח בין עילם לביני אינו בספירות המטאפיזיות. כנראה שגם עילם מחייב קיום ישות ציונית. הוויכוח בינינו הוא לגבי התנאים הדרושים לקיום הזה. על עילם להוכיח כיצד במתכונת שלו, בסביבה שהיא כל כך עוינת לערכים שבהם הוא דוגל, הוא יקיים את הערכים האנושיים הללו. ככלות הכול, המשטרים הערביים פוגעים באנושי הרבה יותר מבני בגין ומשה ארנס, ועיין ערך סדאם חוסיין, החמאס, אסאד ודומיהם. ההבדל בינינו אינו בפלפול פילוסופי על סוגיות אנושיות, אלא בכך שאני איני מוכן לתת קדימות לתביעות לאומיות נוכריות על חשבון קדימות לאומיות שלי. לא ניתן לקיים מדינה ללא תחושה של לכידות, וזהות קולקטיבית היא הלאומיות. ישנן שלוש פרדיגמות הגיוניות מבחינת מבנה השלטון: של הימין הקיצוני, של השמאל הקיצוני, ושל "הכנענים".

פרדיגמת הימין: בגבולות הטריטוריאליים של המדינה היהודית יש אוכלוסייה שכופרת בלגיטימיות של הריבונות היהודית, ולכן יש לשחוק את נוכחותה עד שלא תהיה משמעותית, כפי שעשתה הציונות במהלך דרכה.

השמאל מציע פתרון נגדי: במקום להעביר את האוכלוסייה הסוררת לעברו הוא של הגבול, הוא מציע להעביר את הגבול לעבר הזה של האוכלוסייה הסוררת. גם בזה יש היגיון שלטוני, בתנאי שהשמאל יכול להוכיח שהפתרון מאפשר למדינה שלו תנאי קיום במסגרת הפרמטרים הגיאוגרפיים שהוא מציע. אם אינו מסוגל להציע זאת, הוא מכתים עצמו בחוסר נאמנות למדינתו.

הפרדיגמה השלישית — "הכנענית" — גורסת שבמקום להזיז אוכלוסייה או גבולות, יוצרים זהות חדשה, לאומיות חדשה.

פתרונות השמאל והימין הם פתרונות פוליטיים וציוניים. הפתרון "הכנעני" אינו פתרון פוליטי ואינו ציוני, אלא פתרון חברתי ותרבותי. מי שדוגל במדינת כל אזרחיה אינו יכול להיות נאמן למדינת ישראל כפי שקמה על־פי מגילת העצמאות. מי שדוגל בחיסול מדינה ליהודים, בוגד בעקרונות הקמת מדינת ישראל.

□ שיחה חמישית, 14.1.2001

הטענה לגבי עליונותה של תל-אביב על ירושלים בתודעה הציונית איננה אלא ניסיון לשכתב את ההיסטוריה כדי להתאימה לאידיאולוגיה פוסט-ציונית

אומר עילם: "התנועה הציונית הייתה מוכנה לוותר על ירושלים בשתי תוכניות 'חלוקה'. היחס המדיני לירושלים היה פונקציה של כוח צבאי וזמינות משאבים, ולא של זיקה נפשית של הציונות. אם כך, לא ניתן להסביר את הלחימה העיקשת כדי לפרוץ את המצור על ירושלים, בהיעדר זיקה של הציונות לירושלים. יש לעבור שוב בשער הגיא, לראות את שרידי השריוניות בצדי הדרך ולהיזכר בפריצת דרך בורמה, כדי להבין שהטענה לגבי עליונותה של תל-אביב על ירושלים בתודעה הציונית איננה אלא ניסיון לשכתב את ההיסטוריה כדי להתאימה לאידיאולוגיה פוסט-ציונית. אף אחד לא הכריח את מנהיגות היישוב היהודי לקבוע את כל מוסדות הממשל בירושלים. לי לפחות לא ידוע על אף הצעה רצינית בשני העשורים שלפני ששת הימים, לקבוע את תל-אביב כבירה רשמית של מדינת ישראל. לא זו בלבד שלירושלים היה תמיד מקום חשוב באתוס הציוני, אלא גם לחברון, כפי שעולה בבירור ממנהיגים ציוניים, מבן-גוריון ועד יגאל אלון. היעדר נוכחות יהודית במקומות כמו ירושלים וחברון היה אפוא תוצאה של מציאות צבאית ולא התנכרות נפשית.

עילם מאשים כי מפעל ההתיישבות ביש"ע קם "בהשראת תפישה פולקיסטית" (והרמז הנבזי ברור לכל): אני מפנה אותו לקטע הבא, פרי-עטו של שמעון פרס:

יש ליצור רצף התיישבות חדש: ביצור ירושלים ועריה, מצפון, ממזרח, מדרום וממערב על-ידי הקמת ערי משנה, פרברים ויישובים — מעלה אדומים, עפרה, גילה, בית-אל, גבעון, מחנות צה"ל והיאחזויות נח"ל, כדי להבטיח שעיר הבירה תובטח באגפיה ותישען על התיישבות עירונית וכפרית. התיישבות זו תחובר לשפלה ולבקעה על-ידי כבישי רוחב ואורך חדשים; התיישבות לאורך בקעת הירדן נועדה לקבוע הלכה למעשה את הירדן כגבול ביטחון, אם כי ההתיישבות בשיפוליהם המערביים של הרי שומרון ויהודה, היא שתגאל אותנו מקללת המותניים הצרות של ישראל. ההתיישבות ברמת-הגולן נועדה להבטיח שפלטפורמה קרקעית זו לא תהיה סיכון, אלא מחסום צפוני מזרחי בפני התקפת פתע.²²

כשיריביך מבינים שאינך מוכן להיהרג על אבנים, הם ימשיכו לאיים עליך בהרג, כדי שתמשיך לסגת עד אשר תמצא את עצמך נטול אבנים לחלוטין

הרציונל שבא לידי ביטוי בדברי פרס, ושאותו מאמץ הימין החילוני, מעיד על שיקולים פרגמטיים ולא על שיקולים פולקיסטיים, כמינחוחו של עילם, העומדים מאחורי המפעל ההתיישבותי.

יתרה מזו, נראה שאצל עילם מתגלים טיעונים מוסריים מוזרים ביותר. הוא מקבל הקמת יישובים יהודיים על חורבות כפרים ערביים, כמו: אוניברסיטת תל-אביב במקום שייח' מונס, נוף ים במקום סידי עלי, בניין הכנסת על חורבות יישוב ערבי. לעומת זאת הוא משלים עם גינוי היישובים אריאל, אלקנה, אלפי מנשה ועוד, שקמו על גבעות טרשים בלי להזיז אף ערבי מאדמתו. מרבית האדמות שעליהן הוקמו יישובים יהודיים לאחר 1967 היו ברשות המשטר ההאשמי, ששליטתו באזור הוכרה רק על-ידי שתי מדינות: בריטניה ופקיסטן. ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון אחרי 67' הייתה פחות פולשנית ופחות כוחנית מההתיישבות שלפני 67'. גם כשהקימו את כרמיאל בגליל נזעק השמאל הישראלי נגד הקמת יישוב יהודי בלב אוכלוסייה ערבית צפופה. כל מדינת ישראל היא קביעת נוכחות יהודית באזור שהערבים רואים אותו כאזור ערבי. הדרך היחידה ליצור מפת התיישבות מקובלת על הערבים היא לחסל את מדינת ישראל כמדינה יהודית ציונית, שהרי גם אם נצמצם את היישוב לשיינקין ופלורנטין, נמצא ערבי כלשהו שינפנף במסמכי קושאן על השטח, וזו תהיה עילה לאי קיום שלום עם היהודים. לדוגמה: אזור הר דב בגבול לבנון — לאחר נסיגת ישראל לגבול שהוסכם ושסומן בקפידה בידי נציג האו"ם — מהווה עילה להתקפות החיזבאללה.

הגישה הגורסת שעל אבנים לא כדאי להיהרג, תביא בהכרח שהיהודים ייהרגו על אבנים. אם אתה מחזיק באבנים מסוימות ויריביך מאיימים במלחמה בטענה שהאבנים שלהם, ואתה נסוג כי אינך מוכן להיהרג על האבנים הללו, תמצא עצמך נסוג לקבוצה אחרת של אבנים שגם עליהם לא כדאי להיהרג. וכשיריביך מבינים שאינך מוכן להיהרג על אבנים, הם ימשיכו לאיים עליך בהרג, כדי שתמשיך לסגת עד אשר תמצא את עצמך נטול אבנים לחלוטין, עם רגליך בחול וגבך אל הים.

צ'רצ'יל היה, ללא ספק, מטיח בשמאל הישראלי את אשר הטיח במחנה השלום הבריטי, שרפיסותו ופשרנותו הביאו על האנושות את האסון הגדול של מלחמת העולם השנייה: "בחרתם בקלון כדי להימלט ממלחמה. לבסוף קיבלתם קלון ומלחמה גם יחד."

ובמילותיו של אמנון רובינשטיין, מומחה למשפט קונסטיטוציוני ולימים שר החינוך מטעם מפלגת מר"צ (ספינת הדגל של השמאל הישראלי):

מכל השקרים הפלשתינים אין לך שקר גדול ומוחץ יותר מזה התובע הקמת מדינה פלשתינית נפרדת בגדה המערבית. מאז ימיו של ד"ר גבלס לא היה עוד מקרה דומה שבו חזרה מתמדת על שקר הניבה פירות כה מרובים. לא נותר אלא לתהות כיצד ומתי אירעה המטמורפוזה המופלאה הזו, שהפכה שקר מוחץ בנוסח נאצי לאמת זוהרת, נר לרגלי השמאל. יכול להיות שהשמאל עצמו נפל קורבן לאותו שקר שמפניו הזהיר דובר כה רהוט ומלומד.²³

ובמקום אחר אומר רובינשטיין:

אין לדעתי לקבל את הטיעון העקרוני על-פיו רשאים ערביי ארץ ישראל להחליט על דעת עצמם כיצד יארגנו את חייהם המדיניים. השאלה היא שאלה בינלאומית ולישראל — כצד העלול להיפגע יותר מכל צד אחר בעניין זה — זכות וחובה להביע את דעתה ולעשות למען קבלת דעתה.²⁴

אם כן, גם אנשי שמאל ראו דווקא בתביעה להקמת מדינה פלשתינית טכסיס בנוסח נאצי, ולא ראו שום פסול בניסיון למנוע מערביי ישראל לקבוע את גורלם המדיני מערבית לירדן. על עילם חלה החובה להצביע על שינוי תנאים המחייב תמורות דרמטיות כל כך, הן שינוי בתנאים הגיאוגרפיים במזה"ת והן בעקרונות המשפט החוקתי, שחל באזור מאז 1976. בזמנו הזהיר שמעון פרס:

...הקמת מדינה כזו [מדינה פלשתינית] פירושה נהירת כוח פלשתיני לוחם (יותר מ-25,000 לוחמים על נשקם) אל תוך יהודה ושומרון. כוח זה, בצירוף צעירי המקום, יכפיל את עצמו בתוך זמן קצר — נשק וציוד לא יחסרו לו! בתוך זמן לא רב תקום ביהודה ושומרון וברצועת עזה תשתית למלחמה; יהיו לישראל בעיות של ביטחון שוטף והן עלולות לדרדר את ישראל למלחמה או לערער את המורל של אזרחיה; ובזמן מלחמה — יהיו גבולות המדינה הפלשתינית קו זינוק מצוין לכוחות ניידים, כדי לפרוץ מיד לעבר התשתית החיונית לקיום ישראל, לפגוע מיד בחופש הפעולה של חיל האוויר הישראלי מעל שמי ישראל, ולהקיז את דם האוכלוסין על-ידי 'מסות של ארטילריה' בסמיכות מקום לקו הגבול.²⁵

כיצד להסביר את המהפך הדרמטי בעמדות השמאל? ייתכן כי התשובה לכך טמונה במילוחיו של נתן אלתרמן, בשירו על לבטיו של השטן:

אז אמר השטן: הנצור הזה
איך אוכל לו.
אתו האומץ וכשרון המעשה?

וכלי מלחמה ותושיה עצה לו.
 ואמר: לא אטל כחו
 ולא יסן אשים ומתג
 ולא מִרְךְ אביא בתוכו
 ולא ידיו ארפה כמִקְדָם,
 רק זאת אעשה: אכהה מוחו
 ושכח שאתו הצֶדֶק.

אולי מה שקרה הוא שהשמאל פשוט נפל קורבן לאותו שקר חוזר ונשנה שמפניו הזהיר אמנון רובינשטיין לעיל. אולי פשוט מוחו אכן פָּהָה.
 כל תורה של לאומיות, בניגוד ללאומנות, היא תורה ייחודית לקבוצת אנשים מסוימת, ועצם ההשתייכות לקבוצה כזו מצביע על ייחוס יתרונות מסויימים לקבוצה. כך כל אומה גאה בתולדותיה והישגיה. כל מי שטוען לאי קיום ההבדלה בייחודיות, טוען למעשה לזהות (היעדר שוני) בין האומה הדנית והאומה האיראנית, בין המצרים לבין ההולנדים. נכון הוא שבעידן המודרני חל עירוב וטשטוש באופי המובהק של כל עם, אבל כל מי שמתכחש להבדל עקרוני ועמוק הקיים בין השורר בקופנהגן לבין השורר בטהרן, אינו אדם מתקדם, פתוח ומודרני, כי אם אטום או עיוור.
 לו היינו מקבלים את גישתו של עילם, אין ספק שהייתה שוררת בארץ מציאות דומה לזו השוררת ביתר ארצות האזור, עם אותה רמה של חירות אישית, חופש ביטוי, שוויון לנשים ורווחה כלכלית.
 כותב ראמי חורי, עורך לשעבר של *הג'ורדן טיימס*, במאמרו "ברחבי העולם הערבי":

רמת חייהם של מרבית התושבים ירדה כתוצאה מחוסר האיזון בעשור וחצי האחרונים בין גידול האוכלוסייה לבין משאבים כלכליים/טבעיים. הנתונים העדכניים ביותר הזמינים כיום, 'הדו"ח הכלכלי הערבי המאוחד — 1997', מראים שבין השנים 1980-1996 גדלה אוכלוסיית הערבים מ-165 מיליון ל-257 מיליון, כלומר ב-56 אחוז, בעוד שהתוצר המקומי (התמ"ג) הערבי הכולל במחירים שוטפים גדל ב-32 אחוז — מ-437 מיליארד דולר ל-576 מיליארד דולר. על כן התמ"ג לנפש ירד ב-14 אחוז בעולם הערבי במשך 17 שנים — וזאת בתקופה שמרבית העולם נטה לראות את הערבים כעשירים. מגמה מצרפית זו נוטה להסתיר מציאות קשה אף יותר ברמת המדינה הבודדת, היות שהכנסותיהן הגבוהות ואוכלוסיותיהן הקטנות של המדינות מפיקות הנפט מעוותות את המספרים. ירדן, למשל, מאפיינת את המדינות בעלות הכנסה נמוכה שכה נפוצות באזור. התמ"ג לנפש בירדן בתקופה 1985-1995 עלה ב-103 אחוז במחירים דינריים שוטפים, אולם צנח ב-16

אחוז במחירים דינריים קבועים וב-59 אחוז במחירים דולריים קבועים:
מ-2,144\$ ל-908\$.²⁶

מדבריו של עילם הולך ומזדקר מנגנון השמדה עצמית הטמון בלב השמאל הישראלי, שיביא לא רק לחיסולו אלא גם לחיסול כל הערכים שבשמם הוא מדבר, כביכול. אני ממש מתקנא בעילם על העמדות שהוא מביע, שנראות חסינות לחלוטין בפני מציאות עובדתית. לא ניתן להסביר את המתרחש היום בישראל ובעולם הערבי על בסיס היעדר שנאה כלפי היהודים. הרי המתרחש היום בא בעקבות שנות השמאל בשלטון (מ-1992). למעט שלוש שנות בנימין נתניהו, שלט השמאל בישראל בעשור האחרון. מה אנו רואים במסגרת שינוי החברה בו מאמין השמאל ואותו הוא אמור לחולל, הן כלפי פנים והן כלפי חוץ? פרץ האלימות של היום בא אחרי ההצעה הנדיבה ביותר שנעשתה אי פעם על-ידי ממשלה שמאלנית כלפי הערבים, שעונה כמעט על כל הקריטריונים שאותם דורש עילם ליישוב הסכסוך עם הפלשתינים: עקירת מרבית ההתיישבות היהודית שהוקמה אחרי 1967, חלוקת ירושלים ונסיגה לאותם קווים שאותם, מן הסתם, מחייב עילם. אך על אף נדיבות זו, הערבים ממשיכים באלימות שלהם, בצל תביעותיהם הפסקניות לשלול סמליות יהודית מובהקת – הרהיבת – ודרישה בלתי-מתפשרת למחוק את אופייה היהודי של ישראל באמצעות זכות השיבה. כיצד ניתן להסביר את העובדה שהערבים מוכנים לוותר על השלום ועל סיום הסכסוך בגלל הרהיבת וזכות השיבה? אלא אם כן עמדתם נובעת מאי-נכונות להשלים עם ישות יהודית ריבונית עצמאית באזור, ומשנאה יוקדת לכל אפשרות של הגדרה עצמית של היהודים. האם אי-השלמה ערבית, אותם גילויי שנאה, אינם סימנים המעידים על אנטישמיות? עילם מפאר את יכולת השמאל לחולל שינויים בחברה לעומת המאובנות כביכול, של הימין. ואכן את השינויים הגדולים בחברה שהביא השמאל מאז 1992 רואים היטב בגידול הקיטוב, באי-השוויון, ובכיתתיות של החברה הישראלית, שקיבלו תאוצה במשך שלטונו, במיוחד בימיו של יצחק רבין, שסגד לפלוטוקרטים. עילם טוען שקיימת קריסה אינטלקטואלית של הימין. בעמדותיו אני מוצא פחדנות, עיוורון וחולשה אינטלקטואלית. בכל מסע ההשמצה של עילם נגד סוגיות מרכז אריאל, אין דוגמה, ולו אחת, של ניסיון להתמודד עניינית עם מהות הטענות ועם הסכנות המועלות על-ידי המרכז. עילם מאמץ טכניקה ילדותית: במקום להתמודד עם טיעונים, הוא מכחיש את קיומם, ובכך הוא מסמל בצורה המובהקת ביותר את האינטלקטואל השמאלי בישראל היום.

האידיאה של המדינה היהודית במשמעותה האורתודוקסית, ולא השלום, היא שכופה עלינו חלוקה וצמצום מידות

יגאל עילם משיב למרטין שרמן

אני סבור שמרטין שרמן לא התמודד עם הטענות העיקריות שהעליתי. אבל לעומת אלה נשארו באמתחתו שתי טענות — האחת ברמה העובדתית או הפרגמטית והשנייה ברמה המושגית או הערכית — הדורשות התייחסות נוספת. הטענה העניינית של שרמן וחבריו במרכז אריאל נשארה זו: בכל תרחיש שלום עם הערבים ועם הפלשתינים נוטלת ישראל על עצמה סיכונים גדולים מדי מבחינה ביטחונית ומבחינה אקולוגית ומוותרת על שטחים ועל משאבים חיוניים (שהם מצומצמים עד להכאיב גם במלוא שטחה של ארץ-ישראל המערבית) הדרושים בלי ספק לרווחתה ולהתפתחותה של מדינת ישראל בהווה ובעתיד.

מדינה יהודית וחלוקת הארץ

והנה, כאן אולי נוגעים אנו בלב העניין. שרמן וחבריו עושים מלאכתם קלה מדי אם הם סבורים כי יש להם דין ודברים עם אנשים המקלים ראש במשמעות הוויתוריים הנדרשים בכל תכנית חלוקה של ארץ-ישראל המערבית הקטנה. אני מוכן להשמיע דברים קשים עוד יותר בסוגיה זו; לגבי דידי, גם 3 מיליארד מ"ק מים אינם מספיקים לצרכיה של אוכלוסייה מפותחת שתמנה 10 מיליון תושבים בזמן הקרוב; לגבי דידי, גם 100 ק"מ אינם מרחב אסטרטגי מספיק, שלא לדבר על מרחב תנועה סתם. אני זוכר היטב את העלבון שחשתי כאשר בטיסה ראשונה שלי במטוס "ארקיע", שעשה דרכו מאילת לתל-אביב, נשמע קולו של הקברניט בעודנו חגים מעל יריחו ופונים מערבה: "היכון לנחיתה בתל-אביב"! הנה אני טס מעל גבולה המזרחי של ארץ-ישראל השלמה וכבר מודיעים לי על נחיתה קרובה בגבולה המערבי של הארץ, זו הקרויה Greater Israel; ולגבי דידי, בעיות אקולוגיות קשות כבר זועקות לפתרון בהיקף המלא של ארץ-ישראל המערבית.

הנה, את כל אלה אני מוכן לומר בפה מלא; אבל איני מוכן לשתף פעולה עם השקר הגדול, כאילו השלום הוא שכופה עלינו צמצום נוסף של מידות ומשאבים טבעיים. לא השלום כי אם האידיאה של המדינה היהודית במשמעותה האורתודוקסית (כלומר, במשמעותה הלאומנית, הפולקיסטית, האתנוצנטריסטית) היא שכופה עלינו חלוקה וצמצום מידות. עוד ב-1937, נוכח תכנית החלוקה של ועדת פיל, השמיע

שלמה לביא, ממנהיגי תנועת העבודה, את האמת המרה: "את החלוקה האמיתית עשינו אנחנו עוד לפני בוא האנגלים לארץ". והוא הצביע על כך שההתיישבות הציונית העדיפה שלא להתיישב בשטח ההררי המאוכלס ערבים. שלושים שנה קודם לכן, בקיץ 1907, בתזכיר שהכין לוועד-הפועל הציוני, קבע ארתור רופין כי השאיפה הציונית היא להגיע בהקדם האפשרי לאוטונומיה יהודית בארץ-ישראל, ולצורך זה יש "להגביל לפי שעה את המטרה הציונית מבחינת השטח". דוד בן-גוריון, למן הרגע הראשון להימצאותו בארץ-ישראל, טיפח את ההשקפה כי יש לראות בכל מושבה עברית אי של אוטונומיה יהודית, "מדינת יהודים" קטנה (כפי שכתב לאביו באוקטובר 1906).

מרכז הכובד במפעל הציוני היה ביצירת ישוב יהודי אוטונומי, נפרד בשטחו, בארגונו, בכלכלתו, וכמובן בזהותו ובתרבותו, מן הישוב הערבי. מגמה זו, ששלטה במפעל הציוני, היא שחרצה מראש את דין הארץ לחלוקה. מדינה יהודית משמעה היה מראש מדינה שתשתרע רק על חלקה של ארץ-ישראל. איני בא עכשיו לטעון נגד השאיפה הציונית להגשים "בית לאומי יהודי" או מדינה יהודית בארץ-ישראל. אני טוען רק כי שאיפה זו, מאז ומתמיד — גם בימי בית ראשון ושני — היה לה מחיר טריטוריאלי כבד. היא מעולם לא עלתה ולא יכלה לעלות בקנה אחד עם השאיפה ל"ארץ-ישראל השלמה". עקרון הלאומיות (עקרון ההגדרה העצמית הלאומית) גורר אחריו בכל מקום על פני כדור הארץ את חלוקת הארץ בין העמים התובעים לעצמם הגדרה עצמית ומבקשים מדינה לעצמם. אך בכל ארץ, בין אם מחלקים אותה על-פי הפרמטר הלאומי ובין אם לאו — זכאים כל התושבים, ללא הבדל דת מין וגזע, לאזרחות מלאה במדינת אותה ארץ. עקרון זה הוא אבן התשתית של כל מדינה בימינו. ועל העקרון הזה התחייבה גם מדינת ישראל במגילת העצמאות, אף שהגדירה עצמה כמדינת העם היהודי.

כל מדינה היא מדינת כל אזרחיה

שרמן מתעלם כמובן מן העקרון האזרחי הכלול במגילת העצמאות, ומדבריו אפשר להבין כי המגילה מחוייבת אך ורק לעקרון המדינה היהודית. אני רוצה לומר לשרמן ולחבריו: אלמלא התחייבה ישראל, בנשימה אחת, גם לעיקרון האזרחי, לא היתה מחזיקה מעמד אפילו שעה היסטורית אחת: היא לא היתה מתקבלת כחברה בארגון האומות המאוחדות; היא לא היתה זוכה לתמיכת ארה"ב והמערב; היא לא היתה זוכה אפילו בתמיכת בריה"מ, שהיתה כה חיונית בזמן הקמת המדינה ומלחמת העצמאות. היא היתה סובלת מאותו נידוי וחרם גלובלי שממנו סבלה דרום-אפריקה כל זמן שהחזיקה במשטר ה'אפרטהייד', ואין לי כל ספק, שבמצב כזה של בידוד ישראל לא היתה מחזיקה מעמד כה ממושך כמו שהחזיקה דרום-אפריקה... אכן, הגיעה השעה למוטט את השקר הגדול כאילו ישראל היא רק "מדינה

יהודית" ואיננה "מדינה אזרחית". כל מי שאומר זאת, כאילו אומר בנשימה אחת כי ישראל היא מדינת 'אפרטהייד'. אמנם למרבה הצער, האמת היא שבפועל ישראל נוהגת במיעוט הערבי כאילו היתה מדינת 'אפרטהייד'; אך לפחות במוצהר, קבל עולם, ישראל נשבעת בשם עקרונות המדינה האזרחית, ובמשך הזמן, בטווח הנראה כבר לעין, עקרונות אלה גם יתגשמו במלואם הלכה למעשה. שום מדינה תאבת קיום אינה יכולה להרשות לעצמה התכחשות לעקרונות אלה.

ואמנם בציבור הישראלי שוררים מבוכה ובלבול בסוגיית היחס בין המדינה לבין תושביה-אזרחיה. בוויכוח הציבורי מרבים להנגיד את המושג "מדינה יהודית" או "מדינת העם היהודי" עם המושג "מדינת כל אזרחיה", כאילו יש למדינת ישראל איזו אופציה שונה מזו של מדינת כל אזרחיה... והלוא האמת הפשוטה היא שאם ישראל היא מדינה, הרי היא מניה-וביה מדינת כל אזרחיה! והלוא דווקא מסיבה זו נמנעה ישראל מלספח את השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. בסוגיה זו לא היה כל הבדל בין התנהגות ממשלות המערך לבין התנהגות ממשלות הליכוד. הכל מבינים שסיפוח השטחים פירושו סיפוח התושבים והפיכתם לאזרחי המדינה המספחת. גבולות מדינה הן גבולות האזרחות, ולהיפך, גבולות האזרחות הן גבולות המדינה. זו כל משמעות המדינה. זו מהותה. אין מדינה מסוג אחר.

כדי להבהיר את עמדתי, הבה אציג את הדברים כך: אילו בי היה הדבר תלוי, הייתי מספח את כל השטחים (להוציא את רמת-הגולן) ומאזרח את כל תושביהם אם כתושבי מדינה אחת ואם כתושבי פדרציה ישראלית-פלשתינית, כשהקו הירוק מסמן את התחום הישראלי מזה ואת התחום הפלשתיני מזה. אני סבור שבמסגרת זאת היו שרמן וחבריו מוצאים מענה מוצלח יותר לכל השאלות הטריטוריאליות, האסטרטגיות, האקולוגיות וההידרולוגיות המציקות להם מאשר בפתרון-לא-פתרון המוצע על ידם, שאינו אלא זה: דחיקת הפלשתינים משטחה של ארץ-ישראל והמשך המלחמה עם העולם הערבי (שאליה יצטרף בוודאי העולם כולו, אם חלילה נסתבך בפשע מחריד נגד האנושות בדמות טיהור הארץ מתושביה הערבים).

דמוקרטיה ללבנים

הסכנה הגדולה ביותר הנשקפת לישראל היא לא מן הערבים ולא מצמצום המשאבים הטבעיים, כי אם מתפישת העולם המוצגת על-ידי שרמן וחבריו. "כל אורגניזם ביקום חי על חשבון אורגניזם אחר", חוזר שרמן על "טרואיזם" ישן-נושן שכבר שימש את היטלר ואת מוסוליני, מה גם רשעי אומות עולם פחותים מהם. שרמן מתיימר להכיר את לקחי ההיסטוריה; אך חוששני שהוא לא למד הרבה. האם צריך לחזור ולהזכיר לשרמן מה היו תוצאותיהם המרות של הניסיונות ליישם תפישות אורגניציסטיות או "דרוויניסטיות" על יחסי אנוש ויחסי עמים?

על הבסיס הזה לא מובנת לי כלל דבקתו של שרמן בדמוקרטיה. הרעיון

הדמוקרטי פשוט איננו עולה בקנה אחד עם תפישת העולם הדרוויניסטית שבה מחזיק שרמן. ואמנם ככל שמרבה שרמן לדבר על הדמוקרטיה, כן מתברר כי תפישת הדמוקרטיה שלו עומדת על כרעי תרנגולת. "אין פה ויכוח על ערכים דמוקרטיים", מכריז שרמן, "המאבק הישראלי-הפלשתיני לא קשור לדמוקרטיה ולחירויות הפרט אלא למאויים קבוצתיים". אני מניח שעל טענה מסוג זה ביססו הלבנים בדרום-אפריקה את הדמוקרטיה האפרטהיידיסטית הלבנה שלהם. הנה יצא עוד מרצע מן השק: הדמוקרטיה על-פי שרמן איננה יוצאת מעקרון חירות הפרט כי אם מעקרון חירות הקבוצה. זו אולי "דמוקרטיה" על-פי תפישת העת העתיקה, על-פי תפישה שבטית או לאומנית, על-פי תפישה קומוניסטית, על-פי תפישה מזרחית, על-פי תפישה מוסלמית, על-פי תפישות קולקטיביסטיות וטוטליטריות אחרות, אך זו אינה דמוקרטיה על-פי התפישה המערבית.

עד כמה מעוותת היא תפישת הדמוקרטיה אצל שרמן ניתן ללמוד מן ההסבר שהוא נותן לאבחנה, הנכונה כשלעצמה, כי "דמוקרטיה אינן מיישבות סכסוכים באלימות". כל זה, אומר שרמן, "לא בגלל מעלותיהם המוסריות של מנהיגיהם אלא בגלל חישובי עלות-תועלת" (של המנהיגים החוששים מדעת-הקהל של ארצם). מעולם לא שמעתי הסבר עקום יותר מזה. אכן, מעלותיהם המוסריות של המנהיגים אינן מעלות ואינן מורידות בעניין זה. אבל אם מדובר בחישובי עלות-תועלת — מדוע צריך להיות הבדל בין דמוקרטיה לבין מדינות לא-דמוקרטיות? גם שם מנהלים השליטים חישובי עלות-תועלת. ואם מדובר בהשפעת דעת-הקהל בדמוקרטיה — מה מונע מדעת-הקהל בדמוקרטיה להיות מיליטנטית ולתבוע מן המנהיגות לזום מלחמה? על כך יכולה להיות רק תשובה אחת: הפילוסופיה המדינית המונחת ביסודן של חברות דמוקרטיות היא שמבטיחה, יותר מכל גורם אחר, שחברות אלו לא ייגררו בנפש חפצה למלחמה יזומה כדי להשיג יעדים מדיניים. עקרונות הדמוקרטיה שוללים מלכתחילה שימוש בכוח לפתרון מחלוקות.

דמוקרטיה ותוקפנות

יחד עם זאת, הדמוקרטיה המובהקת, מאז ימי אתונה ועד ימינו אלה, לא גילו נטיות צמחוניות במדיניות החוץ והביטחון שלהן, ובדרך כלל אף ידעו לנצל היטב את היתרון הכוחני שהעניק להן משטרן הדמוקרטי מול חברות ומדינות לא-דמוקרטיות, נחותות מהן. שרמן מציב תמונת יחסים בינלאומיים שטחית ופשטנית עד גיחוך כאשר הוא מייחס למשטרים דיקטטוריים כוונות תוקפנות והתפשטות לכל עבר, בעוד שהמדינות הדמוקרטיות מגלות חולשה בעמידה מול הרודנים התוקפניים. ההיסטוריה מלמדת כי גם הרודנים התוקפניים הגרועים ביותר ידעו לברור היטב את יעדיהם והשתדלו להימנע מעימות חזיתי עם הדמוקרטיה החזקות. הלוא היטלר ביקש להגיע

להבנה עם המערב על חשבון הסלבים, והיתה זו דווקא בריטניה הפייסנית של צ'מברלין שהתעשתה והכריזה מלחמה על היטלר, כאשר פלש זה לפולין. אילו היה לבריטניה הסכם הגנה עם צ'כוסלובקיה, בדומה לזה שחתמה עם פולין במרס 1939 כדי להרתיע את היטלר מהתקפה עליה, אין ספק כלל כי בריטניה, שכל מדיניותה הגלובלית היתה מבוססת על כיבוד הסכמים בינלאומיים, היתה נכנסת למלחמה נגד גרמניה כבר ב-1938 והסכם מינכן על תוצאותיו לא היה בא לעולם. שרמן לא דק פורתא כאשר הוא כותב כי "צ'כוסלובקיה קיבלה [בהסכם מינכן] ערבויות מצרפת ואנגליה לבוא להגנתה. כשגרמניה תקפה אותה טענו בנות־בריתה ש'הנסיבות השתנו' ואשר על כן אין הן באים להגנתה". למען הדיוק: גרמניה לא תקפה את צ'כוסלובקיה. סלובקיה יזמה היפרדות מצ'כיה ונעזרה בהיטלר. זה הזמין את נשיא צ'כוסלובקיה, ו"שכנע" אותו להפקיד את צ'כיה בידי גרמניה ותחת חסותה ("פרוטקטוראט").

גם יחסי ארה"ב ובריה"מ בעידן המלחמה הקרה יש בהם כדי להאיר את הסוגיה שלפנינו. שרמן מציג את בריה"מ כמי שניהלה מדיניות תוקפנית עד שקרסה מבחינה כלכלית. גם זו הצגה שטחית ושקרית של מדיניות בריה"מ, שהיתה מאופקת ומרוסנת בהשוואה למדיניותה התקיפה, אם לא האגרסיבית, של ארה"ב. עובדה היא שבריה"מ לא היתה מעורבת ישירות – ואני טוען שגם לא בצורה עקיפה – בשום מלחמה (להוציא מלחמת אפגניסטן, שבה נקראה רוסיה על־ידי הממשלה האפגנית הקומוניסטית לסייע לה במלחמתה נגד המוג'אהדין שנתמכו על־ידי הפקיסטנים והאמריקנים), לעומת ארה"ב שלא היססה להתערב ולהפעיל את כוחה בקוריאה ובוייטנאם, כדי לחסום את התפשטות הקומוניזם (להבדיל מהתפשטות בריה"מ במזרח הרחוק).

התרחיש הגרוע ביותר

תמונת האיום הנשקף מן המשטרים הדיקטטוריים השוררים במדינות ערב היא אפוא פשטנית וכוזבת. היא לא באה לשרת אלא מטרה אחת: לשכנע את הציבור הישראלי שאין טעם לעשות שלום עם המרחב הערבי קודם שזה ישנה את אורחו ואת רבעו ואת משטרו, מתוך הנחה שמשטר זה לא ישתנה לעולם. את שרמן ותכריז מנחה רק שאיפה אחת: כיצד עוצרים בעד תהליך השלום בין ישראל לבין המרחב הערבי. השלום, על כל אפשרויותיו החדשות, מפחיד אותם אולי יותר מכל. "התרחיש הוורוד" הוא־הוא התרחיש הגרוע ביותר בעיניהם. הרי במסגרת של שלום צריך יהיה לממש גם את זכויותיהם של הפלשתינים. בכך יקיץ הקץ על חלום דחיקת רגליהם של הפלשתינים מארץ־ישראל המערבית. שרמן אינו מסתיר כלל את דעתו כי זו צריכה להיות מטרת המדיניות הישראלית, בהמשך למדיניות הציונית – "לשחוק את הנוכחות היחסית של הערבים בהשוואה ליהודים". לצורך זה יש כמובן לשלול

אזרחות מן הערבים בתחום שליטתה של ישראל ויש להמשיך בשיטת "עוד דונם עוד עז", וערבי שלא יכיר במדינת ישראל כמדינה יהודית "והעם היהודי כמקור הסמכות", יועבר "הוא והתלויים בו לפרנסתם" מחוץ לתחום שליטתה של ישראל, "כפי שהיתה עושה כל דמוקרטיה בכל אזרח זר שהיה חותר תחת ריבונותה".

שרמן מתמרמר על שאני מייחס לו ולחבריו תפישה "פולקיסטית". הוא רואה בזה רמז "נבזי" לתפישה שאפיינה את הנאצים בגרמניה בשעתו. ואם שרמן הוא כה אינטליגנטי ומבין רמז, מדוע אינטליגנציה זו אינה עומדת לו כדי להבין שמי שדורש לראות בעם היהודי את מקור הסמכות של מדינת ישראל הוא פולקיסט לעילא ועילא. יתר על כן, מי שגורס שיש לשחוק את נוכחות העם האחר בארץ-ישראל ויש לשלול מהם זכויות אזרח מלכתחילה – גורס מדיניות נאצית. זו, פחות או יותר, היתה המדיניות שעליה הצהירו הנאצים ואותה ביצעו ביהודים, לאחר שעלו לשלטון בגרמניה, בשנים 1933-1938.

יתר על כן, שרמן מודה אפילו שהוא וחבריו מצפים ומפללים לשעת כושר שתזדמן כדי להיפטר מן הערבים בתחומי ארץ-ישראל. אבל, הוא אומר, "ההמתנה לשעת כושר איננה כדי לבצע פשע נורא נגד האנושות אלא למנוע פשע נורא נגד האנושות שהערבים זוממים לממש בשאיפתם להחריב את המדינה היהודית". והוא ממשיך: "קשה להניח שהערבים יעמדו בפיתוי הזה, ואין ספק שיהיה על ישראל לנצל את ההיענות הערבית לפיתוי להשמיד את ישראל, כדי ליצור שוב תנאי קיום יציבים עבור העם היהודי במדינה ריבונית משל עצמו". ואני אומר לשרמן: זהו בדיוק דפוס הטיעון שהשמיעו הנאצים כהצדקה למסע ההשמד שלהם נגד הבולשביקים ונגד היהודים. שרמן אפילו איננו מבין כי מי שמבצע פשע נורא "כדי למנוע פשע נורא" – לא מנע כלום. הפשע בוצע. ואילו הוא רק הצליח לגלגל את הפשע ואת האשמה לפתחו הוא...

תמיד חשדתי שהרשע איננו מופע טבעי; הוא איננו קיים בצורה מקורית ומזוקקת. הוא אינו אלא בן-לוויה של אי-הידיעה, אי-ההבנה, הפחד, הפרימיטיביות. שרמן איננו מצויד בידיעה מספקת, לא של ההיסטוריה הציונית ולא של ההיסטוריה של מדינת ישראל ואף לא של ההיסטוריה הכללית; אבל הוא סבור משום מה שהוא מצויד בלקחים ה"נכונים" שמלמדת ההיסטוריה. הוא מתווכח אתי על המדיניות הציונית בשאלת ירושלים, בעוד שאין לו שמץ של מושג על המדיניות הזאת. הוא מפריח מספרים ועלויות הכרוכים בפניו הגולן או שטחי הגדה המערבית, שבעיני הם נראים אפילו צנועים ממש בהתחשב בדרישות הביטחוניות הנוספות שאפשר להצמיד אליהם. למה רק 60 מיליארד? למה לא 200 מיליארד? אינני סבור שאפשר להרגיע מישהו לגבי ביטחון ישראל בסכום שהוא פחות מזה. אבל המציאות היא שלאורך כל שנות ישראל אנחנו נאלצים להסתפק בפחות מזה וגם להסתדר עם זה. ולא האחיזה בגולן ולא האחיזה בשטחים יש בהן כדי לחסוך משהו מן העלויות הנדרשות להרגעתנו הביטחונית, אולי להפך. אבל לעומת זאת, פניו הגולן ופניו השטחים וקליטת

המפונים בשטחה של ישראל כרוך בהוצאות קטנות יותר. הרבה הרבה יותר קטנות מהעלויות שעליהן מדבר שרמן. אפילו קטנות יותר מעלויות אחזקתם היום בשטחים.

בינלאומיות נשכנית

שרמן גם יודע ללמד אותנו פרק ביחסים בינלאומיים, בעיקר בסוגיית חוק בינלאומי והסכמים בינלאומיים. "חוק בינלאומי איננו מחייב", מבקש שרמן להשכיל אותנו ואולי להרגיע אותנו, ואת זה הוא אומר בעידן שבו מגמת הגלובליזציה גוברת והחוק הבינלאומי מקבל שיניים מחודדות יותר ויותר, וכבר מקימים בתי-דין פליליים בינלאומיים ונעשה ממש מסוכן להסתבך אישית ב"פשעים נגד האנושות". ואם כל זה הוא חסר משמעות, מדוע ישראל כה חוששת לצרף חתימתה לאמנות בינלאומיות כמו האמנה למניעת הפצת הנשק הגרעיני או אמנת בית-הדין הפלילי הבינלאומי לפשעי מלחמה (שאפילו ארה"ב חוששת מפניו)? הלוא על-פי משנתו של שרמן "הסכמים בינלאומיים" אינם שווים את הנייר שעליהם הם כתובים. מדינות ריבוניות אמורות להפר אותם לנוחותן.

שרמן מרבה לצטט את שמעון פרס ואת הנרי קיסינג'ר כדי לחזק את השקפתו, הן על הסכמים בינלאומיים, הן על הערכים והן על צרכי הביטחון של ישראל. במקום שרמן, לא הייתי סומך על שני האישים האלה. לא רק משום שהם אינם מוחזקים בעיני כסמל התבונה והאמינות, אלא גם משום שהם עצמם פעלו בסופו של דבר בניגוד גמור להמלצותיהם ואבחנותיהם המוקדמות. הם הרי הפכו במשך הזמן לאדריכלי שלום וחתמו על הסכמים הכרוכים בויתורים ובפשרות מכאיבות למדי עם האויב המושבע.

כאשר שרמן מנסה להבין את קיסינג'ר ואומר כי "עצם הגדרת המושג 'ריבונות' מקפלת בתוכה את הזכות (או לפחות את האפשרות) לשנות את דעתך, קרי להפר הבטחות קודמות" — הרי הוא מפגין איזה קוצר השגה מדאיג. איך אפשר לטעון כי הזכות לשנות את דעתך זהה או שקולה לזכות להפר הבטחות קודמות? תהום מפרידה בין הזכות לשנות את דעתך לבין "הזכות" להפר הבטחה. הרי זה כמו לטעון שהזכות לשנות מקום (חופש התנועה) זהה ל"זכות" לתפוס מקומו של אחר. הזכות הראשונה היא כולה ברשות עצמך ונסבה על עניין שבינך לבינך. ה"זכות" השנייה אינה כולה ברשות עצמך ואינה זכות כלל, כיוון שמעורב בה אדם אחר, בעל זכויות כמוך. חוששני ששרמן אינו מבין כלל את עניין הזכות או שהוא נוטה לפרש אותה לנוחותו, מתוקף ריבונותו האינטלקטואלית, או שאינו מסוגל לאבחנות "דקות"...

גרמנים מסכנים

נטייה זו אצל שרמן ניכרת לכל אורך הדיון. האנלוגיות המופרכות שהוא מרשה לעצמו הן מן הסוג המוכר והשכיח אצל חוגי הימין, ואינן עשויות לתמוך במוניטין

האינטלקטואלי שאותו תובעים לעצמם שרמן וחבריו. הנה דוגמא בולטת: שרמן חוזר ועושה אנלוגיה בין מצב ישראל לבין מצבה של צ'כוסלובקיה לאחר מינכן. הנה, ממש כשם שצ'כוסלובקיה נדרשה לוותר על הסודטים נוכח תוקפנותה של גרמניה, כך דורשים מישאל לוותר על שטח הגדה המערבית בעטים של הפלשתינים. יתר על כן, לאחר תבוסתה של גרמניה לא היססו המנצחים לגרש את התושבים הגרמנים בסודטים ולהעביר אותם אל תחומה של גרמניה. "אם עילם היה עקבי", טוען שרמן, "היה עליו לצדד בטרנספר של הצד המנוצח אחרי ששת הימים לארצות ערב".

משום מה אין שרמן רואה שהשטחים שכבשה ישראל במלחמת ששת הימים לא היו חלק של מדינת ישראל, בעוד שהסודטים היו חלק של צ'כוסלובקיה שסופח על-ידי גרמניה. אילו היתה הגדה המערבית שייכת לישראל קודם למלחמת ששת הימים, ואילו היו תושבי הגדה הפלשתינים נחשבים אזרחים מלאים של ישראל הגדולה, בדומה לתושבים הגרמנים בסודטים, שהיו אזרחיה של צ'כוסלובקיה, ואילו אף על-פי כן היו האזרחים הפלשתינים של ישראל חותרים תחתיה ונותנים יד לאויביה מחוץ — או אז ניתן היה לעשות את האנלוגיה שדורש שרמן. אבל מצב הדברים הרי היה שונה לגמרי. כמעט הפוך. והיחידים העלולים להיפגע קשות מכל ניסיון להשוות בין הסודטים לבין הגדה המערבית הם המתנחלים שהושלתו בשטחים הכבושים, בניגוד לעקרונות הבינלאומיים החלים על התנהגות כובש בשטח כבוש. עובדה היא שהמעצמות המנצחות לא ביצעו טרנספר של אוכלוסיית גרמניה הכבושה, וגם לא שתלו שם מתנחלים זרים. קשה עם זאת שלא להשתומם על נכונותו של שרמן לטשטש כל הבדל בין מה שעוללו הגרמנים לבין מה שעוללו עמים אחרים, והערכים בכלל זה, לזולתם; הוא מדבר בנימה ביקורתית אירונית על מעצמות המערב ש"החריבו את גרמניה, שרפו את עריה, אסרו על הקמת צבא, הושיבו צבא זר בתוכה לעשרות שנים", ורק כפסע בינו לבין גלגול רחמים גדולים על הגרמנים המסכנים... וכל זה כדי להגיד שאנחנו לא נוהגים בקשיחות כזאת עם הפלשתינים. אבל גם היגד צדקני זה הוא שקרי מהחל ועד כלה. הלוואי היינו נוהגים בפלשתינים כמו שנהגו מעצמות המערב בגרמנים המובסים, שאת כלכלתם שיקמו ואת עצמאותם החזירו להם.

אנלוגיות מפוקפקות

משהו, אם כן, לקוי באורח המחשבה של שרמן, אם אלה הן האנלוגיות שלו ואלה הן המסקנות שהוא גוזר מהן. הנה דוגמה נוספת להגיגו המיוחד של שרמן: לאחר שהוא מכריז כי "באופן כללי ביחסים בינלאומיים ההסכמים בין אומות הם בלתי-אמינים", הוא מפרט: "לא רק הערבים לא מקיימים הסכמים, גם האמריקאים לא מקיימים הסכמים בינלאומיים. הרי לאחרונה הם לחצו על ישראל להפר הסכם בינלאומי — עסקת מטוס הפלקון עם סין, כי זה נגד את האינטרסים שלהם". הטיעון המשונה הזה

אין בו מתום. גם אם נתעלם מן הקביעה השקרית אודות הערבים ויחסם להסכמים חתומים, שקרית עוד יותר היא הטענה כי האמריקאים "לא מקיימים הסכמים בינלאומיים". אם את עסקת הפלקון ניתן לכנות "הסכם בינלאומי" הרי לא אמריקה היא שהפרה אותו, כי אם ישראל. וכיצד אפשר לומר על לחץ אמריקני לגיטימי כאילו הוא זהה עם הפרת הסכם, שאמריקה איננה חתומה עליו? יתר על כן, כשלעצמי אין לי כל ספק כי האמריקנים פעלו בהתאם להסכם קיים בינם לבין הישראלים ולפיו התחייבה ישראל שלא להעביר ידע וציוד שרכשה מאמריקה לגורם אחר, ללא הסכמתה של ארה"ב; וישראל, אם כן, בפרשת מטוס הפלקון, חטאה פעמיים בהפרת הסכמים — פעם עם האמריקנים ופעם עם הסינים... ואני חושד בשרמן שעובדה זו ידועה לו היטב, ואף על-פי כן, לא עמד ביצרו ועיקם כך את פני הדברים. ואולי לא היצר הוא שמכשיל את הימין שלנו, רק היגיון פגום.

מעולם לא הבנתי את ההיגיון הדוחף את הימין להעדיף את שיטת "עוד דונם, עוד עז" שאיפיינה את הטקטיקה הציונית תחת השלטון העותמאני ותחת משטר המנדט, על פני שיטות הפעולה הממלכתיות העומדות לרשותה של מדינת ישראל. אני יכול "להבין" את היצר הפועל מאחורי ההמלצה לנקוט בשיטת "עוד דונם, עוד עז", את הרצון לעקוף את המגבלות המוטלות על ממלכה החייבת באחריות כוללת על כל תושביה-אזרחיה והחייבת בכיבוד כללי המשחק הבינלאומיים; אבל אינני יכול להבין את המחשבה הגורסת כי מדינה ערוכה, רשאית ויכולה לנקוט בשיטות אנטי-ממלכתיות כדי להשיג יעדים שהם מנוגדים בתכלית לעקרונות שעליהם מבוססת המדינה באשר היא. אינני מבין את ההיגיון המתעלם מן התוצאות החמורות הנובעות למעשה חתירה זה תחת יסודות המבנה הממלכתי. ההטפה לחזור אל השיטות מימי הציונות כמוה כהטפה להיסוג מן ההווה הממלכתית. רק היגיון פגום יכול להמליץ על קן פעולה כזה, שממילא גם אינו יעיל ואין לו כל סיכוי מעשי של הצלחה.

קאזוס בְּאֵלִי

האמנם רק היגיון פגום? בסופו של דבר אפשר שכל זה מתמצה פשוט בחוסר-יושר אינטלקטואלי. כאשר שרמן אומר "אני מסכים לא מעט עם עילם האומר שלאחר הסכמי אוסלו לא נותר אלא לחכות לשעת כושר כדי לבצע במיקסום האלימות מה שאפשר היה לבצע במזעור האלימות לפני אוסלו", מה יכול הקורא להבין מדברי שרמן — אם לא זה שעילם ממליץ לחכות לשעת כושר כדי לבצע באלימות את דילול האוכלוסיה הערבית בארץ-ישראל? אני מזמין את הקורא לחזור אל שיחותיי הראשונות ולקרוא את הקטע שבו אני מזהיר מפני כוונת הימין לנצל שעת כושר כדי לגרש את הערבים ולבצע פשע מחריד כלפי האנושות. (כך כתבתי שם: "הימין פשוט מאמין שעוד תזדמן שעת כושר וניתן יהיה להיפטר מאוכלוסיה הערביים של ארץ-

ישראל. הימין מפלל לשעת כושר שבה ניתן יהיה לבצע פשע נורא נגד האנושות".
 ישפוט הקורא: האם קוצר הבנה כאן או שמא חוסר יושר אינטלקטואלי מנקר עין?
 דוגמה נוספת, חמורה פחות: שרמן כותב "עילם הרי מכיר בכך שהסורים יהוו
 [היוו?] איום על יישובי עמק הירדן בעבר". זה כנראה הסיכום של שרמן לדברים
 שאמרתי בשיחות:

כל תקריות הגבול הקשות בגבול הצפוני (הדברים בעצם נכונים גם בגבולות
 עם ירדן ומצרים), רובן ככולן, התחוללו כתוצאה מהפרות ישראליות של
 ההסכמים על האזורים המפורזים. הסורים, מצדם, הקפידו בצורה נוקשה על
 קיום כל תו ותג בהסכם שביתת-הנשק. התמונה שהוצגה על-ידי כלי
 התעמולה שלנו היתה כמובן הפוכה, והיא נסתייעה לא מעט בעובדה
 שבתקריות אלה נהנו הסורים מעליונות טופוגרפית ובאש הסורית נפגעו גם
 ישובים אזרחיים שלנו.

שרמן לא יכול להכחיש או להפריך את הטענה הקשה שהעליתי בדברי. במקום
 זאת בחר לעוות לחלוטין את משמעות דברי ולהציג אותם בצורה הפוכה ושקרית
 לגמרי, כדי לבנות טיעון משונה ומעוות לא פחות: עצם האיום הנשקף מן הסורים
 (איום המתבטא ככל הנראה בעצם העליונות הטופוגרפית של רמת-הגולן) מהווה
 "קאזוס בללי" (casus belli) ויש בו כדי להצדיק את ההתקפה על הסורים. ושרמן
 נסחף הלאה ומכריז כי "על-פי אמנת האו"ם אסור לאיים על מדינה אחרת באלימות".
 מעולם לא שמעתי כי מצב טופוגרפי מהווה כשלעצמו "קאזוס בללי". שרמן, או
 שאינו מבין את משמעות המונח הזה, המתייחס לפעולות ולמעשים של צד אחד כנגד
 צד שני והמצדיקים כניסה למלחמה של הצד השני (בדומה למשל לאופן שבו נכנסה
 ישראל למלחמת ששת הימים, לאחר שנאצר הכניס את צבאו לסיני ודרש את פינוי
 כוח האו"ם מן השטח), או שהוא מעוות כוונה את משמעות המונח ומתאמץ לבלבל
 את דעת הקורא, כפי שמוכיח המעבר הזריז שלו אל אמנת האו"ם האוסרת על
 איומים. אכן, זה חידוש גדול: אמנת או"ם אוסרת על הטופוגרפיה לאיים על מדינה
 באלימות... אין קץ להתפעלותי.

האזרחות כתנאי עליון

פגום לא פחות הוא הטיעון המנסה להשוות בין הלגיטימיות או אי-הלגיטימיות של
 ההתנחלויות בשטחים לבין זו של היישובים הישראליים שהוקמו בגבולות קווי
 שביתת-הנשק מ-1949 (הקו הירוק), אך מעבר לקווי תכנית החלוקה של האו"ם.
 שרמן אומר:

על-פי העקרונות שקובע עילם, על חלק גדול מהיישובים שמעבר לגבולות

החלוקה חל אותו דין שעילים רוצה להחיל על ההתנחלויות כולן; כי מרבית היישובים, כולל נהריה ובאר-שבע אינם בהסכמה ערבית.

העיקרון שהצגתי בדבריי הקודמים אינו קשור כלל ב"הסכמה ערבית". העיקרון שאני מדבר עליו הוא העיקרון הבינלאומי הידוע "הדורש לקיים את הסטטוס-קוו" – אנטה בשטחים כבושים ואוסר על שינויים כלשהם במצב החוקי והדמוגרפי בשטח, הפקעת אדמות, העברת אוכלוסין וכיו"ב, עד שלא הושג הסדר מדיני חדש על דעת שני הצדדים בסכסוך". אפשר אמנם לטעון, בדוחק רב, שעיקרון זה ניתן להחילו גם על המצב שנוצר כתוצאה ממלחמת העצמאות; אך אני סבור שביתר קלות ניתן להדוף טענה מעין זו, בהתחשב בנסיבות שבהן פרצה מלחמת העצמאות ובעובדה שמלחמה זו לא התנהלה בין שתי מדינות בארץ-ישראל, כי אם בשלב ראשון היתה זו מלחמה בין שתי קהילות (הישוב היהודי והישוב הערבי), ובשלב השני בין מדינה אחת לבין מדינות ערביות זרות, שפלטו לתחומה של ארץ-ישראל. הסכמי שביתת-הנשק בין ישראל לבין מדינות ערב לא הגבילו את ריבונותה של ישראל בקווי שביתת-הנשק (להוציא האזורים המפורזים בגבול עם מצרים, ירדן וסוריה). הווה אומר: הסכמי שביתת-הנשק אינם מבחינים בין שטח המדינה לפי תכנית החלוקה לבין שטחים שמעבר לגבולות החלוקה. וכל זה לא היה עומד לה לישראל אלמלא הקפידה להעניק אזרחות מלאה לכל התושבים הערבים שבתחום עליו החילה את ריבונותה. זה העיקרון העליון, שבלעדיו שום הסכם מדיני אינו שווה יותר מקליפת השום. גם היום, לגבי שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה, אני אומר כי ניתן היה להצדיק סיפוח השטחים האלה, גם בהעדר הסכמה ערבית, בתנאי אחד: מתן האזרחות השווה לכל תושבי השטחים האלה.

קיומם של בני-אדם

ולבסוף, הוויכוח על תכלית הקיום. גם כאן, כדרכו, עושה שרמן את מלאכת הטיעון פלסטר. שרמן תוקף את קביעתי כי "תכלית הקיום של X היא קיומו של X", כאילו היא נסבה על תכלית קיומם של ארגונים, מעשה ידי אדם, בעוד שברור לגמרי מדברי כי היא נסבה לא על ארגונים כי אם על קיומם של בני-אדם. איני סבור שאפשר בכלל לדבר על תכלית קיומם של ארגונים. כאשר מדובר בארגונים אפשר לדבר רק על תפקידם של ארגונים, הפונקציה שהם ממלאים. ארגונים, כמוהם ככלים וכאמצעים, הוקמו כדי למלא תפקיד כלשהו ולא כדי לחתור לאיזו תכלית. כדאי לדייק במשמעותן של מלים. "תכלית" – על-פי כל מילון – מכוונת למטרה סופית, לקצה הדרך או התהליך, ואין טעם לשאול לתכלית של ארגון או כלי, כיוון שלארגון או כלי אין תכלית, יש לו רק תפקיד. אני טוען אפילו שהקביעה הטאוטולוגית "תכלית הקיום של X היא קיומו של X" נכונה לא רק לגבי קיומו של האדם, אלא לגבי קיומם של כל הדברים בטבע. ורק על קיומם של דברים מעשה ידי אדם אין מקום לדבר בלשון

תכלית, אלא רק בלשון תפקיד, כיוון שמלכתחילה לא הוקמו אלא לצורך מילוי תפקיד.

והנה את הדברים האלה אמרתי בתגובה לנייר העמדה של מרכז אריאל, שבו הוקדש סעיף ל"תכלית הקיום הלאומי". גובבו שם משפטים מבולבלים שאינם מוסיפים כבוד למחבריהם, אבל לפחות דבר אחד ברור מהם: הם מדברים על תכלית קיומם של בני-אדם, ומנסים לקבוע בדרכם המבולבלת כי יש תכלית שהיא מעבר לקיומם של בני-אדם והם מחוייבים למלא אחריה. על זה הגבתי והצגתי את הטאוטולוגיה שלי, שמשמעה הוא שאין להעמיד דבר מעבר לקיום האנושי, ואדרבא, כל רעיון וכל אידיאה יש להעמיד במבחן הקיום האנושי, לאמור: לגבי כל רעיון וכל אידיאל יש לשאול באיזו מידה הוא תורם לקיום האנושי. במלים אחרות: כל רעיון וכל חזון הוא יציר רוחו של האדם, ועל כן גם הוא לא בא לעולם אלא לשרת את האדם.

שרמן אומר דבר והיפוכו, כאשר מצד אחד הוא מודה ש"קיום אנושי עומד במישור אחד וקיום קבוצתי/מדינתי עומד במישור אחר", ואילו כמעט באותה נשימה הוא מדבר על "הרציונל לקיום יחידה [מסגרת ארגונית, קבוצתית] שהיא מעבר לפרט". איני יכול ליישב את הסתירה הזאת בדבריו; מכל מקום, ברור שהוא נותן עליונות לקבוצה על פני היחיד, ללאום ולמדינה על פני הפרט, והוא סבור שהיחיד צריך להבליע עצמו בקולקטיב. איך אקרא לתפישת העולם של שרמן וחבריו? המדינה, אומר שרמן, חייבת בהגדרת תכלית ייחודית להקמתה, שאם לא כן אין בה, באותה מדינה, צורך. מעניין אם היה יכול להחיל משפט כזה גם על קיומו של האדם, לאמור, אדם חייב בהגדרת תכלית ייחודית לקיומו, שאם לא כן אין בו צורך...

מדינה ואחריותה

אבל נניח לעיונים מטאפיסיים, כמו שמציע שרמן, ונתרכז בעניין המדינה. ובעניין זה אני רוצה להשיב לשרמן: למדינה אין תכלית; אבל יש לה תפקיד. והתפקיד הוא אחד ויחיד: להבטיח את הקיום, הביטחון, הרווחה והשגשוג של כל תושביה-אזרחיה, ללא הבדל דת, מין וגזע, קודם כל ברמת הפרט, וממילא גם ברמת הכלל. תפישת המדינה המודרנית המקורית, כפי שפותחה במערב, היתה אזרחית ולא לאומנית. הלאום זוהה כאומת-מדינה, ולא להפך. אבל במרכז אירופה, על רקע ההיסטוריה הבעייתית של הגרמנים והאיטלקים ושאר עמי מרכז ומזרח אירופה, עוצב הדגם הנגדי של מדינת הלאום — המדינה הלאומית-האתנית. דגם זה הוכח כהרה-אסון. הוא גרר את אירופה למאה שנות סכסוכים פנימיים וחיצוניים ושתי מלחמות עולם בכלל זה. כתום מלחמת העולם השנייה הוכרעה הכף: הדגם האתנוצנטרי הובס. שום מדינה לא תזכה עוד בלגיטימציה בינלאומית, אלא אם כן תמלא אחר דרישות הדגם האזרחי, בין אם היא נושאת אופי של מדינה לאומית-אתנית ובין אם לאו.

בסיום דבריו מצטט שרמן את פרופ' אמנון רובינשטיין, איש שמאל ובר-סמכא במשפט קונסטיטוציוני, שב-1976 פרסם מאמרים השוללים הקמת מדינה פלשתינית בארץ-ישראל, ושרמן שואל ומתריס: מה נשתנה מאז, שהביא לשינוי כזה בעמדת השמאל כלפי שאלת הקמת מדינה פלשתינאית? "חובה על עילם להצביע על תמורות דרמטיות כל כך, הן בפרמטרים הגיאוגרפיים במזרח התיכון והן בעקרונות המשפט החוקתי שיצדיקו מהפך כה דרמטי מאז דברי רובינשטיין ב-1976".

אכן, שום דבר לא נשתנה. דיכוי הפלשתינים נמשך ואינו יכול להימשך עד אין סוף. ועקרונות המשפט החוקתי מעולם לא העניקו לגיטימציה לשלילת הזכויות האזרחיות של תושבי ארץ או מדינה. בשעתו היו אישים במרכז (ורובינשטיין נמנה עמם) שחלמו על הסדר בין ישראל לבין ירדן, שתשוב ותספח אליה את רוב התושבים הפלשתינים בשטחים, ובכך יבוטל הצורך בהקמת מדינה פלשתינית. אך ירדן הסתלקה מנטילת האחריות על הפלשתינים, וישראל מעולם לא היתה מוכנה ליטול עליה אחריות זו. מצב דברים זה הוא שעושה את הקמת המדינה הפלשתינית לבלתי-נמנעת.

יונה הדרי

הערת ביניים — 'אני ואמיתותי עוד'

על משקל פרק החוכמה בספר איוב כ"ח, נראה לי שפרופ' עילם וד"ר שרמן מתגושים קודם כל על החוכמה והאמת. כל אחד מהם בטוח ללא עוררין שהוא מצא את החוכמה ואת מקום הבינה, ועל כך יש להוסיף, גם את האמת. נכון שיש כאן שאלה של סיבה ומסובב, בבחינת מי התחיל ראשון, אך לענייני, התלהמות וכעס יש בדבריהם. הרבה מהם — ואף לא שמץ של קשב, attention, במשמעות שאיריס מרדוק, בהשאלה מסימון וייל, משתמשת בו בהגותה. אין קשב במוכח של שתי ההוגות: תשומת-לב, ראייה, התבוננות, הסתכלות, התמסרות, נוכחות. לא פרופ' עילם ולא ד"ר שרמן יצאו מתוך עולמם הרוחני העובדתי והתפנו להקשיב זה לזה. בשיחותי עם אייריס מרדוק,²⁷ כשהיתה על סף בגידת זיכרונה, הרבתה להשתמש במושג unselfing שבלעדיו לא ייתכן קשב לזולתך, לא לדעותיו ולא לעובדות ולנתונים שהוא מציג. מושג זה של unselfing אינו איון או ביטול האני, בבחינת ביטול עמדותיך, דעותיך ואמונותיך, או חלילה המרתך באלו של יריבך האידיאולוגי. אולי הוא פירוז האני החושב מנשקיו המזיקים: התבצרות ב'אני ואמיתותי עוד' ובסירוב העיקש להעז לשאול, שמא תיתכן פרשנות אחרת למציאות ההיסטורית במזרח-התיכון, לאור העובדות והנתונים ששניהם מציגים.

הערות ומראי מקום

פרק א'

- .1 שמעון פרס, כעת מחר, 1978 ע' 255.
- .2 אמנון רובינשטיין, "מלכוד המדינה השלישית", הארץ 6.8.1976.
- .3 ראו מפה "האינטרסים הביטחוניים של צה"ל", ידיעות אחרונות 1.12.1997.
- .4 מסמני לייזר — Laser Designators.
- .5 דן זסלבסקי, "פני המים בישראל", 2000.
- .6 W. Churchill, **The Gathering Storm**, pp. 186, 188-189, 1948.
 "For four hundred years the foreign policy of England has been to oppose the strongest, most aggressive, most dominating Power on the Continent... The Question therefore arises – which is to-day the Power in Europe which is the strongest, and which seeks in a dangerous and oppressive sense to dominate. Today, for this year, probably for part of 1937, the French Army is the strongest in Europe. But no one is afraid of France. Everyone knows that France wants to be let alone, and that with her it is only a case of self-preservation... They are a liberal nation with free parliamentary institutions."
 "[Germany] under its present Nazi régime... led by a handful of triumphant desperadoes... fears no one. [Under] these despotic rulers... [s]he is arming in a manner which has never been seen in German history [and]... fills unmistakably that part [of]... the would be dominator of potential aggressor."
- .7 A. Eden, **The Memoris of Anthony Eden: Facing the Dictators**, p. 453, 1960.
 "History shows no exact and necessary correlation between the quality of motives and the quality of foreign policy. This is true in both moral and political terms... Good motives... do not guarantee the moral goodness and the political success of the policies they inspire. Neville Chmberlain's policies of appeasement were, as far as we can judge, inspired by good motives. ...[H]e sought to preserve peace and to assure the happiness of all concerned. Yet his policies helped make the Second World War inevitable, and brought untold misery to millions of men."
- .8 H. Morgenthau, **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, New York, 1967.
- .9 Yigal Allon, *Foreign affairs*, October 1976.
 "*The Arab states can permit themselves a series of military defeats, while Israel cannot afford to lose a single war... [A] military defeat of Israel would mean the physical extinction of a large part of its population and the political elimination of the Jewish state... Nor does this reflect a historical trauma in any sense. To lose a single war is to lose everything and this is most real and stark fact.*"
- .10 Henry Kissinger, **White House Years**, 1979. p. 346.
 "For what's a binding peace [agreement] among sovereign nations when one of the attributes of sovereignty is the right to change one's mind?"
- .11 יוסף בודנסקי, "הטריז של מובארק — הנגב כעילה למלחמה", נתיב, מאי 1997. בודנסקי הוא ראש כוח המשימה לטרור וללוחמה זעירה שליד הקונגרס בושינגטון.
- .12 אינטרנשיונל הראלד טריביון, 27.10.1997.
- .13 *Israel Affairs* Vol. II no. 1, 1996, p. 279.

14. שמעון פרס, כעת מחר, ע' 235.
15. יוג'ין רוטוב, "תהליך השלום והחלטות האו"ם" 242 ו-338 מתוך: "הלגיטימיות של ישראל בחוק ובהיסטוריה", Center for Near East Policy Research, 1993.
16. שמעון פרס, כעת מחר, ע' 255.
17. נורית קליאוט ושמואל אלבק, אנטומיה של פרידה: מדיניות פינוי ישובים ופינוי מפונים מחצי האי סיני, ההוצאה לאור/משרד הביטחון, 1996.
18. יואש צידון צ'אטו, מחקר מס' 5 של מרכז אריאל, 1998.
19. עמיר רפפורט, ידיעות אחרונות 31.12.1999.
20. רון בן-ישי, "טכנולוגיה מתקדמת תחליף את רמת-הגולן" ידיעות אחרונות, 17.12.1999.
21. יהושע שוורץ ואהרון זוהר, "בעית המים במסגרת ההסדרים בין ישראל וערב", 1991.
22. שמעון פרס, כעת מחר, ע' 48.
23. אמנון רובינשטיין, "שקרים פלשתינים", הארץ 30.7.1976.
24. אמנון רובינשטיין, "מלכוד המדינה השלישית", הארץ 6.8.1976.
25. שמעון פרס, כעת מחר, ע' 232.
26. Rami Khouri, "New Routes", *Middle East Quarterly*, Vol. 5 (3), p.22.
27. יונה הדרי, "סוחרת פנטזיות מקצועית", (ראיון עם אייריס מרדוק), הארץ 18.10.1992.